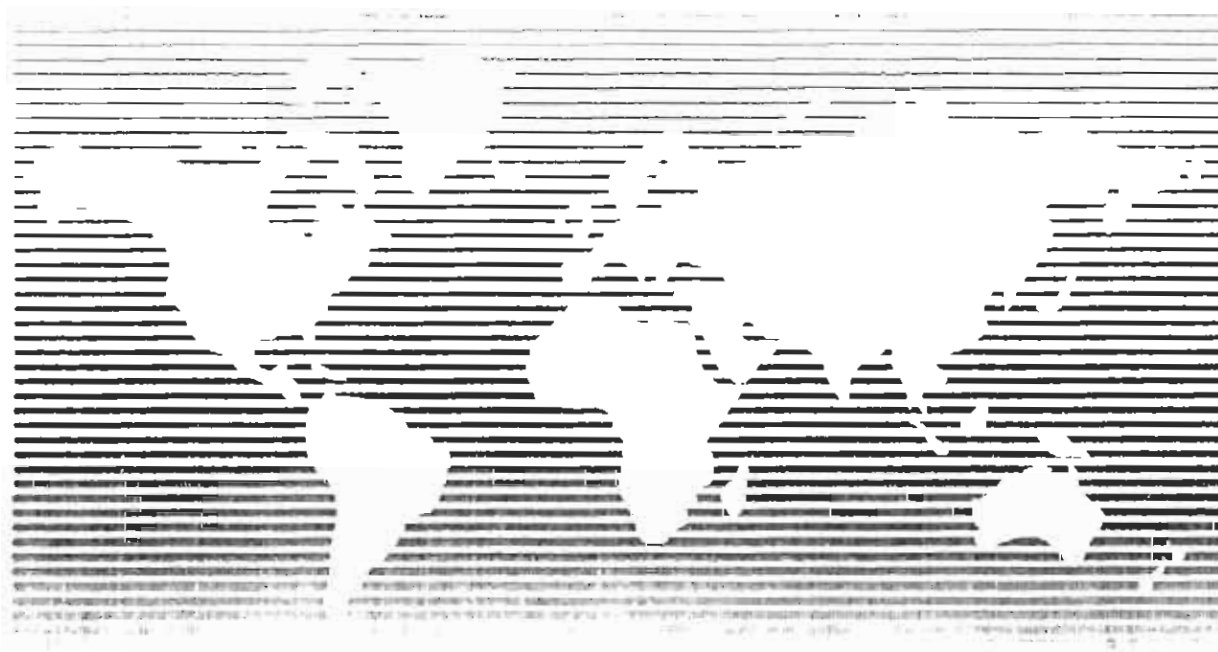

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
Σ.Δ.Ο.
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι Σπουδαστές:
Παπαπαναγιώτου Παναγιώτης
Γιαννόπουλος Φώτιος
Σαμαράς Αθανάσιος

Η Εισηγήτρια Καθηγήτρια:
Βανέσα Μήλια

ΠΑΤΡΑ 1996

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	ΠΑΤΡ- ΡΟΗΚΗ
----------------------	----------------

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	2146
----------------------	------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:	6
«Ιστορική ανασκόπηση»	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:	17
«Μέγεθος εξωτερικού χρέους - Αύξηση δανείων τα τελευταία χρόνια - Σύγκριση με άλλες χώρες»	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:	27
«Εξωτερικός & εσωτερικός δανεισμός	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ:	34
«Ετήσια ποσά τοκοχρεολυσίων - Υποχρεώσεων μας για τόκους και χρεολύσια»	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ:	44
«Δημόσια ελλείμματα & δημόσιο χρέος	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ:	57
«Το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών & επίδραση της Ε.Ο.Κ.»	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ:	70
«Λειτουργία των δημοσίων επιχειρήσεων - Προβληματικές επιχειρήσεις»	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ:	89
«Η σύγκλιση της Ελληνικής Οικονομίας με την Ε.Ε. & λόγοι αποτυχίας της»	
ΕΠΙΛΟΓΟΣ:	101
«Πως θα ξεφύγουμε από την κρίση»	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	107

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνοποίηση και η παγκοσμιότητα των μηχανισμών της αγοράς αγαθών και υπηρεσιών πιστοποιούν ότι τα γεωγραφικά σύνορα μιας χώρας έχουν προ πολλού πάψει να ταυτίζονται με τα οικονομικά σύνορα. Πέρα ακόμη και από τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως η διεθνής αλληλεξάρτηση δεν έχει εδραιωθεί μόνο με τις διμερείς και πολυμερείς σχέσεις μεταξύ των κρατών αλλά και με τη λεγόμενη διεπιχειρησιακή ολοκλήρωση και εννοούμενη βέβαια την επέκταση αλλά και τις σχέσεις κυρίως των πολυεθνικών επιχειρήσεων, η οποία (διεπιχειρησιακή ολοκλήρωση) διεξάγονται και επεκτείνονται ανεξάρτητα από τη βούληση των κρατών όπου είναι εγκατεστημένα τμήματα των επιχειρήσεων αυτών.

Η διεθνοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας είναι γεγονός, εδώ θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ιδιαίτερα το γεγονός ότι ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες τις οικονομικής εξέλιξης μιας χώρας είναι ο τύπος, το περιεχόμενο και η έκταση της αλληλεξάρτησης της με το διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Δεδομένης αυτής της αλληλεξάρτησης, ο συσχετισμός των ισορροπιών, η δυνατότητα ελιγμών, η συνεχής διαπραγματευση και η οργανωμένη και συναικτική διεκδίκηση των οικονομικών στόχων μιας χώρας - ιδιαίτερα μιας χώρας μικρής και με ανοικτή οικονομία όπως η Ελλάδα - όλα αυτά συγκροτούν μια ουσιαστική προϋπόθεση, για να μην εξελιχθεί η αλληλεξάρτηση σε μορφές καταναγκαστικής εξάρτησης. Το ερώτημα που τίθεται είναι: σε χώρες μικρές όπως η Ελλάδα ισχύει και κατά πόσο αυτή η ουσιαστική προϋπόθεση, διότι ως γνωστόν η καταναγκαστική εξάρτηση πραγματικά απειλεί ακόμη και τις πιο στοιχειώδεις δυνατότητες επιλογών στο πεδίο της εθνικής πολιτικής.

Είναι ευνόητο ότι η κατάσταση του ισοζυγίου πληρωμών είναι η σημαντικότερη παράμετρος για τον εκάστοτε προσδιορισμό του βαθμού αυτοδυναμίας μιας χώρας που δρα και συναλλάσσεται με το διεθνές οικονομικό περιβάλλον και τούτο διότι η κατάσταση του ισοζυγίου αντανακλάται στο επίπεδο του εξωτερικού δανεισμού μια που ο εξωτερικός δανεισμός είναι από τις κυριότερες πηγές χρηματοδότησης του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών.

Από επιστημονικές αναλύσεις που έχουν γίνει διεθνώς, συνάγεται το γενικό συμπέρασμα ότι οι χώρες που έχουν χρησιμοποιήσει ξένους πόρους, ξένες χρηματοδοτήσεις για την κάλυψη του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών έχουν αναπτυχθεί γρηγορότερα από τις χώρες που δεν έχουν χρησιμοποιήσει ξένους πόρους. Από τις χώρες, όμως, που έχουν χρησιμοποιήσει ξένους πόρους, δεν είναι σαφές αν αυτές που έχουν κάνει έντονη χρήση ξένων πόρων έχουν πετύχει καλύτερα αποτελέσματα από αυτές που έκαναν μόνο μέτρια χρήση ξένων πόρων.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό, ότι δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία αυτό καθ' εαυτό το ύψος του εξωτερικού δανεισμού, αλλά πρωτίστως το τι είδους χρήση γίνεται αυτών των πρόσθετων εξωτερικών πόρων. Το αν, δηλαδή, μια χώρα κάνει χρήση ξένων πόρων για να αυξήσει την παραγωγική της ικανότητα ή τη γενικότερη αναπαραγωγή πλούτου ή πόρων, ή αν μια χώρα σπαταλάει ξένους πόρους για καταναλωτικούς σκοπούς. Στη μεν πρώτη περίπτωση οι αυξημένοι μελλοντικοί πόροι θα αντισταθμίσουν τις αυξημένες μελλοντικές υποχρεώσεις, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η χώρα θα αναγκασθεί σε κάποιο μελλοντικό χρονικό σημείο να αντιμετωπίσει ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες. Η δεύτερη είναι, βέβαια, η περίπτωση όπου το μέλλον της χώρας υποθηκεύεται χωρίς αντίκρυσμα.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε, όπως είναι σ' όλους γνωστό πως το εξωτερικό χρέος δεν είναι ένα αποκλειστικά «Ελληνικό φαινόμενο». Το 1987 έφυγε αφήνοντας τις «αναπτυσσόμενες χώρες με ένα εξωτερικό χρέος της τάξης του 1,19 τρις δολάρια, το 1988 πάνω από 1,25 τρις δολάρια, το 1989, 1990

κ.λπ. αυξάνει με ακόμη μεγαλύτερους ρυθμούς. Θα πρέπει να σημειώσουμε το πρόβλημα βρίσκεται στο γεγονός πως οι δανειζόμενες χώρες δανείζονται όχι πάγια για να επενδύσουν, αλλά για να εξυπηρετήσουν τους τόκους των παλαιών χρεών τους. Αλλά και οι οικονομικές δομές και δραστηριότητες των χρεωμένων χωρών αναγκάζονται να προσαρμοστούν στην εξυπηρέτηση του χρέους με αποτέλεσμα να δημιουργούνται τα φαινόμενα της εξαρτήσεως, της καθυστέρησης και της στρεβλής ανάπτυξης.

Ο φαύλος κύκλος του χρέους περνάει από τρεις βασικούς σταθμούς: το χρέος, την εξάρτηση και την καθυστέρηση ή την υπανάπτυξη. Το που, το πως και το πότε μπορεί να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος φαίνεται να μην είναι μόνο οικονομικό ζήτημα, όπως επίσης φαίνεται να μην προσφέρονται μία αλλά περισσότερες εναλλακτικές λύσεις. Το γεγονός, μάλιστα, πως τα τελευταία χρόνια οι Η.Π.Α. από το μεγαλύτερο δανειστή μεταβλήθηκαν στο μεγαλύτερο χρεώστη στον κόσμο, αυτό κάνει πολλούς ειδικούς να διερωτώνται αν πράγματι υπάρχει λύση, ή μήπως πρόκειται για μια συνολική κρίση κατάρρευσης του συγκεκριμένου μοντέλου της παγκόσμιας οικονομίας.

Αλλά και για την χώρα μας το εξωτερικό χρέος είναι μια πραγματικότητα, μια παλιά κληρονομιά. Άρχισε με τα γνωστά «δάνεια της ανεξαρτησίας» που προκάλεσαν την εξάρτησή μας ως χώρα και ως έθνος και τον «εσωτερικό αγώνα» του 1822 - 1828 που σημάδεψε αποφασιστικά και επέβαλε μια συγκεκριμένη πορεία στο νεοελληνικό κράτος. Ο εξωτερικός δανεισμός, η περιορισμένη εθνική ανεξαρτησία και η οικονομική καθυστέρηση χαρακτηρίζουν από τότε την πορεία της χώρας μας.

Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία δείχνουν πως τα τελευταία δέκα χρόνια, απ' το 1979 και μετά, παρατηρείται μια επικίνδυνη έξαρση, μία υπέρμετρη διάγνωση του εξωτερικού χρέους της χώρας μας, που δεν επιβραδύνει ή ανατρέπει μόνο κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια αλλά παραπέρα υποθηκεύει το οικονομικό μας μέλλον, το μέλλον των επομένων γενναιών και μ' αυτό απειλεί την ίδια την εθνική ακεραιότητα και ανεξαρτησία της

χώρας. Οι υπερβολικές δαπάνες του δημοσίου τομέα αύξησαν τη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών πάνω ακόμη και από την προσφορά αυτών, είναι αυτό που είχε πει ο Πρωθυπουργός σε ομιλία του στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1985 ότι «καταναλώνουμε περισσότερα απ' ό τι παράγουμε» οδήγησαν λοιπόν την οικονομία στο φαύλο κύκλο του πληθωρισμού και του συνεχώς ελλειμματικού ισοζυγίου πληρωμών.

Από την ανάλυση που θα επακολουθήσει στο επόμενο κεφάλαιο θα δούμε ότι γύρω στα 1985 που άρχισαν να εφαρμόζονται κάποια σταθεροποιητικά μέτρα, ύστερα βεβαίως από τις πιέσεις των ξένων πιστωτικών και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.) συγκράτησαν κάπως την ακόμη μεγαλύτερη βύθιση της οικονομίας. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι στη συγκράτηση της οικονομικής αυτής εξαθλίωσης συνετέλεσε και η σύνδεση της χώρας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) η σύνδεση αυτή ενήργησε και ενεργεί σαν ναυαγοσωστικό της Ελληνικής Οικονομίας.

Τα επόμενα κεφάλαια μετά από μια σύντομη ιστορική αναδρομή συγκεντρώνοντας στην έξαρση του εξωτερικού χρέους τα τελευταία χρόνια, τις επιπτώσεις αυτού στη δημοσιονομική και Νομισματική πολιτική και στους νέους στόχους και τις προοπτικές για να υπερπηδήσουμε τα εμπόδια και να αποδεσμευτούμε από το οικονομικό αδιέξοδο στο οποίο οδηγούμαστε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Με την επανάσταση του 1821 το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος χρειάστηκε χρήματα για τις πολεμικές του ανάγκες και για να ορθοποδήσει οικονομικώς. Για να επιτύχει αυτό το πράγμα αναγκάστηκε να πάρει δάνεια από χώρες της Δύσεως, ή από ιδιωτικές τράπεζες αυτών των χωρών με ληστρικούς θα λέγαμε όρους.

Όταν ήρθε στην Ελλάδα ο πρώτος της Κυβερνήτης, ο Ιωάννης Καποδίστριας, βρήκε μια τραγική κατάσταση όσον αφορούσε την οικονομία και γενικότερα την εσωτερική πραγματικότητα της χώρας μας. Στην προσπάθειά του να βοηθήσει την Ελληνική οικονομία εξέδωσε το πρώτο Ελληνικό νόμισμα, τον «ΦΟΙΝΙΚΑ», και προσπάθησε να οργανώσει την οικονομία όσο γινόταν καλύτερα.

Όπως είναι γνωστό ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε πριν προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του. Το 1832, όμως, ήρθε στην Ελλάδα και ο πρώτος της βασιλιάς διορισμένος από τις Μεγάλες Δυνάμεις, ο Όθωνας. Ο Όθωνας έφερε μαζί του σαν «προίκα» ένα δάνειο 60 εκατομμυρίων χρυσών Γαλλικών φράγκων. Αυτό το δάνειο ήταν ότι έπρεπε για την ελληνική οικονομία η οποία βρισκόταν, όπως ήταν φυσικό μετά την επανάσταση, σε δεινή θέση.

Δυστυχώς, όμως, η Ελλάδα έχασε αυτή τη χρυσή ευκαιρία να μπορέσει να ορθοποδήσει οικονομικά διότι οι εγγυητές, οι Μεγάλες Δυνάμεις δηλαδή, στο Πρωτόκολλο της εγγύησης του δανείου αυτού όρισαν ότι: το 1/3 θα διατεθεί για την εξόφληση καθυστερουμένων τοκοχρεολυσίων παλαιών δανείων (πάλι στις Μεγάλες Δυνάμεις) και το υπόλοιπο θα διατεθεί για τις δαπάνες εγκατάστασης και λειτουργίας της Οθωνικής Αντιβασιλείας. Η χρήση του

δανείου κατ' αυτόν τον τρόπο δεν έφερε τελικά στην Ελλάδα κανένα όφελος, αντίθετα μάλιστα την επιβάρυνε με πιο βαρειούς τόκους έναντι των πιστωτών της.

Τέτοια ήταν η κατάσταση που δημιούργησε αυτό το δάνειο ώστε οδήγησε κατά κάποιο τρόπο στην πτώχευση του 1844. Από το έτος αυτό αρχίζει μια περίοδος έως το έτος 1878 κατά την οποία οι πόρτες του εξωτερικού δανεισμού είναι κλειστές. Γι' αυτό το λόγο το Ελληνικό Κράτος προσφεύγει στη σύναψη εσωτερικών δανείων τα οποία τα πραγματοποίησε κάτω από πρόχειρους συνδυασμούς και δυσμενείς όρους. Στην προσπάθειά του, λοιπόν, αυτή το κράτος αναγκάζεται να εφαρμόσει μέτρα τα οποία φανερώνουν την πρωτόγονη κατάσταση στην οποία βρίσκεται η δημόσια πίστη. Έτσι υποθηκεύει ελαιώνες που κατέχει ή, τέλος πάντων, παρέχει εγγυήσεις οι οποίες πλήττουν σοβαρά τη δημόσια πίστη. Έτσι το 1862 συνάπτει δάνειο 1 εκ. δραχμών το οποίο παρασχέθηκε από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος στην οποία παραχωρεί το έσοδό του από της Ναξίας σμυρίδας. Επίσης, το ίδιο έτος προσπαθεί να βρει δάνειο δια της εκδόσεως ομολογιών του δανείου 25 εκ. φράγκων με τόκο 8% ετησίως, ο οποίος λαμβανομένου υπ' όψιν της τιμής εκδόσεως των τίτλων πραγματικά ήταν 10%.

Όμως παρά του πολύ δυσμενείς όρους του δανείου αυτού μέχρι το έτος 1867 ελάχιστο μέρος αυτού καλύπτεται στο εσωτερικό. Εξ άλλου όμως ασήμαντο τμήμα των ομολογιών του δανείου τούτου τοποθετήθηκε στο εξωτερικό. Επίσης στην περίοδο αυτή, το 1858, η Ελλάδα προσχώρησε στη Λατινική Νομισματική Ένωση, που ήταν μια συμφωνία νομισματική και αποτελούνταν από τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ιταλία και την Ελβετία.

Κατά το έτος 1878 διακανονισθείσης της υπηρεσίας των δανείων της Επανάστασεως ανοίχθηκαν οι πόρτες του εξωτερικού δανεισμού. Από το έτος αυτό έως και το 1898 πραγματοποιούνται συνεχή εξωτερικά δάνεια δια των οποίων αντιμετωπίζονται έκτακτες δαπάνες του κράτους και παγιοποιούνται βραχυπρόθεσμα εσωτερικά δάνεια.

Τα δάνεια αυτής της περιόδου έχουν ως εξής:

1. Το δάνειο 6% του έτους 1879 ονομαστικού κεφαλαίου 60 εκ. φράγκων το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την κάλυψη στρατιωτικών δαπανών και την απόσβεση εντόκων γραμματίων.

2. Το δάνειο 5% του 1881 ονομαστικού κεφαλαίου 120 εκ. φράγκων που χρησιμοποιήθηκε για την άρση της αναγκαστικής κυκλοφορίας.

3. Το δάνειο 5% του 1884 ονομαστικού κεφαλαίου 100 εκ. φράγκων που χρησιμοποιήθηκε για την άρση της αναγκαστικής κυκλοφορίας και κάλυψη στρατιωτικών δαπανών.

4. Το δάνειο 4% του 1887 (μονοπωλίων) ονομαστικού κεφαλαίου 135 εκ. φράγκων που χρησιμοποιήθηκε προς κάλυψη των δαπανών κρατικών παρασκευών της χώρας και ενέργεια μετατροπών δανείων.

5. Τα δύο δάνεια 4% του 1889 ονομαστικού κεφαλαίου 155 εκ. φράγκων (δηλ. 4% 30 εκ. και 4% 125 εκ.) χρησιμοποιηθέντα για εξαγορά εντόκων γραμματίων και άλλων προσωρινών δανείων.

6. Το δάνειο 5% του 1890 (των Ελληνικών Σιδηροδρόμων) ονομαστικού κεφαλαίου 60 εκ. φράγκων το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την εξόφληση δανείων και την κατασκευή τμήματος της σιδηροδρομικής γραμμής Πειραιώς - Λαρίσης.

7. Το δάνειο 5% του 1893 (κεφαλαιοποίησεως) ονομαστικού κεφαλαίου 9,7 εκ. φράγκων που χρησιμοποιήθηκε για την εξόφληση ληξιπροθέσμου υπηρεσίας παλαιών δανείων.

Το ονομαστικό κεφάλαιο των επτά τούτων δανείων αντιπροσωπεύει ποσό ίσο προς 693,7 εκ. φράγκα αλλά μόνο ποσό 468 εκ. φράγκων πραγματοποιήθηκε, δηλαδή το πραγματοποιηθέν κεφάλαιο αντιπροσωπεύει μόλις το 73% του ονομαστικού κεφαλαίου. Ως εκ τούτου τα δάνεια αυτά ήταν επαχθή. Ήταν όμως και καταναλωτικά, διότι δεν χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη της Εθνικής Οικονομίας, αλλά περισσότερο για την αντιμετώπιση δαπανών, διενεργημένων στο εξωτερικό.

Έτσι με τη συμβολή αντίξων περιστάσεων, τα δάνεια αυτά, χειροτέρευσαν επικίνδυνα τα Δημόσια Οικονομικά. Η δημόσια πίστη της χώρας κάμπτεται και επέρχεται η δεύτερη πτώχευση της πατρίδας μας οι οποία συνέβη το έτος 1893. Μία των συνεπειών της υπήρξε η επιβολή το 1898 Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου κατά της Ελλάδας.

Πιο συγκεκριμένα το κεφάλαιο των επτά προαναφερθέντων εξωτερικών δανείων σε εκατομμύρια χρυσά φράγκα έχει ως εξής:

				Ονομαστικό Κεφάλαιο	Τιμή εκδό- σεως %	Πραγματικό Κεφάλαιο
1)	Δάνειο	6%	1879	60 εκ.	73,3	44 εκ.
2)	Δάνειο	5%	1881	120 εκ.	74,6	89,5 εκ.
3)	Δάνειο	5%	1884	100 εκ.	69,78	69,8 εκ.
4)	Δάνειο	4%	1887	135 εκ.	67,4	91,0 εκ.
5)	Δάνειο	4%	1889	30 εκ.	68,18	20,4 εκ.
6)	Δάνειο	4%	1889	125 εκ.	72,75	90,9 εκ.
7)	Δάνειο	5%	1890	60 εκ.	89,0	52,9 εκ.
8)	Δάνειο	5%	1893	9,7 εκ.	-	9,7 εκ.
Σύνολο				639,7 εκ.		468,2 εκ.

Παρά τη συνεχή σύναψη μεγάλων εξωτερικών (σε ξένο νόμισμα) δανείων τα εσωτερικά δημόσια δάνεια πάσης μορφής ήσαν επίσης αναλόγως αξιοσημείωτα. Έτσι συνάπτεται το Πατριωτικό Δάνειο του έτους 1885 το οποίο, όμως δε σημείωσε επιτυχία.

Τα βραχυπρόθεσμα εσωτερικά δάνεια τα οποία ήταν αξιόλογα ενοποιούνται κατά το έτος 1898 όπως προβλέπεται από το νόμο περί διεθνούς οικονομικού ελέγχου. Κατά αυτό το νόμο οι βραχυπρόθεσμες οφειλές ενοποιημένες αποτελούν το σε δραχμές δάνειο του 1898 το οποίο υπάχθηκε στον εν λόγω νόμο. Χαρακτηριστικό της περιόδου μετά το 1898 είναι η ισχύς του παραπάνω νόμου περί διεθνούς οικονομικού ελέγχου ο οποίος δεν έχει καταργηθεί μέχρι σήμερα αν και από το έτος 1932 και κυρίως από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ο νόμος αυτός έχει περιέλθει

σε αδράνεια. Η περίοδος αυτή όμως είναι ιδιαίτερα πολυκύμαντη και μπορεί να υποδιαιρεθεί σε πολλές φάσεις, δηλαδή:

- στη φάση από το έτος 1898 μέχρι το έτος 1914.
- στη φάση από το έτος 1914 μέχρι το έτος 1932.
- στη φάση από το έτος 1932 μέχρι το έτος 1944.
- στη φάση από το έτος 1944 μέχρι σήμερα.

Και κατά την *α' φάση* αυτής της περιόδου κατά τα έτη 1898 μέχρι το 1914 σημειώνεται αισθητή εξυγίανση της δημόσιας πίστης, προερχομένη από διαφόρους λόγους, και από τον περιορισμό κατ' έτος της αναγκαστικής κυκλοφορίας. Δείγμα της βελτίωσης της δημόσιας πίστης είναι η σύναψη του μεγάλου εσωτερικού δανείου σε ξένο νόμισμα 5% του 1907 με 20 εκατ. φράγκα. Το δάνειο αυτό συνάπτεται από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Κατά την εν λόγω χρονική περίοδο σημειώνεται συνεχής βελτίωση της θέσης των κομιστών των τίτλων του εξωτερικού δημόσιου χρέους (σε ξένο νόμισμα) της χώρας, το οποίο υπάχθηκε στο νόμο περί διεθνούς οικονομικού ελέγχου, διότι αυξάνει ο τόκος αυτών των δανείων με την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του νόμου που αναφέραμε παραπάνω.

Συνάπτεται επίσης δάνειο 4% του 1902 και το δάνειο 4% του 1910 με 110 εκατ. χρυσά φράγκα το οποίο δεν υπάχθηκε στο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο.

Επίσης, πραγματοποιείται δάνειο 5% των 355 εκατ. φράγκων των ετών 1914 - 1915. Τα δύο τελευταία δάνεια συνδέονται και με την αντιμετώπιση των δαπανών των Βαλκανικών πολέμων.

Το πιο αξιοσημείωτο εξωτερικό δάνειο της φάσης αυτής είναι το εξωτερικό δάνειο των 170 εκατ. φράγκων του έτους 1898 το οποίο συνάφθηκε προς 2,5% και εκδόθηκε στο άρτιο. Το δάνειο αυτό χρησιμοποιήθηκε κυρίως για την πληρωμή της πολεμικής αποζημίωσης προς την Τουρκία κατόπιν του άτυχου, για την Ελλάδα, Ελληνοτουρκικού πολέμου του έτους 1897. Ένα άλλο μέρος

του δανείου αυτού χρησιμοποιήθηκε για την εκκαθάριση των δαπανών του πολέμου αυτού.

Η παροχή προσωπικής εγγύησης από την Αγγλία, Ρωσία και Γαλλία συμβάλλει στην πραγματοποίηση του δανείου αυτού με τους πιο ευνοϊκούς όρους με τους οποίους συνάφθηκε ποτέ Ελληνικό δάνειο.

Δείγμα της βελτιώσεως της δημόσιας πίστης της Ελλάδας, όπως προαναφέραμε, είναι η σύναψη του μεγάλου σχετικώς εσωτερικού δανείου σε ξένο νόμισμα προς 5% το 1907 από 20 εκατ. Φράγκων. Το δάνειο αυτό συνάπτεται από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Συνάπτεται επίσης το δάνειο 4% του 1902 και το δάνειο 4% του 1910 από 110 εκατ. φράγκων, το οποίο δεν υπάχθηκε στο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο και, τέλος, το δάνειο του 1914 με 500 εκατ. φράγκα, που δεν εκδόθηκε ολόκληρο το έτος αυτό και πραγματοποιήθηκε κατά το ποσό των 355 εκατ. Και χρησιμοποιήθηκε για την κάλυψη των δαπανών των Βαλκανικών πολέμων. Το κεφάλαιο των παραπάνω εξωτερικών δανείων έχει σε εκατ. φράγκα έχει ως ακολούθως:

				Ονομαστικό Κεφάλαιο	Τιμή εκδό- σεως %	Πραγματικό Κεφάλαιο
1)	Δάνειο	2,5%	1898	124,5 εκ.	100,5	150,1 εκ.
2)	Δάνειο	2,5%	1898	26,1 εκ.	104,0	
3)	Δάνειο	4%	1902	56,2 εκ.	80,0	45εκ.
4)	Δάνειο	5%	1907	20 εκ.	91,0	18,2εκ.
5)	Δάνειο	4%	1910	110 εκ.	86,5	95,1εκ.
6)	Δάνειο	5%	1914	250 εκ.	78,75	219,4εκ.
7)	Δάνειο	5%	1914	11 εκ.	100,0	11,0εκ.
8)	Δάνειο	5%	1914	74,1 εκ.	87,75	65,0εκ.
			Σύνολο	671,9 εκ.		603,8εκ.

Έτσι η αναλογία του πραγματικού κεφαλαίου επί του ονομαστικού είναι 89,5 και παρατηρούμε, λοιπόν σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο αισθητή βελτίωση σ' αυτό το σημείο.

Η β' φάση της περιόδου αυτής εκτείνεται από το 1914 μέχρι το 1932 και είναι, θα λέγαμε, πολύ αξιόλογη.

Κατά συγκεκριμένα έτη 1914 μέχρι 1932 διογκώνεται τόσο το εσωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας όσο και το εξωτερικό. Χαρακτηριστικό φαινόμενο της φάσης αυτής είναι η περαιτέρω αύξηση του τόκου των εξωτερικών δανείων που υπάχθηκαν στο νόμο περί Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και άγγιξε το άρτιο 4% για το δάνειο 4% του 1887 με την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του νόμου κατά τα έτη 1929 έως 1932. Εξ άλλου όμως στην αύξηση του εσωτερικού δημόσιου χρέους επέδρασαν κυρίως οι προσφυγικές δαπάνες και η ανάγκη τακτοποιήσεως των περιουσιακών σχέσεων των προσφύγων. Το κόστος της εν γένει της αποκαταστάσεως των προσφύγων στην κυρίως Ελλάδα έφτασε σε ύψος πολλών εκατομμυρίων λιρών Αγγλίας (προπολεμικές). Και συγκεκριμένα το ποσό ανέρχεται στα 70 εκ. λιρών Αγγλίας.

Οι υπέρογκες πάσης φύσεως προσφυγικές δαπάνες εκαλύφθησαν κατά μεγάλο μέρος από τον Προϋπολογισμό του Ελληνικού Κράτους ή δια της εκδόσεως ομολογιών οι οποίες εισχώρησαν στην εθνική αποταμίευση και επέδρασαν με ποικίλους τρόπους στην εξέλιξη της οικονομία της χώρας, μεγάλωσαν τη δυσβάστακτη φορολογία και προκάλεσαν πληθωρισμό και πολύμορφο χρέος. Εάν επιπλέον ληφθεί υπόψη ότι αυτό πραγματοποιήθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα έφερε μεγάλο αντίκτυπο στην κοινωνική και δημόσια οικονομία της χώρας την οποία την επηρέασε εκ βάθρων.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι κατά την περίοδο από το έτος 1914 έως το έτος 1932, πραγματοποιείται σειρά εσωτερικών και εξωτερικών δημοσίων δανείων με τέτοιο τρόπο ώστε το δημόσιο χρέος της Ελλάδας σημείωσε μεγάλη αύξηση.

Τα εξωτερικά δημόσια δάνεια (σε ξένο νόμισμα) της φάσης 1914 - 1932 έχουν ως ακολούθως (σε λίρες Αγγλίας):

				Όνομαστικό Κεφάλαιο	Τιμή εκ- δόσεως %	Πραγματικό Κεφάλαιο
1)	Δάνειο	7,0%	1924	10 εκ.	88,0	8,3 εκ.
2)	Δάνειο	7,0%	1924	2,3 εκ.	88,0	1,9 εκ.
3)	Δάνειο	7,0%	1925	2,2 εκ.	85,0	1,9 εκ.
4)	Δάνειο	8,0%	1925	2,2 εκ.	90,0	1,98εκ.
5)	Δάνειο	8,0%	1925	2,2 εκ.	94,0	2,1εκ.
6)	Δάνειο	8,5%	1926	2,2 εκ.	90,0	1,98εκ.
7)	Δάνειο	6,0%	1928	7,5 εκ.	91,0	6,5 εκ.
8)	Δάνειο	-	1928	2,4εκ.	100	2,4 εκ.
9)	Δάνειο	6,0%	1928	4,0εκ.	89,0	3,3εκ.
10)	Δάνειο	6,0%	1931	4,6 εκ.	83,5	3,7 εκ.
11)	Δάνειο	6,0%	1931	1,0 εκ.	84,0	0,84εκ.
12)	Δάνειο	-	1931	1,0 εκ.	99,75	0,99εκ.
Σύνολο				40,4εκ.		34,8εκ.

Με βάση τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η αναλογία του πραγματικού κεφαλαίου των εξωτερικών δανείων (σε ξένο νόμισμα) της συγκεκριμένης φάσεως είναι 85% περίπου. Κατά συνέπεια από την άποψη αυτή τα εν λόγω δάνεια ήταν λιγότερο δυσβάστακτα σε σύγκριση προς τα εξωτερικά δάνεια της περιόδου των ετών 1878 έως 1898 στα οποία η σχετική αναλογία είναι 73,1% ενώ είναι περισσότερο δυσβάστακτα σε σύγκριση προς τα εξωτερικά δάνεια της περιόδου 1898 έως 1914 στα οποία η σχετική αναλογία είναι 89,5%.

Παρ' όλα αυτά, όμως, τα εξωτερικά δάνεια της περιόδου 1914 έως 1931 είναι και αυτά δυσβάστακτα, όταν κυρίως ληφθούν υπόψη τα πλεονεκτήματα, τα οποία ήταν για προς ωφέλεια των αλλοδαπών οικονομιών από τις οποίες παρασχέθηκαν τα συγκεκριμένα δάνεια.

Κατά την γ' φάση της συγκεκριμένης περιόδου των ετών 1932 - 1944 συντελείται κατά το έτος 1932 προσωρινή αναστολή της καταβολής του χρεολυσίου του εσωτερικού και εξωτερικού χρέους της Ελλάδας καθώς και η μείωση κατά 25% του συμφωνημένου τόκου για τα εσωτερικά (σε δραχμές) δημόσια δάνεια.

Από της 17 Απριλίου 1941, οπότε η Ελλάδα είχε λάβει μέρος στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελληνική Κυβέρνηση βρισκόταν στο εξωτερικό οπότε διακόπηκε τελείως η υπηρεσία του εξωτερικού χρέους της.

Κατά τα έτη 1936 - 1939 το Κράτος συνάπτει εσωτερικά δημόσια δάνεια προς συνέχιση των παραγωγικών έργων. Τα δάνεια αυτά, τα οποία προέρχονται από των κεφαλαίων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και, κυρίως, από των ασφαλιστικών οργανισμών, ανέρχονται κατά το έτος 1938 στα 800 εκατ. Δραχμές. Σύμφωνα με τις σχετικές συμβάσεις το ολικό ποσό των δημοσίων δανείων ανήλθε κατά το έτος 1940 σε 1.644.643.889 δρχ. ήταν τα συγκεκριμένα δάνεια αποσβεστέα με ίσες εξαμηνιαίες τοκοχρεολυτικές δόσεις μέσα σε μία δεκαετία.

Κατά την περίοδο του πολέμου της Ελλάδας κατά της Ιταλίας και Γερμανίας δόθηκε οικονομική βοήθεια και, επίσης, συνάπτονται δάνεια δια μέσου της Τράπεζας της Ελλάδας με τη Γερμανία.

Κατά τα χρόνια της Κατοχής υπήρξε συνεχής και ογκώδης έκδοση ακαλύπτου χαρτονομίσματος από την Τράπεζα της Ελλάδας ή και των στρατευμάτων Κατοχής για την κάλυψη των δαπανών Κατοχής.

Το έτος 1944 αποτελεί την αφετηρία της *δ' φάσεως*. Το έτος αυτό με νόμο που θεσπίστηκε από την πρώτη μετά την Απελευθέρωση της Ελληνικής Κυβερνήσεως στην ουσία διαγράφεται το σε δραχμές Δημόσιο Χρέος της Ελλάδας.

Επίσης, συνάπτονται εξωτερικά δάνεια που είναι τα παρακάτω:

1. Ατοκο δάνειο 10 εκατ. λιρών Αγγλίας το οποίο χορηγήθηκε το έτος 1946 από τη Βρετανική Κυβέρνηση το οποίο θα εξοφλούνταν σε 14 χρόνια.

2. Δάνειο 80 εκατ. δολαρίων το οποίο χορηγήθηκε την Κυβέρνηση των Η.Π.Α. για την αγορά του πλεονάζοντος συμμαχικού υλικού και με τόκο 2%, το οποίο θα αποσβενόταν σε 25 χρόνια.

3. Δάνειο προς 2,5 - 3,5% 14.563.313 δολαρίων, το οποίο χορηγήθηκε το 1946 από την Τράπεζα Εξαγωγών, το οποίο θα αποσβενόταν σε 30 χρόνια.

4. Αμερικάνικη βοήθεια χορηγούμενη με τη μορφή δανείων προς 4% η οποία ανερχόταν το 1958 σε 65.500.000 δολάρια και η οποία θα αποσβενόταν εντός 40 χρόνων.

Πρέπει, εδώ, να αναφέρουμε πως το 1953 έγινε αναπροσαρμογή της αξίας της δραχμής με το δολάριο. Αυτό δημιούργησε κάποια αισιοδοξία για την απαλλαγή της ελληνικής οικονομίας από τα προβλήματα του παρελθόντος. Δυστυχώς, όμως, δεν κατάφερε να λύσει το θέμα της μετανάστευσης μέρους του ελληνικού πληθυσμού στο εξωτερικό. Πάντως με την αναπροσαρμογή αυτή, που ήταν υποτίμηση, έγινε η φθηνότερη χώρα και το ξένο κεφάλαιο, κάτω από ευνοϊκούς όρους, άρχισε να εισβάλλει στον ελληνικό χώρο πράγμα που, βραχυπρόθεσμα, απόβαινε σε βάρος των ελληνικών επιχειρήσεων.

Όμως, η αναπροσαρμογή της αξίας της δραχμής δημιούργησε βάσεις και προϋποθέσεις για τη σταθεροποίηση της οικονομίας και την ανάπτυξή της. Οι καταθέσεις στις Τράπεζες, σε συνάλλαγμα και σε δραχμές, αυξήθηκαν πράγμα που βοήθησε πολλούς τομείς της οικονομίας να εφοδιαστούν με κατάλληλο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό και στην χρηματοδότηση διαφόρων κλάδων και ιδιαιτέρως της Γεωργίας η οποία σημείωσε σημαντική ανάπτυξη.

Το 1957 ιδρύθηκε ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ο.Β.Α), που είχε σκοπό να ιδρύσει νέες μεταποιητικές μονάδες με μορφή Ανωνύμων Εταιρειών και στη συνέχεια να μεταβιβάσει στους ιδιώτες τις μετοχές των Εταιριών αυτών προκειμένου να προωθηθεί η βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας και να τονωθεί η κεφαλαιαγορά. Επίσης, αυτή την περίοδο η Ελλάδα αναλαμβάνει να διακανονίσει το χρέος της προς τους ξένους δανειστές της και έτσι αποκατάστησε την αξιοπιστία της στο εξωτερικό.

Βλέπουμε, λοιπόν, πως την περίοδο αυτή, μετά το 1944, παρατηρείται μία σημαντική βελτίωση της ελληνικής οικονομίας που,

θα λέγαμε, ανανεώθηκε μετά τον Πόλεμο, αλλά παρατηρούμε, επίσης, και πολλά προβλήματα που στις μέρες μας γίνονται αισθητά, ιδιαίτερα όσον αφορά το εξωτερικό χρέος όπως θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ -

ΑΥΞΗΣΗ ΔΑΝΕΙΩΝ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ -

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Ερχόμενοι να εξετάσουμε το μέγεθος του εξωτερικού ελληνικού χρέους τα τελευταία χρόνια, μετά την σύντομη ιστορική ανασκόπηση που αναφέραμε πρέπει να πούμε ότι η διαμόρφωση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας προσδιορίζεται οπωσδήποτε από την εξέλιξη της οικονομίας, αλλά ταυτόχρονα επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό, λόγω των συναλλαγματικών υποχρεώσεων που συνεπάγεται προς το εξωτερικό, τη μελλοντική πορεία της.

Ξεκινώντας, λοιπόν, μια πιο ειδική μελέτη του θέματός μας πρέπει να σημειώσουμε ότι η κρίση που υπάρχει σήμερα στην ελληνική οικονομία οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην κατάρρευση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Το 1974, δηλαδή, το ποσοστό μεγέθυνσης του Α.Ε.Π., σε σταθερές τιμές, ήταν 7% περίπου κατά μέσο όρο. Το 1979 έπεσε στο 5% περίπου για να κατρακυλήσει το 1980 στο 1,5%. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν ότι τη δεκαετία του 1980 η οικονομία δεν μπόρεσε, παρά τη διόγκωση του δημοσίου τομέα, να δημιουργήσει αρκετές νέες θέσεις εργασίας. Η ανεργία άρχισε να αυξάνεται από το 2% του 1979 στο 8% του 1984.

Επίσης, επιστρέφοντας μερικά χρόνια πίσω, βλέπουμε το 1970 το εξωτερικό χρέος της χώρας μας να ανέρχεται σε 916 εκατ. δολάρια ενώ μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ανερχόταν στα 500 εκατ. Στον πίνακα που παραθέτουμε παρακάτω φαίνεται ότι το χρέος αυτό παρουσιάζει μια δραματική άνοδο τα επόμενα χρόνια.

Το 1975 ήταν 2.633 εκατ., το 1980 4.788 εκατ., και το 1985 ήταν 12.452 εκατ. Τα παραπάνω ποσά γίνονται πιο δραματικά αν υπολογίσουμε ότι στο συνολικό χρέος περιλαμβάνονται το ιδιωτικό μη εγγυημένο από το κράτος και το βραχυχρόνιο που ήταν 4.010 εκατ. το 1975, 9.447 εκατ. το 1980 και 18.639 εκατ. το 1985. Αν στα παραπάνω προσθέσουμε και τις καταθέσεις σε εξωτερικό συνάλλαγμα στις ελληνικές τράπεζες, που ήταν 6.361 εκατ., τότε οι συνολικές υποχρεώσεις της πατρίδας μας ανέρχονται σε 25 δις δολάρια το 1985 που με τα δάνεια των ετών 1986 και 1987, που ήσαν 4,5 δις δολάρια, οι συνολικές υποχρεώσεις της Ελλάδας (χρέος σε ξένες τράπεζες και συνάλλαγμα) ανέρχονται το 1987 πάνω από 33 δις δολάρια με συνεχή τάση αύξησης τα επόμενα έτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Εξωτερικό Χρέος της Ελλάδας

(US \$ Millions)

Έτος		Συνολικό % GNP	Of Exp.	Μακροχρόνιο			Βραχυ- χρόνιο
				Δημόσιο και ιδιωτικό	Δημόσιο και εγγυημένο από το Δημόσιο	Ιδιωτικό μη εγγυημένο	
1970	2.120	21	212	1.304	916	388	0.816
1975	4.660	22	132	3.296	2.377	919	1.364
1977	5.820	22	132	3.567	2.635	932	2.253
1978	4.712	15	85	4.068	3.123	945	0.644
1979	5.456	14	81	4.596	3.531	1.065	0.760
1980	9.447	23	113	6.406	4.788	1.618	2.941
1981	10.752	28	117	7.475	5.833	1.642	3.260
1982	11.229	29	142	8.370	6.734	1.636	2.859
1983	13.160	38	183	9.806	8.206	1.600	3.354
1984	14.371	43	196	11.104	9.457	1.647	3.267
1985	18.639	57	263	14.109	12.452	1.657	4.530

Η κατάσταση, όπως περιγράφεται παραπάνω, χειροτερεύει τα επόμενα έτη όπως φαίνεται από την Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος το 1992. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι για τα τελευταία έτη δεν υπάρχει η απαιτούμενη βιβλιογραφία για να μπορέσουμε να έχουμε μια πλήρη περιγραφή της καταστάσεως που επικρατεί όσον αφορά τα εξωτερικά δάνεια της χώρας μας γι' αυτό θα βασιστούμε πιο πολύ στην έκθεση που προαναφέραμε.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την έκθεση αυτή και τον παρακάτω Πίνακα 2, που παραθέτουμε, τα έτη που ακολούθησαν μετά το 1988 οι κατάσταση όσον αφορά τις δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα χειροτερεύουν και μόνο το 1992 παρατηρείται μία μικρή μείωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΚΑΘΑΡΕΣ ΔΑΝΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

(Σε εκατομμύρια δραχμές)

	1988	1989	1990	1991	1992
1. Κεντρική διοίκηση	1.105.519	1.520.322	1.931.881	1.946.677	1.562.195
- Κρατικός προϋπολογισμός	1.056.672	1.440.073	1.835.666	1.910.041	1.473.426
Τακτικός προϋπολογισμός	(769.091)	1.092.224	(1.427.187)	(1.473.542)	(957.051)
(Προϋπολ. Δημοσίων επι/σεων	(287.581)	(347.849)	(408.479)	(436.499)	(516.375)
- Ειδικές διαχειρίσεις του Δημοσίου (Πετρελαιοειδή)	48.847 (9.081)	80.249 (34.137)	96.215 (56.013)	36.636 (3.587)	88.769 (3.805)
(ΔΙΔΑΓΕΠ κλπ.)	(39.766)	(46.112)	(40.202)	(33.049)	(84.964)
% στο Α.Ε.Π.	14,7	17,3	18,3	15,1	10,4
2. Δημόσιοι οργανισμοί	48.332	8.083	89.895	38.243	157.468
- Χρηματοδότηση οργανισμών κοινής ασφάλισης	123.847	142.263	142.584	206.057	177.352
- Χρηματοδότηση Ο. Τ. Α.	10.307	14.901	10.098	2.018	3.617
- Χρηματοδότηση λοιπών οργανισμών	18.397	36.892	24.091	57.222	58.882
- Διαθέσιμα	104.219	202.139	266.668	223.018	390.085
Ευρύτερος Κυβερνητικός τομέας	1.153.851	1.512.239	1.841.986	1.984.920	1.404.727
% στο Α.Ε.Π.	15,3	17,2	17,4	15,4	9,3
3. Δημόσιες επιχειρήσεις	47.169	82.465	115.494	31.024	38.122
- Χρηματοδότηση επιχ/σεων κοινής ωφέλειας	29.343	69.016	54.830	49.808	33.770
- Χρηματοδότηση λοιπών ε- πιχ/σεων	46.453	56.384	51.041	17.701	5.790
- Διαθέσιμα	28.627	42.935	9.623	36.485	77.682
Δημόσιος Τομέας	1.201.020	1.594.704	1.957.480	2.015.944	1.366.605
% στο Α.Ε.Π.	16,0	18,2	18,5	15,7	9,1

Οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα για το 1992 μειώθηκαν κατά 649 δισεκ. δρχ. και συγκρατήθηκαν στα 1.367 δισεκ. δρχ. Ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, περιορίσθηκαν κατά 6,6 εκατοστιαίες μονάδες και διαμορφώθηκαν στο 9,1%, έναντι 15,7% το 1991 και 18,5% το 1990. Η σημαντική αυτή βελτίωση προήλθε κατά 384 δισεκ. δρχ. Από τη μείωση των καθαρών δανειακών αναγκών της κεντρικής διοίκησης και κατά 265 δισεκ. δρχ. από τη μεταστροφή σε πλεόνασμα του ταμειακού ελλείμματος των δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 2, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του ευρύτερου κυβερνητικού τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει την κεντρική διοίκηση και τους δημόσιους οργανισμούς, μειώθηκαν κατά 29,2% το 1992, έναντι αύξησης κατά 7,8% το 1991 και 21,8% το 1990. Η εξέλιξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση κατά 6,1 εκατοστιαίες μονάδες του ελλείμματος του ευρύτερου κυβερνητικού τομέα ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Επίσης, οι δημόσιες επιχειρήσεις το 1992 εμφάνισαν ταμειακό πλεόνασμα έναντι ελλείμματος κατά τα προηγούμενα δύο χρόνια.

Αναλυτικά, οι καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής διοίκησης συγκρατήθηκαν στα 1.562 δισεκ. δρχ. και σημείωσαν για πρώτη φορά μείωση κατά 384 δισεκ. δρχ. ή 19,8%, έναντι αύξησης 0,8% το 1991 και 27,1% το 1990. Η ευνοϊκή αυτή εξέλιξη προήλθε από τη σημαντική μείωση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού κατά 436 δισεκ. δρχ. ή 22,9%, ενώ αντίθετα το έλλειμμα των ειδικών διαχειρίσεων του Δημοσίου αυξήθηκε σε σύγκριση με αυτό του 1991 κατά 52 δισεκ. δρχ.

Συγκεκριμένα, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του τακτικού προϋπολογισμού, ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, μειώθηκαν κατά 5,1 εκατοστιαίες μονάδες (6,4% το 1992 έναντι 11,5% το 1991) και συγκρατήθηκαν στα 957 δισεκ. δρχ. έναντι 1.474 δισεκ. δρχ. το 1991. Η μείωση κατά 516 δισεκ. δρχ. του ελλείμματος του τακτικού προϋπολογισμού οφείλεται στην επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των δαπανών, χωρίς χρεολύσια, κατά 4

περίπου εκατοστιαίες μονάδες (1992: 9,8%, 1991: 13,4%) και στην αύξηση των εσόδων με ρυθμό κατά 15,4 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο από εκείνο των δαπανών. Η κάμψη του ρυθμού αύξησης των δαπανών ήταν αποτέλεσμα της συγκράτησης όλων σχεδόν των βασικών κατηγοριών τους. Οι δαπάνες για τόκους του δημοσίου χρέους, παρά την ευνοϊκή επίδραση από τη μετατροπή μέρους του βραχυπρόθεσμου δημοσίου χρέους σε μεσομακροπρόθεσμα ομολογιακά δάνεια, συνέχισαν να αυξάνονται αλλά με σημαντικά επιβραδυνόμενο ρυθμό. Η μετατροπή του χρέους έγινε κυρίως στη διάρκεια του τελευταίου τετραμήνου του 1991 (1.500 δισεκ. δρχ.) και συνεχίστηκε σε μικρότερο βαθμό το 1992 και τους πρώτους μήνες του 1993. Με τη ρύθμιση αυτή εξοικονομήθηκαν το 1992 τόκοι δημοσίου χρέους ύψους 275 δισεκ. δρχ. περίπου, που θα επιβαρύνουν τις δαπάνες εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους στα επόμενα έτη. Παρά τη ρύθμιση αυτή, οι τόκοι για την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους απορρόφησαν και το 1992 σημαντικά κονδύλια προϋπολογισμού. Συγκεκριμένα, το 1992 οι δαπάνες για τόκους δημοσίου χρέους, περιλαμβανομένων και των τόκων εξυπηρέτησης του χρέους των ενόπλων δυνάμεων, έφθασαν τα 1.552 δισεκ. δρχ. ή το 10,3% ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η συγκράτηση του ρυθμού ανόδου των δαπανών για τόκους επηρεάστηκε και από τη μείωση κατά 2 περίπου εκατοστιαίες μονάδες του μέσου επιτοκίου εσωτερικού δανεισμού, λόγω της μείωσης του επιτοκίου έντοκων γραμματίων κατά τους πρώτους δέκα μήνες του 1992. Επίσης, το μέσο επιτόκιο εξωτερικού δανεισμού παρουσίασε μικρή μείωση κατά μισή περίπου εκατοστιαία μονάδα, λόγω της πτωτικής τάσης που εμφανίστηκε διεθνώς στα κυμαινόμενα επιτόκια των ξένων νομισμάτων, με εξαίρεση το γερμανικό μάρκο. Σημαντική επίσης ήταν η επιβάρυνση του τακτικού προϋπολογισμού από τις δαπάνες για τις επιχορηγήσεις σε ασφαλιστικούς οργανισμούς και συγκοινωνιακούς φορείς, οι οποίες έφθασαν τα 457 δισεκ. δρχ., σημειώνοντας αύξηση κατά 16,3% το 1992, έναντι μείωσης κατά 8,3 το 1991.

Η αύξηση του ταμειακού ελλείμματος του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων, παρά την άνοδο των δαπανών του κατά 115

δισεκ. δρχ., περιορίστηκε στα 80 δισεκ. δρχ. ή 18,3% έναντι 6,9% το 1991, αφού μέρος των αυξημένων δαπανών χρηματοδοτήθηκε από εισροή Κοινοτικών πόρων. Έτσι, το έλλειμμα αυτό έφτασε τα 516 δισεκ. δρχ. ή το 3,4% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, όπως και το 1991. Οι δαπάνες του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, σε ταμειακή βάση, έφθασαν το 715 δισεκ. δρχ. και σημείωσαν αύξηση 19,2%, έναντι 29,8% το 1991. Σε σταθερές τιμές οι δαπάνες αυτές αυξήθηκαν κατά 3,8% το 1992, έναντι 9,8% του 1991. Η μεγαλύτερη αύξηση του ελλείμματος του προϋπολογισμού επενδύσεων το 1992 έναντι του προηγούμενου έτους κατά 23 δισεκ. δρχ., οφείλεται στο ότι κατά το 1992 τα έσοδα επενδύσεων από μεταβιβάσεις της ΕΚ αυξήθηκαν σε ταμειακή βάση μόνο κατά 15,2% έναντι του 1991.

Οι ειδικές διαχειρίσεις του Δημοσίου παρουσίασαν το 1992 υψηλό χρηματοδοτικό έλλειμμα 89 δισεκ. δρχ., έναντι 37 δισεκ. δρχ., το 1991. Το έλλειμμα αυτό προήλθε σχεδόν εξολοκλήρου από τις δανειακές ανάγκες της Διεύθυνσης Διαχείρισης Αγορών Γεωργικών Προϊόντων (ΔΙΔΑΓΕΠ), της οποίας το χρεωστικό υπόλοιπο αυξήθηκε κατά 85 δισεκ. δρχ., ενώ η διαχείριση των πετρελαιοειδών οδήγησε σε πρόσθετο έλλειμμα 4 δισεκ. δραχμών.

Στη συγκράτηση του ελλείμματος του λογαριασμού πετρελαιοειδών σε χαμηλό επίπεδο συνέβαλε κυρίως η μείωση των απαιτήσεων του κατά 35 δισεκ. δραχμές. Η μείωση αυτή προήλθε αποκλειστικά από την εξόφληση τόκων της Ολυμπιακής Αεροπορίας και του δημοσίου τομέα ύψους 35 δισεκ. δρχ., λόγω της καθιέρωσης, από τον Ιούλιο του 1991, αυστηρότερων όρων εξόφλησης της αξίας έτοιμων πετρελαιοειδών που διαθέτουν τα κρατικά διυλιστήρια. Οι απαιτήσεις του λογαριασμού πετρελαιοειδών από τη διάθεση προϊόντων επί πιστώσει μέχρι τέλους Μαΐου 1992 παρέμειναν στα επίπεδα του 1991, που έφθασαν τα 127 δισεκ. δρχ. Ειδικότερα, οι σωρευτικές απαιτήσεις του λογαριασμού πετρελαιοειδών έναντι της Ολυμπιακής Αεροπορίας παρέμειναν αμετάβλητες στα 35 δισεκ. δρχ., και έναντι του Δημοσίου αυξήθηκαν κατά 2,5%.

Οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα χρηματοδοτήθηκαν το 1992 κατά 88,9% από εσωτερικό δανεισμό και κατά το υπόλοιπο από εξωτερικό δανεισμό. Η σημαντικότερη πηγή χρηματοδότησης, όπως και τα προηγούμενα δύο χρόνια, ήταν τα έντοκα γραμμάτια και οι ομολογιακοί τίτλοι που διατέθηκαν στην εγχώρια μη τραπεζική αγορά και έφθασαν το ποσό των 971 δισεκ. δρχ., έναντι 1.371 δισεκ. δρχ. το 1991 και 844 δισεκ. δρχ. το 1990. Παρά τη μείωση του απόλυτου ποσού των νέων τοποθετήσεων σε τίτλους, το ποσοστό συμμετοχής τους στη συνολική χρηματοδότηση του ελλείμματος αυξήθηκε σε 17,1% έναντι 68% το 1991 και 43,1% το 1990. Αντίθετα, οι τράπεζες και οι ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί ρευστοποίησαν μέρος των τίτλων του Δημοσίου που διατηρούσαν στο χαρτοφυλάκιό τους.

Αύξηση εμφάνισε και η χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδας, η οποία κάλυψε το 15,7% των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα, έναντι 5% του 1991. Μέρος της υψηλότερης χρηματοδότησης του ελλείμματος αντανακλά την αύξηση του χαρτοφυλακίου τίτλων, οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την άσκηση της παρεμβατικής πολιτικής της κεντρικής τράπεζας, και ένα άλλο μεγαλύτερο τμήμα οφείλεται στη μείωση των πιστωτικών υπολοίπων στους λογαριασμούς καταθέσεων του Δημοσίου στην Τράπεζα της Ελλάδας. Επίσης, οι εμπορικές τράπεζες και οι ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί, με δάνεια και πιστώσεις που χορήγησαν σε δημόσιους οργανισμούς και επιχειρήσεις για τη χρηματοδότηση της ΔΙΔΑΓΕΠ, κάλυψαν το 19,5% των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα.

Τέλος, η χρηματοδότηση των καθαρών δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα με εξωτερικό δανεισμό μειώθηκε κατά 100 δισεκ. δρχ. περίπου και κάλυψε το 11,1% του συνολικού ελλείμματος, έναντι 12,5% του 1991.

Το συνολικό χρέος του δημοσίου τομέα, που περιλαμβάνει το χρέος της κεντρικής διοίκησης και των δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων, όπως αυτό εκτιμήθηκε στο πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας (Φεβρουάριος 1993), στο τέλος του 1992

ήταν 17,5 τρισεκ. δρχ. ή 116,2% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Στο ποσό αυτό δεν περιλαμβάνεται το χρέος των ενόπλων δυνάμεων και ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός από την Τράπεζα της Ελλάδος. Αντίθετα, δεν έχουν αφαιρεθεί τα διαθέσιμα των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων που έχουν επενδυθεί σε χρεόγραφα του Ελληνικού Δημοσίου. Από το συνολικό χρέος, το 91% περίπου επιβαρύνει τον ευρύτερο κυβερνητικό τομέα και το υπόλοιπο τις δημόσιες επιχειρήσεις.

Ως προς τη σύνθεση του συνολικού δημοσίου χρέους, το 75% περίπου αφορά το εσωτερικό χρέος και το υπόλοιπο το εξωτερικό. Σημειώνεται ότι η συμμετοχή του εξωτερικού δημοσίου χρέους στο συνολικό χρέος παρουσίασε πτωτική τάση τα τελευταία χρόνια και από 43% περίπου το 1985 περιορίστηκε στο 25% το 1992.

Επισημαίνεται ότι με τα δάνεια οικονομικής εξυγίανσης το Δημόσιο ανέλαβε το ληξιπρόθεσμο εγγυημένο χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, καθώς και δάνεια προς ορισμένες προβληματικές επιχειρήσεις ή άλλες επιχειρήσεις με αντικείμενο τη διακίνηση αγροτικών προϊόντων και εφοδίων.

Επίσης, από το Σεπτέμβριο του 1991 άρχισε η αναδιάρθρωση του εσωτερικού δημοσίου χρέους, με τη μετατροπή βραχυπρόθεσμου χρέους της κεντρικής κυβέρνησης σε μακροπρόθεσμο, με συνέπεια να αυξηθεί η συμμετοχή των ομολογιακών εκδόσεων στο εσωτερικό χρέος της κεντρικής κυβέρνησης στο 49,5% το 1992 έναντι 15,5 το 1989 και να μειωθεί η συμμετοχή των εντόκων γραμματίων στο 46% το 1992 έναντι 72,6% το 1989.

Τέλος σύμφωνα με στοιχεία που έχουμε συλλέξει από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, την Τράπεζα της Ελλάδας και της Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας το εξωτερικό χρέος διαμορφώνεται όπως έχει στον κάτωθι πίνακα:

**ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ**

Έτος	Α.Ε.Π. εκ. δρχ.	Εξωτερ. χρέος εκατ.δρχ.	Εξωτ. χρέος ως % του ΑΕΠ	Δαπάνη εξυπ. δημ. χρέους εκ. δρχ	Δαπά- νη ως %ΑΕΠ	Πληθυ- σμός σε χιλ.	Κατά κεφαλή εξωτ. χρέος σε δρχ.
1971	287.422	18.586	6,5	7.049	2,5	8.831	2.104,6
1972	329.977	22.466	6,8	7.932	2,4		
1973	428.216	24.365	5,7	10.010	2,3		
1974	507.328	31.920	6,3	11.689	2,3		
1975	593.181	51.598	8,7	14.766	2,5		
1976	728.735	51.598	7,1	18.880	2,6		
1977	844.628	49.666	5,9	22.765	2,7	9.268	5.358,8
1978	1.016.709	60.731	6,0	28.890	2,8		
1979	1.245.187	78.459	6,3	43.320	3,5		
1980	1.523.724	111.016	7,3	54.251	3,6	9.740	11.397,9
1981	1.856.745	163.330	8,8	82.781	4,5		
1982	2.288.314	324.769	10,3	91.066	4,0		
1983	2.706.100	378.243	14,3	130.294	4,8		
1984	3.317.770	623.557	18,8	208.176	6,3		
1985	---	1.027.751	---	---	---		
1986	---	1.287.751	---	---	---		
1987	---	1.400.077	---	---	---		

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Αν συγκρίνουμε το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας με άλλες χώρες θα δούμε ότι οι Έλληνες έχουμε το τραγικό προνόμιο να είμαστε η πρώτη χώρα στον κόσμο στο κατά κεφαλή χρέος. Το χρέος που χρωστάει κάθε Έλληνας είναι περίπου 2.000 με 2.200 δολάρια. Ακολουθούν η Βενεζουέλα, η Χιλή, η Αργεντινή, η Πορτογαλία, το Μεξικό, η Ουγγαρία και άλλες χώρες που είναι βαριά χρεωμένες. Βέβαια, στην πραγματικότητα, το Ισραήλ έχει το μεγαλύτερο κατά κεφαλή χρέος αλλά σαν ποσοστό των εξαγωγών το συνολικό χρέος είναι λιγότερο απ' αυτό της Ελλάδας.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η Βραζιλία, το Μεξικό και η Αργεντινή έχουν τα πρωτεία στο συνολικό εξωτερικό χρέος αλλά έχουν μεγάλο πληθυσμό και κατά συνέπεια το κατά κεφαλή χρέος μειώνεται και παρουσιάζεται μικρότερο απ' ότι της χώρας μας.

Στον Πίνακα 3, που ακολουθεί, εμφανίζεται καλύτερα η θέση της Ελλάδας όσον αφορά τη σύγκρισή της με άλλες χώρες καθώς

και την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Τα στοιχεία είναι από το 1985 αλλά πρέπει να σημειώσουμε ότι τα πράγματα δεν έχουν αλλάξει και πολύ μέχρι σήμερα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Εξωτερικά Χρέη, Κατά Κεφαλή, Συνολικά και σαν Ποσοστά του ΑΕΠ και των Εξαγωγών της Ελλάδας σε σύγκριση με άλλες χώρες το 1985.

Χώρες	Συνολικό εκατ. δολ.	Κατά κεφαλή	Ποσοστά	
		σε δολ. ΗΠΑ	του ΑΕΠ	των εξαγωγών
Ελλάδα	18.639	1.884	57,5	262,8
Βενεζουέλα	32.079	1.852	66,0	191,8
Χιλή	20.221	1.675	142,2	430,4
Αργεντινή	48.444	1.585	79,9	467,8
Πορτογαλία	14.560	1.423	73,6	183,4
Μεξικό	97.429	1.241	58,3	327,6
Ουγγαρία	12.989	1.221	65,5	125,8
Ν. Κορέα	47.996	1.169	57,7	145,2
Γιουγκοσλαβία	19.382	838	43,6	153,9
Βραζιλία	106.730	787	51,3	365,1
Τυνησία	5.250	742	64,4	193,0
Αλγερία	15.526	715	28,0	112,9
Περού	13.688	695	88,2	361,2
Ζάμπια	4.482	672	210,3	529,3
Βολιβία	3.972	618	152,0	538,5
Τουρκία	26.123	524	49,2	230,3
Αίγυπτος	24.342	502	77,3	366,9
Κολομβία	14.044	491	42,6	291,1
Φιλιππίνες	26.184	471	80,6	330,1
Ταϊλάνδη	17.488	341	46,7	171,4
Ρουμανία	6.877	303	53,6	168,6
Σουδάν	6.332	294	79,9	759,7
Ινδονησία	35.761	219	44,9	178,7
Νιγηρία	18.348	193	25,7	141,2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ

Κάνοντας μια σύντομη θεώρηση της έννοιας του ισοζυγίου πληρωμών θα λέγαμε ότι ισοζύγιο πληρωμών μιας χώρας είναι η λογιστική κατάσταση που απεικονίζει την αξία από όλες τις οικονομικές συναλλαγές ανάμεσα στους κατοίκους της και τους κατοίκους των άλλων χωρών σε μια ορισμένη χρονική περίοδο.

Το ισοζύγιο πληρωμών αποτελείται από δύο μερικότερα ισοζύγια: το ισοζύγιο για τις τρέχουσες συναλλαγές και το ισοζύγιο για την κίνηση κεφαλαίων. Το ισοζύγιο για τις τρέχουσες συναλλαγές περιλαμβάνει τα αγαθά και τις υπηρεσίες και τις μονομερείς μεταβιβάσεις ή δωρεάν παροχές. Το ισοζύγιο κινήσεως κεφαλαίων περιλαμβάνει τις κάθε είδους κινήσεις κεφαλαίων και το νομισματικό και το νομισματικό χρυσό και αποτελείται από τέσσερις βασικούς λογαριασμούς: των ιδιωτών, του Δημοσίου, της Κεντρικής Τράπεζας και των λοιπών νομισματικών ιδρυμάτων.

Για την παρουσίαση των διεθνών συναλλαγών χρησιμοποιείται η λογιστική μέθοδος, γι' αυτό θα πρέπει το ισοζύγιο πληρωμών να εξισορροπείται. Σαν ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών μπορούμε να πούμε ότι είναι η κατάσταση εκείνη που σε μια σχετική περίοδο μπορεί να διατηρηθεί μια ανοικτή οικονομία, χωρίς σοβαρή υποαπασχόληση σε συνεχή βάση.

Τα αίτια της ανισορροπίας του ελληνικού ισοζυγίου πληρωμών έχουν εποχικό ή συμπτωματικό χαρακτήρα ή ακόμα αναφέρονται στις επικρατούσες συνθήκες προσφοράς και ζήτησεως.

Οι εξελίξεις στο ισοζύγιο πληρωμών το 1992 επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τη συναλλαγματική κρίση που κορυφώθηκε το Σεπτέμβριο αλλά διήρκεσε, με αυξομειώσεις στην έντασή της, σχεδόν ολόκληρο το δεύτερο εξάμηνο του έτους. Η αναζωπύρωση, λόγω κυρίως της αναταραχής στις αγορές συναλλάγματος, των προσδοκιών για υποτίμηση της δραχμής είχε δυσμενείς επιπτώσεις σε όλα σχεδόν τα βασικά μεγέθη του ισοζυγίου πληρωμών. Οι αρνητικές επιπτώσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες και λόγω της διάρθρωσης του ελληνικού ισοζυγίου πληρωμών, που χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη συμμετοχή των άδηλων συναλλαγών, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι καταγράφονται οι εισροές και εκροές συναλλάγματος και όχι οι συναλλαγές αυτές καθαυτές. Έτσι, αν πραγματοποιηθεί μια συναλλαγή (π.χ. εξαγωγή αγαθών) χωρίς να εισρεύσει το συνάλλαγμα, η συναλλαγή αυτή δεν καταγράφεται στο ισοζύγιο πληρωμών, ενώ συμβαίνει το αντίθετο στην περίπτωση που εκρέει συνάλλαγμα από το τραπεζικό σύστημα χωρίς να πραγματοποιηθεί συναλλαγή (π.χ. ταξίδι στο εξωτερικό).

Αρνητικά επέδρασαν και άλλοι έκτακτοι παράγοντες, όπως η γιουγκοσλαβική κρίση, που δημιούργησε σοβαρά εμπόδια στη διακίνηση και αύξησε το κόστος των εξαγωγών, οι πληρωμές τόκων παρελθόντων ετών για αμυντικά δάνεια και η περαιτέρω σημαντική αύξηση των εισαγωγών αυτοκινήτων αντιρρυπαντικής τεχνολογίας, λόγω της κατάργησης του μέτρου της απόσυρσης στις αρχές του 1993. Αντίθετα, ευνοϊκή επίδραση στο εμπορικό έλλειμμα είχε η πτώση των διεθνών τιμών πετρελαίου. Οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες του ισοζυγίου εξελίχθηκαν μάλλον θετικά: το ακαθάριστο εγχώριο εισόδημα στην Ελλάδα και τις χώρες του ΟΟΣΑ αυξήθηκε με τον ίδιο χαμηλό ρυθμό, το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα βιομηχανικού προϊόντος βελτιώθηκε, ενώ τα διαφορικά επιτόκια παρέμειναν σε υψηλά επίπεδα υπέρ των δραχμικών τοποθετήσεων.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε σημαντική αύξηση και έφθασε τα 2.081 εκατ. δολ., από 1.520 εκατ. δολ. το 1991. Το μισό όμως της αύξησης αυτής (234 εκατ.

δολ.) αφορά πληρωμές τόκων παρελθόντων ετών για δάνεια του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας που είχαν καθυστερήσει, λόγω διαφωνιών ως προς την καλή εκτέλεση της σχετικής σύμβασης. Εάν επιμεριστούν οι τόκοι στα έτη που πραγματικά ανήκουν, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών το 1992 περιορίζεται σε 1.847 εκατ. δολ., ενώ αυξάνεται το 1991 σε 1.622 εκατ. Δολάρια. Ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, το 1992 και 1993 το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών παρέμεινε ουσιαστικά στάσιμο στο ιστορικά χαμηλό επίπεδο του 2,3%. Στη δεκαετία του 1980 το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών κυμάνθηκε μεταξύ 1,8% και 9,8% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Εάν ληφθούν υπόψη και οι επιπτώσεις των άλλων ειδικών παραγόντων που προαναφέρθηκαν, οι εξελίξεις στις τρέχουσες συναλλαγές κρίνονται σχετικά ικανοποιητικές.

Η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων αυξήθηκε κατά 5,6% και έφθασε τα 2.656 εκατ. δηλ., έναντι 2.514 εκατ. δολ. το 1991, υπερκαλύπτοντας το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Το 1992, όμως, εμφανίστηκαν αρνητικά τακτοποιητέα στοιχεία ύψους 685 εκατ. δολ., το μεγαλύτερο μέρος των οποίων, σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες, αφορά ρευστοποιήσεις δραχμικών τίτλων του ελληνικού Δημοσίου από ξένους επενδυτές κατά τη διάρκεια της συναλλαγματικής κρίσης. Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων ήταν να επιδεινωθεί το βασικό ισοζύγιο πληρωμών, δηλαδή το άθροισμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, της καθαρής εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων και των τακτοποιητέων στοιχείων, το οποίο εμφάνισε έλλειμμα 110 εκατ. δολ. Το 1992, έναντι πλεονάσματος 758 εκατ. δολ. Το 1991. Το έλλειμμα του βασικού ισοζυγίου, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο δανεισμός του δημόσιου τομέα, παρά τη σημαντική αύξησή του, υπελείφθει κατά 90 εκατ. δολ. Των ιδιαίτερα υψηλών πληρωμών χρεολυσίων, αντανakλάται στη μείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων της χώρας στο τέλος του 1992 στα 5.588 εκατ. δολ., από 6.046 εκατ. δολ. στο τέλος του 1991.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις της συναλλαγματικής κρίσης είναι εμφανείς από τις εξελίξεις στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών όσο και το βασικό ισοζύγιο παρουσίασαν έντονη χειροτέρευση. Συγκεκριμένα, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε έλλειμμα 198 εκατ. δολ., έναντι πλεονάσματος 1.258 εκατ. δολ. στο ίδιο τρίμηνο του 1991, ενώ σημαντικά μεγαλύτερη ήταν η επιδείνωση του βασικού ισοζυγίου (έλλειμμα 277 εκατ. δολ. έναντι πλεονάσματος 1.934 εκατ. δολαρίων). Αντίθετα, στο πρώτο εξάμηνο του 1992, είχε σημειωθεί σημαντική βελτίωση σε όλα τα βασικά μεγέθη, ενώ και κατά το τελευταίο τρίμηνο, όταν οι προσδοκίες για υποτίμηση της δραχμής υποχώρησαν προοδευτικά λόγω και του βαθμιαίου περιορισμού των πιέσεων στις αγορές συναλλάγματος, υπήρξε σαφής βελτίωση τόσο στο ισοζύγιο (πλεόνασμα 103 εκατ. δολ. έναντι ελλείμματος 108 εκατ. δολ. το προηγούμενο έτος).

Η διεύρυνση κατά 36,9% του ελλείμματος τρέχουσων συναλλαγών το 1992 ήταν αποτέλεσμα της μεγαλύτερης αύξησης του εμπορικού ελλείμματος από την αύξηση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών (12,9% έναντι 9,5%). Η άνοδος του εμπορικού ελλείμματος προήλθε εξολοκλήρου από το εμπορικό ισοζύγιο χωρίς τα καύσιμα. Το έλλειμμα του ισοζυγίου καυσίμων μειώθηκε κατά 19%, βασικά λόγω της πτώσης των διεθνών τιμών του πετρελαίου. Η συναλλαγματική δαπάνη για εισαγωγές εκτός από τα καύσιμα αυξήθηκε κατά 8,7%, ενώ οι εισπράξεις από εξαγωγές σημείωσαν πτώση κατά 9,4%. Όσον αφορά τις συναλλαγματικές εισπράξεις από εξαγωγές, πρέπει να επισημανθεί ότι υποεκτιμούν ολοένα και περισσότερο την αξία των εξαγωγών. Με την προοδευτική χαλάρωση των συναλλαγματικών περιορισμών, μέρος των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών εκτός από τα καύσιμα εμφανίζεται σε άλλα κονδύλια του ισοζυγίου πληρωμών και, ειδικότερα, στις αναλήψεις από καταθέσεις σε μετατρέψιμες δραχμές. Από τα στοιχεία της τελωνειακής στατιστικής για το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 1992, προκύπτει εντελώς διαφορετική εξέλιξη της αξίας των εξαγωγών αγαθών χωρίς τα καύσιμα (αύξηση σε δολάρια κατά 13,4%), ενώ η άνοδος της αξίας των εισαγωγών

(κατά 5%) δεν διαφέρει πολύ από αυτή που καταγράφει η συναλλαγματική στατιστική. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει ξεκινήσει την αναγκαία διαδικασία αναμόρφωσης του τρόπου συλλογής στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας, ώστε να αυξηθεί η πληρότητα και αξιοπιστία της στατιστικής πληροφόρησης που επηρεάζεται αρνητικά από την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς και την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων. Οι τάσεις πάντως στο εμπορικό ισοζύγιο, όπως καταγράφονται τόσο από τη συναλλαγματική όσο και από την τελωνειακή στατιστική, δεν είναι ευνοϊκές. Το εμπορικό έλλειμμα χωρίς τα καύσιμα παρουσιάζει συνεχή διεύρυνση, γεγονός που αντικατοπτρίζει τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής παραγωγής, η οποία συγκεντρώνεται σε σχετικά λίγους παραδοσιακούς κλάδους που δέχονται τον έντονο ανταγωνισμό των χωρών χαμηλού εργατικού κόστους.

Το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών σημείωσε σχετικά περιορισμένη αύξηση (9,5%), επειδή η άνοδος των εισπράξεων υστέρησε σημαντικά έναντι της αύξησης των πληρωμών (12,3% έναντι 18,9%). Οι καθαρές μεταβιβάσεις από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα παρέμειναν στάσιμες λόγω καθυστέρησης εισροών, οι οποίες όμως πραγματοποιήθηκαν στους πρώτους δύο μήνες του 1993 κατά τους οποίους οι Κοινοτικές μεταβιβάσεις αυξήθηκαν κατά 63,8% έναντι του αντίστοιχου διμήνου του 1992. Οι άδηλες εισπράξεις χωρίς τις καθαρές μεταβιβάσεις από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα αυξήθηκαν με αρκετά ικανοποιητικό ρυθμό (16,4%). Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή των εισπράξεων τουριστικού συναλλάγματος, παρά την περιορισμένη άνοδο του εισοδήματος στα κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ, τα προβλήματα στην πρώην Γιουγκοσλαβία και την επιβράδυνση της εισροής τουριστικού συναλλάγματος που παρατηρήθηκε στο τρίτο τρίμηνο και συνδέεται με τη συναλλαγματική κρίση. Η αισθητή άνοδος των άδηλων πληρωμών, όπως ήδη αναφέρθηκε, οφείλεται εν μέρει στην πληρωμή τόκων παρελθόντων ετών για δάνεια του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, αλλά αντανakλά και τις επιπτώσεις της αναταραχής στις αγορές συναλλάγματος, ιδιαίτερα στο δίμηνο Σεπτεμβρίου - Οκτωβρίου.

Η άνοδος της εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων προήλθε από τα επιχειρηματικά κεφάλαια που παρουσίασαν μεγάλη αύξηση, κατά 654 εκατ. δολάρια, λόγω και των ιδιωτικοποιήσεων. Επιπλέον, η σύνθεση των επιχειρηματικών κεφαλαίων φαίνεται ότι βελτιώθηκε με αύξηση των εισροών για άμεσες επενδύσεις. Ο δανεισμός των ελληνικών επιχειρήσεων σε συνάλλαγμα, σύμφωνα με ενδείξεις, διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από ό,τι το 1991. Η εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων για επενδύσεις σε ακίνητα παρουσίασε στασιμότητα. Η εξέλιξη αυτή πιθανόν να συνδέεται και με προσδοκίες για πτώση των τιμών σε συνάλλαγμα, λόγω υποτίμησης της δραχμής ή και μείωσης των τιμών των ακινήτων σε εγχώριο νόμισμα εξαιτίας της ύφεσης, όπως συνέβη και σε πολλές χώρες του εξωτερικού. Τέλος, σημειώνεται η μεγάλη αύξηση (60,4%) των εκροών του κονδυλίου «λοιπά κεφάλαια», όπου καταχωρίζονται οι απελευθερωμένες κινήσεις κεφαλαίων, η οποία εντοπίζεται χρονικά στο τρίτο τρίμηνο του 1993.

Το εξωτερικό χρέος του δημοσίου τομέα της οικονομίας εκτιμάται ότι περιορίστηκε στο τέλος του 1992 σε 23 δισεκ. δολ. από 23,9 δισεκ. δολ. στο τέλος του 1991. Το σύνολο σχεδόν της μείωσης αυτής οφείλεται στην άνοδο του δολαρίου σε σχέση με τα υπόλοιπα ξένα νομίσματα που συνθέτουν το χρέος. Όπως προαναφέρθηκε, ο καθαρός δανεισμός του δημόσιου τομέα ήταν ελαφρά αρνητικός. Ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, το εξωτερικό χρέος του δημοσίου τομέα παρέμεινε στάσιμο στο επίπεδο (32,6%) του προηγούμενου έτους, ενώ το καθαρό εξωτερικό δημόσιο χρέος (χρέος μείον συναλλαγματικά διαθέσιμα) μειώθηκε κατά 500 εκατ. δολ. και διαμορφώθηκε στο 24,8% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Ένα βασικό ερώτημα που ανακύπτει σχετικά με το ισοζύγιο πληρωμών είναι κατά πόσον το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών είναι πιθανό να συγκρατηθεί μεσοπρόθεσμα γύρω στο 2% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και να χρηματοδοτηθεί από εισροές μη δανειακών ιδιωτικών κεφαλαίων, ώστε να μην αυξηθεί περαιτέρω το εξωτερικό χρέος της χώρας. Η εμπειρία των τελευταίων

ετών έχει δείξει ότι, υπό ομαλές συνθήκες, η χρηματοδότηση ενός ελλείμματος γύρω στο 2% είναι εφικτή. Αμφιβολίες, όμως, υπάρχουν κατά πόσον είναι δυνατή η συγκράτηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών μεσομακροπρόθεσμα στο επίπεδο αυτό, με δεδομένη την προβλεπόμενη και αναγκαία άνοδο της οικονομίας με μέσο ρυθμό σημαντικά ταχύτερο από το σημερινό αλλά και από τους ρυθμούς ανόδου των οικονομιών των άλλων χωρών-μελών της Κοινότητας, ώστε να επιτευχθεί η σύγκλιση των βιοτικών επιπέδων. Για να αποφευχθούν προβλήματα στον εξωτερικό τομέα, η οικονομική μεγέθυνση πρέπει να προέλθει, κατά κύριο λόγο, από την άνοδο των επενδύσεων που θα βελτιώσουν την υποδομή και θα διευρύνουν την παραγωγή προϊόντων τα οποία θα υποκαταστήσουν εισαγόμενα και θα δώσουν νέα δυναμική στις εξαγωγές. Κατά την περίοδο προσαρμογής της παραγωγικής βάσης της οικονομίας, το εμπορικό έλλειμμα μάλλον θα αυξάνεται, επειδή το μεγαλύτερο μέρος των κεφαλαιακών αγαθών θα εισάγεται. Εξάλλου, είναι απίθανο η διεύρυνση της παραγωγικής βάσης να συνδυαστεί άμεσα με αντίστοιχη εξαγωγική επίδοση. Η διεύρυνση αυτή του εμπορικού ελλείμματος εκτιμάται ότι θα είναι εξαιρετικά δύσκολο να καλυφθεί από τη φυσιολογική αύξηση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών. Επομένως, η συγκράτηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών θα εξαρτηθεί από την απορρόφηση των ιδιαίτερα αυξημένων, κατά την επόμενη πενταετία, μεταβιβάσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της δεύτερης Δέσμης Ντελόρ. Οι προοπτικές αύξησης των εισροών ιδιωτικών μη δανειακών κεφαλαίων θα εξαρτηθούν από τη δυνατότητα προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων. Τούτο προϋποθέτει την υιοθέτηση και άσκηση συνεπούς σταθεροποιητικής πολιτικής για τη σταδιακή εξάλειψη των μακροοικονομικών ανισορροπιών, η οποία είναι αναγκαία και λόγω των νέων συνθηκών που έχουν δημιουργηθεί με την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΑ ΤΟΚΟΧΡΕΟΛΥΣΙΩΝ - ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΟΚΟΥΣ ΚΑΙ ΧΡΕΟΛΥΣΙΑ

Ένα από τα μεγάλα αγκάθια της Ελληνικής Οικονομίας, ανασταλτικός παράγοντας για πρόοδο και ανάπτυξη σε όλους τους τομείς της παραγωγής είναι η εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημοσίου χρέους, όχι μόνο του κεφαλαίου που έχουμε δανειστεί αλλά και των τόκων που από κάποιο σημείο και πέρα έφτασαν να είναι πολλοί περισσότεροι από το κεφάλαιο (δηλ. από αυτό που έχουμε δανειστεί).

Η Ελλάδα για τόκους και χρεολύσια, που δίνει για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημοσίου χρέους, πληρώνει κάθε χρόνο πάνω από 2 δισεκατ. δολάρια. Αυτό είναι φανερό αφού τα ελλείμματα που παρουσιάζει στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών συνεχίζουν να αυξάνουν και τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας δεν προβλέπεται ν' αυξηθούν (για πληρωμή δανείων), αλλά μάλλον μειώνονται. Το εξωτερικό χρέος θα αυξάνει και τα τοκοχρεολύσια θα μεγαλώνουν. Επίσης, στις διεθνείς χρηματαγορές δεν φαίνεται στον ορίζοντα καμία μείωση των επιτοκίων σε χαμηλά επίπεδα, ούτε ακόμη δεν προβλέπεται να υπάρξει καμία μείωση στις τιμές πετρελαίου. Αυτό σημαίνει ότι τα τοκοχρεολύσια όπως και τα χρέη αναμένεται να αυξηθούν και τα προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας να γίνουν ακόμη πιο δύσκολα.

Μια από τις κύριες επιδιώξεις της Οικονομικής Πολιτικής μέχρι το 1985 ήταν η διατήρηση της εθνικής δαπάνης της οικονομίας σε όσο το δυνατόν υψηλά επίπεδα και αυτό επιτυγχάνεται μέσω της μεγιστοποίησης της καθαρής αυτόνομης εισροής κεφαλαίων και του επισήμου δημοσίου

δανεισμού της χώρας από το εξωτερικό, βεβαίως χωρίς την αποφυγή κάποιων εγγυήσεων που πολλές φορές είναι δυσβάστακτες για την Ελληνική Οικονομία. Ένα από τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής ήταν η ραγδαία αύξηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους, το οποίο από 4.489,4 εκατ. δολάρια το 1978, έφτασε τα 7.876,3 εκατ. δολάρια το 1981 και τα 20.706,7 εκατ. δολάρια το 1987.

Σαν αποτέλεσμα της μεγάλης αύξησης του χρέους αυξήθηκαν κατακόρυφα και οι δαπάνες εξυπηρέτησης δηλ. των τόκων και των τοκοχρεολυσίων οι οποίες από 350,9 εκατ. δολάρια το 1974 και 596 εκατ. δολάρια το 1978 έφτασαν τα 3.610 εκατ. δολάρια το 1987. Επίσης, για την τριετία 1990 - 1992 απαιτούνται συνολικά άνω των 14 δισεκατ. δολαρίων για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους (Βλ. Πίνακα 1).

Σ' αυτό το σημείο καλό θα ήταν να δούμε τα ετήσια ποσά χρεολυσιών σε σχέση με το Α.Ε.Π. Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τα ετήσια τοκοχρεολύσια του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας τα οποία αυξήθηκαν από 161 εκατ. δολάρια το 1970 σε 615 εκατ. δολάρια το 1975, σε 1.150 εκατ. δολάρια το 1980 και 2.885 εκατ. δολάρια του 1985. Πριν το 1981 τα χρεολύσια ήταν μεγαλύτερα από τους τόκους, μετά το 1981 συμβαίνει το αντίθετο δηλ. οι τόκοι που πληρώνουμε είναι μεγαλύτεροι από τα κεφάλαια, από τα ποσά των δανείων. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι τα ποσά των τόκων και των χρεολυσιών που πληρώνει το Δημόσιο είναι πολύ μεγαλύτερα από ότι αυτά των ιδιωτών, άρα γίνεται κατανοητό ότι κύριος υπεύθυνος για αυτά τα μεγάλα χρέη είναι ο δημόσιος τομέας.

Σαν ποσοστό του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ), το σύνολο των τοκοχρεολυσιών αυξήθηκε από 1,6 το 1970 σε 2,9 το 1975, 2,8 το 1980 και 6,4 το 1985. Δηλαδή, τα πέντε τελευταία χρόνια το ποσοστό αυτό υπερδιπλασιάστηκε. Μια παρόμοια αύξηση παρουσιάζεται και στ ποσοστά τοκοχρεολυσιών σε σύγκριση με τις Εξαγωγές Προϊόντων και Υπηρεσιών (ΕΠΥ), από 14,6% το 1970 σε 16,9 το 1975, 13,7 το 1980 και 29,4% το 1985. Αυτό σημαίνει ότι το ένα τρίτο περίπου των εισπράξεων από εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών χρειάζεται, για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους, 15% για τόκους και άλλα τόσα περίπου για χρεολύσια.

Και πάλι η κύρια αιτία για τα υπερβολικά δάνεια και τοκοχρεολύσια ήταν ο δημόσιος τομέας που μέσω υπερβολικών δαπανών και αύξησης των

μισθών π.χ. αρχές δεκαετίας 1980 επιζητούσε τη διατήρηση και αύξηση της ζήτησεως που όμως δεν είχε λάβει υπόψιν του τη μεταστροφή της ζήτησης από τα εγχώρια προϊόντα στα εισαγόμενα προϊόντα των οποίων (όπου έτσι έπρεπε να γίνεται για να έχουμε ισοσκελισμό στο ισοζύγιο είναι δύσκολη να καλυφθεί με τα έσοδα από εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών της χώρας μας.

Το δημόσιο εξωτερικό χρέος μειώθηκε ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος σε αγοραίες τιμές από 47% το 1985, σε 44,30% το 1987, ενώ το 1988 η σχέση αυτή κυμάνθηκε γύρω στο 38%.

Αυτές οι εξελίξεις, σε συνδυασμό με τη σημαντική αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας, τα οποία μαζί με το χρυσό πλησίασαν στο τέλος του 1988 τα 5 δις δολάρια περίπου, ισχυροποίησαν ουσιαστικά την εξωτερική οικονομική θέση της χώρας βελτίωσαν την πιστοληπτική της ικανότητα και αποκατέστησαν σε σημαντικό βαθμό την εμπιστοσύνη στην ελληνική οικονομία.

Πίνακας 1

Πληρωμές τοκοχρεολυσίων

(Σε εκατ. δολάρια)

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
ΤΟΚΟΙ	170,3	181,7	179,5	187,1	235,3	327,6	437,8	302,5	768,8	540,3	1070,1	1222,0	1329,2	1496,5	1628,0
Ιδ. Τομέας	47,1	45,3	33,8	49,1	33,3	51,2	85,8	100,1	127,5	112,0	147,8	138,7	112,8	111,6	99,7
Δημ. Τομέας	123,2	136,4	145,7	138,0	202,0	276,4	352,0	702,4	641,3	728,3	922,3	1083,3	1216,4	1384,9	1528,3
ΧΡΕΟΛΥΣΙΑ	180,6	348,9	350,6	387,4	360,7	441,6	499,0	638,2	710,4	699,0	786,2	863,9	1063,7	2114,1	2179,2
Ιδ. Τομέας	12,2	101,9	64,4	93,9	62,2	58,6	92,5	122,8	136,2	173,5	189,2	102,0	106,0	117,3	119,8
Δημ. Τομέας	98,4	247,0	286,2	297,0	298,5	383,0	406,5	515,4	574,2	525,5	597,0	761,9	957,7	1996,8	2059,4
ΣΥΝΟΛΟ	350,9	530,6	530,1	574,5	596,0	769,2	936,8	1440,7	1479,2	1539,3	1856,3	2085,9	2392,9	3610,5	3307,2
Debt service Ratio (D.S.R.)	8,3	10,9	9,8	9,2	8,0	8,0	9,1	12,8	14,5	16,0	19,2	21,8	21,7	25,6	23,7

Πίνακας 2

Τοκοχρεολύσια του Εξωτερικού Χρέους της Ελλάδας σε εκατ. US \$ και σε ποσοστά Ακαθαρτίου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) και Εξαγωγικών Προϊόντων και Υπηρεσιών (ΕΠΥ).

Έτος	Χρεολύσια		Τόκοι				Τοκοχρεολύσια (εξυπηρέτηση χρέους)				
	Σύνολο	Δημοσίου	Σύνολο		Δημοσίου	Ιδιωτών	Σύνολο		Δημοσίου	Ιδιωτών	
			ΑΕΠ	ΕΠΥ			ΑΕΠ	ΕΠΥ			
1970	98	62	0,6	5,7	41	22	161	1,6	14,6	103	58
1975	386	284	1,1	6,3	173	56	615	2,9	16,9	457	158
1980	671	499	1,2	5,7	416	63	1.150	2,8	13,7	915	235
1981	823	613	2,3	9,6	715	173	1.711	4,5	18,6	1.328	383
1982	798	584	2,3	11,4	579	318	1.695	4,3	21,5	1.163	532
1983	776	563	2,6	12,4	757	137	1.670	4,8	23,2	1.320	350
1984	810	602	2,6	11,9	742	131	1.683	5,1	22,9	1.344	339
1985	1.013	803	3,3	15,1	957	115	2.085	6,4	29,4	1.760	325

Ήταν όμως μεγάλο σφάλμα το ότι αυτές οι εξελίξεις οδήγησαν σε εφησυχασμό και σε δραματική αλλαγή, από τα μέσα του 1988, της πολιτικής που οδήγησε στη βελτίωση του ισοζυγίου.

Οι κυριότεροι παράγοντες που επέδρασαν ευνοϊκά στη βελτίωση του ισοζυγίου στην τριετία 1986 - 1988, άρχισαν να αντιστρέφονται από τα μέσα του 1988. Η απότομη αύξηση (αντί για την αναμενόμενη μείωση) των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα και ο συνεπαγόμενος υψηλός ρυθμός αύξησης των νομισματικών μεγεθών, σε συνδυασμό με την επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας, την ανάσχεση της πτωτικής τάσης του πληθωρισμού και τη συγκρατημένη συναλλαγματική πολιτική, οδήγησαν το 1989 στη σημαντική χειροτέρευση της καθαρής εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων από το εξωτερικό.

Αυτό σημαίνει αντιστροφή των ευνοϊκών εξελίξεων όσον αφορά την πορεία του εξωτερικού δημοσίου χρέους, δηλαδή αντί για την πολυπόθητη μείωση που περιμένουμε όλοι για άλλη μια φορά έχουμε αύξηση του δημοσίου χρέους.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να πούμε ποιες είναι οι πηγές χρηματοδότησης, ποιες οι πηγές ενίσχυσης του δυσβάστακτου εξωτερικού δημοσίου χρέους. Όπως και άλλες χώρες με ανάλογες δανειακές ανάγκες έτσι και η Ελλάδα καταφεύγει σε διάφορους ομίλους δανειστών για τη συγκέντρωση των σημαντικών ποσών που χρειάζεται για να καλύψει τα εξωτερικά ελλείμματα. Για παράδειγμα, το δάνειο των 400 εκατ. δολαρίων στο τέλος Μαΐου 1987 έγινε από 55 διεθνείς τράπεζες με κυριότερες τις: The Mitsubishi Bank Limited, National Westminster Bank, Arab Banking Corporation, κ.ά. Η διάρκεια του δανείου ήταν οκταετής περίοδος χάριτος, 5 χρόνια και επιτόκια το διατραπεζικό του Λονδίνου για εξάμηνες καταθέσεις προσαυξημένο με ένα ποσοστό προμήθειας. Για αυτό το δάνειο υπέγραψε η Τράπεζα της Ελλάδος. Το προϊόν του δανείου εκχωρήθηκε στο Δημόσιο το οποίο ανέλαβε και την εξυπηρέτησή του και το ερώτημα που τίθεται αυτή τη στιγμή είναι αν αυτό το δάνειο, όπως και άλλα προγενέστερα και μεταγενέστερα αν χρησιμοποιήθηκαν για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, αν δόθηκαν δηλ. για να φτιαχτούν δρόμοι, σχολεία, μεγάλες οικονομικές μονάδες για να καταπολεμηθεί η ανεργία κ.λπ. ή δόθηκαν για τη μετατόπιση του υφιστάμενου εξωτερικού χρέους για το μέλλον και την υποθήκευση του μέλλοντος των μετέπειτα γενεών.

Εδώ θα πρέπει να πούμε ότι με τη μετατόπιση του εξωτερικού χρέους για το μέλλον και τη σύναψη νέων μεγάλων δανείων φορτώνεται η οικονομία της χώρας

μας υπερβολικά. Αν συνεχίσει αυτή η κατάσταση, δεν θα αργήσει η στιγμή που η Ελλάδα θα βρεθεί στη θέση που έχουν βρεθεί μερικές χώρες της Λατινικής Αμερικής, δηλ. να δηλώσει αδυναμία πληρωμής των τόκων και των ληξιπροθέσμων δανείων. Αυτό όμως θα έχει και τις επιπτώσεις του, θα κάνει ακόμη πιο δύσκολη την επίτευξη ανανεώσεων και αναδιαπραγματεύσεων για τα προηγούμενα συσσωρευμένα χρέη μας και να ήταν μόνο αυτό· θα σημάνει την έξοδό μας από την Ευρωπαϊκή Ένωση γιατί την Ελλάδα να εφαρμόσει νομισματική και πιστωτική πολιτική που να διαφέρει σημαντικά απ' αυτήν που ακολουθείται σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι μέχρι τότε θα πληρώνουν αυτές για τις λάθος επιλογές μιας χώρας μέλος τους. Άρα η έξοδος μας από την Ευρωπαϊκή Ένωση θα είναι αναπόφευκτη αν οι δημοσιονομικές και νομισματικές επιλογές της χώρας μας δεν προσαρμόζονται στις σύγχρονες απαιτήσεις που καθορίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι υποχρεώσεις για τόκους και χρεολύσια που πληρώνει η χώρα μας είναι δυσβάστακτες. Τα τεράστια ποσά συναλλάγματος που πληρώνει κάθε χρόνο η Ελλάδα για την εξυπηρέτηση του δημοσίου εξωτερικού χρέους αποστραγγίζουν την οικονομία από οικονομικές πηγές που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, την καταπολέμηση της ανεργίας, του εκσυγχρονισμού του Δημοσίου Τομέα κ.λπ. Όλο σχεδόν το ποσό των εσόδων από εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών διατίθεται για τις ετήσιες πληρωμές των τόκων και των τοκοχρεολυσίων, αυτό έχει αναπόφευκτα σαν αποτέλεσμα να οδηγήσει την οικονομία όχι σε πρόοδο αλλά σε οπισθοδρόμηση. Και όσο αυξάνει το εξωτερικό χρέος από ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών τόσο αυξάνουν και οι υποχρεώσεις τόκων και χρεολυσίων άρα δυσκολεύεται όλο και περισσότερο η στροφή της οικονομίας προς τα εμπρός για να επιτευχθούν χαμηλά ποσοστά ανεργίας και υψηλά ποσοστά αύξησης της παραγωγής.

Για την πληρωμή των τόκων αυτών μέρος του εθνικού εισοδήματος πρέπει να τίθεται κατά μέρος για να φεύγει έξω. Αυτή η χρηματοοικονομική αιμορραγία της χώρας απαιτεί μείωση στην παρούσα και μέλλουσα κατανάλωση των Ελλήνων, δηλαδή λιτότητα σε όλους τους τομείς.

Ωστόσο για μισθούς, συντάξεις, για επιχορηγήσεις στα ασφαλιστικά ταμεία, για επιδοτήσεις κρατικών επιχειρήσεων, για εξυγίανση προβληματικών κρατικών επιχειρήσεων το Δημόσιο είναι σε θέση να ανταποκρίνεται σ' αυτές τις υποχρεώσεις και πληρώνει αυτές κάθε μήνα, διότι μία σχετική χρηματική

ευχέρεια τη δίνει ο συνεχής δανεισμός από όλες τις δυνατές πηγές ο οποίος πηγαίνει όχι μόνο για το μετατόπισμα των προηγούμενων δανείων αλλά και για εσωτερική κατανάλωση.

Επίτευγμα θεωρήθηκε τελευταία η σύναψη δανείου πενταετούς διάρκειας στο εξωτερικό ύψους 500 εκατ. δολαρίων. Αν εξετάσει κάποιος καλά τους όρους με τους οποίους συνάφθηκε το δάνειο θα δει πόσο δυσβάστακτο ήταν αλλά και πόσο κοντά στις χρεοκοπημένες οικονομίες συγκαταλέγεται η Ελλάδα. Το ετήσιο επιτόκιο για το Ελληνικό Δημόσιο ήταν 9,6% ενώ τα αντίστοιχα πενταετή ομολογιακά δάνεια του αμερικανικού Δημοσίου έχουν επιτόκιο μόνο 7,7%. Οι επιπλέον δύο μονάδες εκφράζουν το μέγεθος του ποσού που θα πρέπει η Ελλάδα να πληρώσει πιο πάνω προκειμένου να προσελκύσει τα διεθνή κεφάλαια.

Μετά τον τελευταίο δανεισμό σε δολάρια τα συνολικά εξωτερικά χρέος της Ελλάδας μαζί και των ομολόγων με ρήτρα ξένου νομίσματος πλησιάζει τα 40 δις U.S.\$.. Άρα γίνεται κατανοητό ότι για κάθε δραχμή που ανεβαίνει η ισοτιμία του δολαρίου οι φορολογούμενοι θα πρέπει να πληρώσουν μόνο για τοκοχρεολύσια πρόσθετα 8 δις δραχμές.

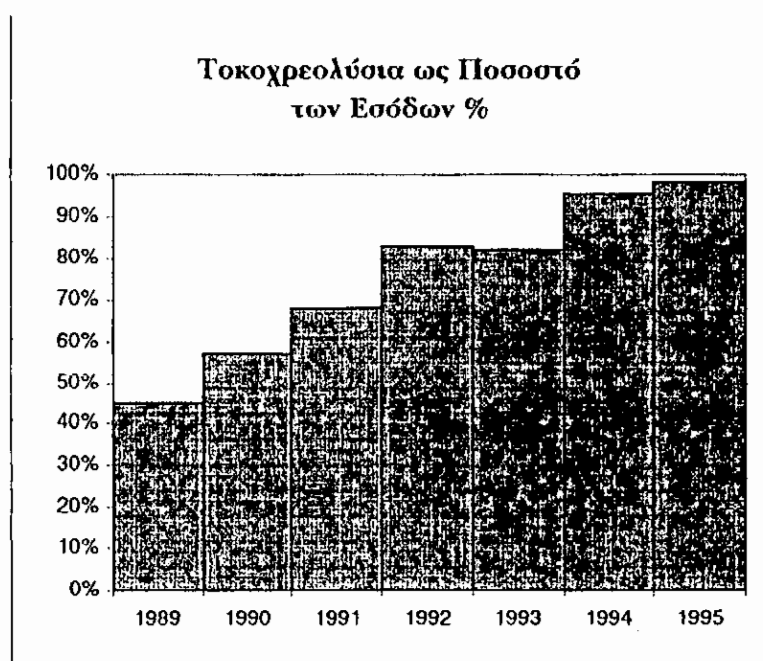
Το 1994 οι δαπάνες για τοκοχρεολύσια έφτασαν το 9,5% περίπου των εσόδων του Δημοσίου. Ενώ το τρέχον έτος οι δαπάνες για τοκοχρεολύσια υπολογίζεται ότι θα φτάσουν το 9,8% των τακτικών εσόδων του Δημοσίου.

Το θέμα του δανεισμού όμως έχει και το εσωτερικό του σκέλος. Εκτός από τα ομόλογα και τα έντοκα γραμμάτια που εκδίδει το Δημόσιο κυρίως για να πληρώσει μισθούς, συντάξεις, προμηθευτές του, ομόλογα και έντοκα γραμμάτια που λήγουν και γενικά υποχρεώσεις του σε δραχμές, παράλληλα, επωμίζεται και τα χρέη των δημόσιων επιχειρήσεων, όπως για παράδειγμα της Ολυμπιακής Αεροπορίας. Για την ακρίβεια, προκειμένου να εξυγιανθεί ο εθνικός μας αερομεταφορέας, το τελευταίο νομοσχέδιο προβλέπει να μετακυληθούν στο Δημόσιο (δηλ. στους φορολογούμενους) χρέη της Ο. Α. ύψους άνω των 700 δις δραχμές.

Μέχρι το τέλος του έτους το συνολικό χρέος του ευρύτερου Ελληνικού Δημοσίου θα φτάσει τα 32 τρις δρχ. Γεγονός που σημαίνει ότι κάθε Έλληνας ανεξαρτήτου ηλικίας, χρωστά 3.200.000 δρχ. (ακόμη και το νεογέννητο) και η τετραμελής οικογένεια σχεδόν 12,8 εκατομ. δρχ. Για να εξυπηρετηθεί, όμως αυτό το τεράστιο και

δυσβάσταχτο χρέος θα πρέπει να πληρώνονται κάθε χρόνο οι τόκοι και μέρος του κεφαλαίου (δηλ. τα τοκοχρεολύσια). Στο φετινό προϋπολογισμό οι δαπάνες για τοκοχρεολύσια ξεπερνούν κατά πολύ τα 5 τρις δρχ. και θα απορροφήσουν (όπως δείχνεται στο Διάγραμμα 1) το 95 % του συνόλου των κρατικών εσόδων. Αυτό το ποσοστό που προ πενταετίας ήταν μόνο 45% προβλέπεται να φτάσει στο 98% του χρόνου.

Διάγραμμα 1

Έτσι το βιοτικό επίπεδο του λαού όχι απλώς δεν θα βελτιώνεται αλλά θα χειροτερεύει μέχρι που να παρουσιαστούν πλεονάσματα στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών. Η συνέχιση μιας τέτοιας δύσκολης κατάστασης και οι ενδεχόμενες κοινωνικές αναταραχές μπορεί να αναγκάσουν την Ελληνική Κυβέρνηση να ζητήσει επαναδιαπραγμάτευση των εξωτερικών χρεών, με ενδεχόμενες μειώσεις πληρωμής τόκων. Ακόμα και αν επιτευχθεί ισοσκελισμός στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών, δηλ. τα έσοδα από συνάλλαγμα, από εξαγωγές και άδηλους πόρους να καλύπτουν τα έξοδα για εισαγωγές πάλι θα πρέπει η χώρα να δανείζεται για την πληρωμή των τόκων. Τέτοιος δανεισμός για πληρωμή τόκων καταπραΰνει τις οικονομικές δυσκολίες βραχυχρόνια αλλά κάνει το μέλλον της χώρας πιο ζοφερό και πιο οδυνηρό. Έτσι, θα συνάπτονται δάνεια με τα οποία οι

Ξένες τράπεζες θά πληρώνουν τον εαυτό τους για οφειλόμενους τόκους και η Ελλάδα θα χρεώνεται χωρίς να παίρνει τίποτα.

Στα προσεχή χρόνια το πρόβλημα του εξωτερικού χρέους θα γίνει οξύτερο αφού λήγει η περίοδος χάριτος για αρκετές δανειακές υποχρεώσεις της χώρας μας. Με βάση την παρουσίαση που έκανε ο Καθηγητής και Ακαδημαϊκός Α. Αγγελόπουλος σε σχετικό συνέδριο που οργάνωσε το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος στις 23-25 Ιανουαρίου 1988, για να αποφευχθεί ο διασυρμός της χώρας μας στο εξωτερικό θα πρέπει να γίνουν διαπραγματεύσεις από την Ελληνική Κυβέρνηση με τις Η.Π.Α. για αναστολή πληρωμής του κεφαλαίου των εξωτερικών δανείων για πέντε χρόνια και παράταση της εξόφλησης τους για δεκαπέντε ακόμα χρόνια. Παρόμοιους διακανονισμούς μπορούμε να αναμένουμε και με άλλες χώρες και τράπεζες που έχουν δώσει δάνεια στην Ελλάδα και είναι πιθανόν ν' αντιδράσουν στην χορήγηση νέων δανείων.

Αν δεν σταματήσει ο φαύλος κύκλος των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα και του ισοζυγίου πληρωμών το εξωτερικό χρέος της χώρας θα αυξάνει, θα διευρύνεται τα τοκοχρεολύσια θ' αυξάνουν, η λιτότητα θα συνεχισθεί και η πολυπόθητη οικονομική ανάπτυξη θα καθυστερεί για πολύ ακόμη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Το δημόσιο χρέος είναι μέγεθος που δείχνει το σύνολο των υποχρεώσεων του δημοσίου σε κάθε χρονική στιγμή (συνήθως η αναφορά γίνεται στο τέλος του τελευταίου μήνα κάθε χρόνου). Για λόγους σύγκρισης μεταξύ χωρών, αλλά κυρίως για λόγους που αναφέρονται στη μακροχρόνια δυναμική του, το δημόσιο χρέος εκφράζεται συνήθως ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ).

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των πρακτικών που ακολουθούνται στις διάφορες χώρες ως προς τον ορισμό του όρου «Δημόσιο Χρέος». Σχετικά με τον ορισμό χρέους, τα στοιχεία συνήθως αναφέρονται είτε στο ακαθάριστο (μικτό) χρέος, είτε στο καθαρό χρέος. Το καθαρό χρέος προκύπτει από το ακαθάριστο χρέος, μετά την αφαίρεση των διαθεσίμων του δημοσίου τομέα. Παραδείγματος χάριν, οι δημόσιοι οργανισμοί ενδέχεται να έχουν διαθέσιμα τα οποία μπορεί να έχουν επενδυθεί σε έντοκα γραμμάτια του δημοσίου, σε προθεσμιακές καταθέσεις κλπ. Η έννοια του καθαρού χρέους είναι προτιμότερη από αυτή του ακαθάριστου αφού α) λαμβάνει υπόψη τις αλληλοχρεώσεις μεταξύ φορέων του δημοσίου τομέα και αφαιρεί τις απαιτήσεις από τις υποχρεώσεις και β) αντιστοιχεί στην έννοια των ετήσιων δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα σε ταμειακή βάση, η οποία λαμβάνει υπόψη της τη μεταβολή των διαθεσίμων. Επειδή μάλιστα οι ετήσιες δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα, όπως υπολογίζονται στην Ελλάδα από την Τράπεζα της Ελλάδος, περιλαμβάνουν και τις δανειακές ανάγκες των δημοσίων επιχειρήσεων, τα μεγέθη του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα περιλαμβάνουν συνήθως και το χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων.

Δεδομένων των αλλαγών που συχνά υφίσταται η νομοθεσία περί οριοθέτησης του δημοσίου τομέα αλλά και της κατάργησης της προνομιακής μεταχείρισης των δημοσίων επιχειρήσεων από το τραπεζικό σύστημα, η σκοπιμότητα ένταξης όλων των χρεών των δημοσίων επιχειρήσεων στο δημόσιο χρέος δεν είναι αυτονόητη. Όπως ήδη ειπώθηκε, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες (μεταξύ των οποίων η Γαλλία και η Ιταλία όπου η παρουσία δημοσίων επιχειρήσεων είναι περισσότερο έντονη απ' ότι στην Ελλάδα) το χρέος ορισμένων δημοσίων επιχειρήσεων δεν περιλαμβάνεται στο δημόσιο χρέος. Αναμφισβήτητα, τα δάνεια των δημοσίων επιχειρήσεων που συνάπτονται με την εγγύηση του δημοσίου πρέπει να προσμετρώνται στο δημόσιο χρέος, και το γεγονός ότι μέχρι σήμερα οι περισσότερες δημόσιες επιχειρήσεις στην Ελλάδα δανείζονται με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου δικαιολογεί την ένταξη των χρεών του στο δημόσιο χρέος.

Η ύπαρξη χρεών φορέων που δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα (όπως ιδιωτικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί κλπ.) αλλά καλύπτονται από την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου, δικαιολογεί, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, την ένταξή τους στο δημόσιο χρέος. Φυσικά οι εγγυήσεις του δημοσίου που έχουν δοθεί για την κάλυψη δανείων δημοσίων φορέων (π.χ. δημοσίων επιχειρήσεων) οι οποίοι περιλαμβάνονται ήδη στον ορισμό του δημοσίου τομέα, δεν πρέπει να περιλαμβάνονται στο δημόσιο χρέος, αφού αυτό θα αποτελούσε διπλό υπολογισμό.

Οι παρενέργειες από την αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων στην εξέλιξη των μεγεθών του οικονομικού συστήματος εξαρτώνται από τις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες του θεσμικού πλαισίου της συγκεκριμένης κοινωνίας. Η κυβέρνηση για να χρηματοδοτήσει τα δημόσια ελλείμματα προσφεύγει σε εσωτερικό δανεισμό. Για να συνειδητοποιηθεί η φύση του προβλήματος θα πρέπει τα δημοσιονομικά ελλείμματα να συνδεθούν με το νομισματοπιστωτικό πρόγραμμα της Ελληνικής οικονομίας.

α) Κατά την περίοδο 1978-1990 η ζήτηση των δανειακών κεφαλαίων του δημοσίου τομέα από 69,3 δις αυξήθηκε σε 1.966 δις δρχ. ενώ η ζήτηση δανειακών κεφαλαίων του ιδιωτικού τομέα από 113,9 δις ανήλθε σε 670 δις δρχ. Χαρακτηριστικό είναι ότι η ζήτηση κεφαλαίων του δημοσίου τομέα υπερέβη την αντίστοιχη του ιδιωτικού για πρώτη φορά το 1980. Ένα σημαντικό ποσοστό κεφαλαίων τα οποία ενώ φαίνεται ότι κατευθύνονται στον ιδιωτικό τομέα έχουν

τελικό προορισμό διάφορες προβληματικές επιχειρήσεις και συνεταιριστικές οργανώσεις που υπάγονται σε κρατικό έλεγχο.

β) Το ανησυχητικό σημείο για το μέλλον της οικονομίας είναι ότι ένα σημαντικό ποσοστό του ελλείμματος του νομισματοπιστωτικού ισοζυγίου της ελληνικής οικονομίας καλύπτεται με την προσφυγή της χώρας σε εξωτερικό δανεισμό, με αποτέλεσμα το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας από 6,4 δις δολάρια το 1980 να εκσφενδονιστεί στα 21,9 δις δολάρια το 1990. Η θεαματική άνοδος του εξωτερικού χρέους τα τελευταία χρόνια, είχε ως συνεπακόλουθο την εντυπωσιακή αύξηση των τοκοχρεολυτικών δαπανών της Ελλάδας για την εξυπηρέτησή του, έτσι ώστε την περίοδο 1982-1990 το σύνολο των τοκοχρεολυτικών δόσεων να ανέλθει σε 24 δις δολάρια από 6 δις δολάρια που ήταν την περίοδο 1972-1981.

γ) Η διαχρονική διεύρυνση, τόσο του ελλείμματος του ευρύτερου δημοσίου τομέα, όσο και του ελλείμματος του νομισματοπιστωτικού ισοζυγίου της χώρας, ώθησαν την Ελλάδα σε εξωτερικό και εσωτερικό δανεισμό για τη χρηματοδότησή τους, με συνέπεια το συνολικό δημόσιο εσωτερικό και εξωτερικό δημόσιο χρέος από 683,9 δις δρχ. το 1980 να αναρριχηθεί στα 11.532,7 δις δρχ. το 1990. Εάν στο εγγυημένο δημόσιο χρέος των 11.532,7 δις δρχ. συνυπολογισθεί και το χρέος των Ενόπλων Δυνάμεων ύψους 1.200 δις δρχ. περίπου, τότε το συνολικό δημόσιο χρέος της Ελλάδος εκτιμάται ότι το 1990 ανήλθε σε 12.732,7 δις δρχ. και αντιπροσωπεύει το 122,7% του ΑΕΠ της εθνικής μας οικονομίας από 44,7% που αποτελούσε το 1980.

δ) Την περίοδο 1980-1990 οι δαπάνες για την εξυπηρέτηση του συνολικού δημοσίου χρέους της Ελλάδας από 83,1 αυξήθηκαν σε 2.410,5 δις δρχ. Ενώ δηλαδή το 1980 το 4,5% του ΑΕΠ της Ελληνικής οικονομίας είχε προορισμό την εξυπηρέτηση του συνολικού δημοσίου χρέους, το αντίστοιχο ποσοστό το 1990 διαμορφώθηκε στο 23,2%. Όταν το 26,5% του ΑΕΠ της εθνικής μας οικονομίας προορίζεται για την πληρωμή τοκοχρεολυτικών δόσεων, συμπεραίνεται ότι οι Έλληνες εργάζονται για να εξοφλούν τα σπασμένα της εκάστοτε κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής.

Ένας από τους σπουδαιότερους λόγους της προσφυγής μιας χώρας σε εσωτερικό ή εξωτερικό δανεισμό, σε συνθήκες αρμονικής λειτουργίας του οικονομικού της συστήματος, σχετίζεται με την προσπάθεια να επιταχύνει το ρυθμό οικονομικής της ανάπτυξης, μέσω της αξιοποίησης των χρηματικών πόρων

του δανεισμού σε παραγωγικές επενδύσεις. Αντί όμως τα συναπτόμενα από την Ελλάδα δάνεια, τα τελευταία χρόνια, να χρησιμοποιούνται σε αποδοτικά μεγαλόπνοα επενδυτικά προγράμματα, χρησιμοποιούνται ως μπάλωμα για το κλείσιμο των πληγών που προκαλεί η ανέλκυση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στην πρόσω της εθνικής μας οικονομίας.

ε) Η σύνθεση του ενεργητικού και του παθητικού των τραπεζικοπιστωτικών ιδρυμάτων στη χώρα μας, υποκρύπτει ορισμένες ιδιαιτερότητες οι οποίες σε σημαντικό βαθμό οφείλονται στη διεύρυνση των χρεών και των ελλειμμάτων της Ελληνικής οικονομίας. Την περίοδο 1975-1990 τα έντοκα γραμμάτια και τα ομόλογα του δημοσίου από 18,6% έφθασαν στο σημείο να αντιπροσωπεύουν το 38,2% του συνόλου των ενεργητικών τους στοιχείων. Τα έντοκα γραμμάτια και τα ομόλογα του δημοσίου, τα οποία αποτελούν το σπουδαιότερο περιουσιακό στοιχείο των εμπορικών τραπεζών, έχουν προορισμό τη χρηματοδότηση των διαχρονικά διογκούμενων κρατικών ελλειμμάτων. Με απλά λόγια, τα έντοκα γραμμάτια και τα ομόλογα του δημοσίου, τα οποία δεσπόζουν ως το σημαντικότερο μέγεθος στο ενεργητικό των εμπορικών τραπεζών, αποτελούν σε τελευταία ανάλυση χρέος του ζημιογόνου δημοσίου τομέα προς τις κρατικές εμπορικές τράπεζες. Άρα, τα χρέη του ευρύτερου δημοσίου τομέα, συνιστούν το κυριότερο περιουσιακό στοιχείο του ενεργητικού των εμπορικών τραπεζών.

Πίνακας 3

Καθαρό Δημόσιο Χρέος (% του ΑΕΠ)

Έτος	Εσωτερικό	Εξωτερικό	Σύνολο	Ευρωπαϊκές χώρες
1980	19,8	10,6	30,4	26,3
1981	25,2	13,7	38,9	29,0
1982	28,3	16,0	44,3	32,3
1983	30,1	22,4	52,5	35,4
1984	35,9	28,2	64,1	37,5
1985	40,2	36,2	76,4	39,7
1986	42,5	35,9	78,4	41,2
1987	49,4	34,2	83,6	42,1
1988	57,4	32,5	89,9	42,0
1989	62,4	30,6	93,0	41,4

Η δυναμική του δημόσιου χρέους προκύπτει από τον ετήσιο εισοδηματικό περιορισμό του δημοσίου τομέα, σύμφωνα με τον οποίο οι ετήσιες δανειακές ανάγκες οδηγούν σε αύξηση του δημόσιου χρέους στο βαθμό που δεν χρηματοδοτούνται άμεσα από την Κεντρική Τράπεζα.

Η αύξηση του λόγου «δημόσιο χρέος προς ΑΕΠ» τη δεκαετία του 1980 οφείλεται κυρίως στα υψηλά πρωτογενή δημοσιονομικά ελλείμματα (μέσος όρος περιόδου: 1,6% του ΑΕΠ. Αναλύοντας τόσο τη δομή των πρωτογενών ελλειμμάτων όσο και τα αίτια της αύξησής τους μεταξύ των δύο αυτών περιόδων για το σύνολο του δημοσίου τομέα εκτός δημοσίων επιχειρήσεων. Παρατηρείται ότι η κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες αύξηση του μέσου πρωτογενούς ελλείμματος (ως ποσοστό του ΑΕΠ) μεταξύ των δύο περιόδων είναι τα αποτελέσματα:

α) της αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης κατά 3 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ

β) της αύξησης των μεταβιβαστικών πληρωμών προς τα νοικοκυριά (κυρίως συντάξεις) κατά 5 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ

γ) της αύξησης των εσόδων του δημοσίου (φόροι και ασφαλιστικές εισφορές) κατά 4 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

Συμπερασματικά, η κατά 7 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ αύξηση των τρεχουσών δαπανών για κοινωνική ασφάλιση, πρόνοια και υγεία χωρίς ανάλογη αύξηση των δημοσίων εσόδων είναι το κύριο αίτιο της αύξησης του πρωτογενούς ελλείμματος και του δημοσίου χρέους τη δεκαετία του 1980. Από μία άλλη άποψη βέβαια, η μεγάλη αυτή αύξηση των τρεχουσών κοινωνικών δαπανών είχε σαν αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του αριθμού των πολιτών που ζει κάτω από τα όρια της σχετικής φτώχειας (από 2,1 εκατ. άτομα το 1980 σε 1,8 εκατ. το 1986) σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα υψηλά πρωτογενή καταναλωτικά ελλείμματα του δημοσίου τομέα αποτελούν το σημαντικότερο σύγχρονο πρόβλημα μακροοικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα για τους εξής λόγους:

Ι. Οδηγούν σε αύξηση του λόγου «δημόσιο χρέος προς ΑΕΠ». Εάν η αύξηση αυτή συνεχιστεί, ενδέχεται να προκληθεί πρόβλημα εμπιστοσύνης του κοινού όσον αφορά στην ικανότητα του δημοσίου να εξυπηρετήσει το δημόσιο χρέος, με αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις σε ολόκληρη την οικονομία (π.χ. φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό).

II. Μειώνουν τις εθνικές αποταμιεύσεις. Παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των ιδιωτικών αποταμιεύσεων είναι πολύ υψηλό στην Ελλάδα σε σύγκριση με το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, το ποσοστό των εθνικών αποταμιεύσεων είναι από τα χαμηλότερα λόγω ακριβώς των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Όμως, χαμηλά ποσοστά εθνικών αποταμιεύσεων συνδέονται αναγκαία με χαμηλά ποσοστά εθνικών επενδύσεων ή με αύξηση του εξωτερικού χρέους ή με συνδυασμό και των δύο.

III. Οδηγούν σε αύξηση της ζήτησης και των πληθωριστικών πιέσεων καθώς και σε υπερτίμηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος, με αρνητικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών. Η διατήρηση των πληθωριστικών πιέσεων ή και η υπερτίμηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, διαιωνίζουν τις μακροοικονομικές ανισορροπίες και αποτελούν εμπόδιο στη συμμετοχή της Ελλάδας στη διαδικασία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης της Ευρώπης.

IV. Στο βαθμό που τα πρωτογενή ελλείμματα οδηγούν σε δανειακές ανάγκες που υπερβαίνουν τις συνολικές επενδυτικές δαπάνες του δημόσιου τομέα, χειροτερεύει η καθαρή περιουσιακή θέση του δημόσιου. Το 1990 οι ετήσιες δανειακές ανάγκες ήταν 19% του ΑΕΠ, ενώ το σύνολο των δημοσίων επενδύσεων ήταν 6% του ΑΕΠ.

Το 1992 επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και της εξάλειψης των ανισορροπιών του δημόσιου τομέα. Η επιτάχυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής φαίνεται από τη μείωση του ταμειακού ελλείμματος του δημόσιου τομέα ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος, την επιμήκυνση της μέσης διάρκειας του δημόσιου χρέους, τη βελτίωση του τρόπου χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων, την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος, την πώληση μονάδων υπό κρατικό έλεγχο, την ιδιωτικοποίηση προβληματικών επιχειρήσεων κ.λπ.

Συγκεκριμένα, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα, σε ταμειακή βάση, περιορίστηκαν ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος στο 9,1% το 1992, από 15,7% το 1991 και 18,5% το 1990. Στη μείωση αυτή συνέβαλε εν μέρει, κατά 3,5 περίπου εκατοστιαίες μονάδες του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος, η μεταφορά τόκων σε επόμενα έτη λόγω της μετατροπής έντοκων γραμματίων του Δημοσίου, που διακρατούσαν οι τράπεζες σε

μεσοπρόθεσμα ομόλογα, καθώς και η κεφαλαιοποίηση των τόκων των δανείων οικονομικής εξυγίανσης. Επιπλέον όμως, ο κρατικός προϋπολογισμός για πρώτη φορά το 1992 εμφάνισε πρωτογενές πλεόνασμα ύψους 253 δισεκ. δραχμών. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί το πρώτο βήμα για τη δημιουργία επαρκών πρωτογενών πλεονασμάτων που θα εξασφαλίσουν την αναστροφή της αυξητικής τάσης της σχέσης του δημόσιου χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν.

Η δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος οφείλεται τόσο στη συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού, δηλαδή των δαπανών χωρίς τοκοχρεολύσια, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 12,4% το 1992, όσο και στην άνοδο των εσόδων με ρυθμό 25,2%, σημαντικά υψηλότερο από εκείνο των δαπανών. Τα έσοδα του 1992, παρόλο που επηρεάστηκαν θετικά από το προϊόν πώλησης τηςτσιμεντοβιομηχανίας ΑΓΕΤ Ηρακλής και των δικαιωμάτων κινητής τηλεφωνίας, σημείωσαν υστέρηση έναντι των προϋπολογισθέντων κατά 130 δισεκ. δραχμές. Έτσι, η υστέρηση των εσόδων, που εθεωρείτο σχεδόν βέβαιη το καλοκαίρι του 1992 και για την αποτροπή της οποίας λήφθηκαν τα μέτρα του Αυγούστου του ίδιου έτους, τελικά περιορίστηκαν στο ήμισυ περίπου. Παράλληλα, όμως, υστέρησαν και οι πρωτογενείς δαπάνες έναντι του προϋπολογισθέντος ποσού κατά 139 δισεκ. δρχ. με αποτέλεσμα το πρωτογενές πλεόνασμα να διαμορφωθεί περίπου στα προϋπολογισθέντα επίπεδα. Αντίθετα, οι δαπάνες για τόκους (συμπεριλαμβανομένων και αυτών του χρέους των ενόπλων δυνάμεων) υπερέβησαν τις προβλέψεις του προϋπολογισμού κατά 208 δισεκ. δραχμές.

Η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερες δυσκολίες έως και τον Αύγουστο του 1992, παρά το γεγονός ότι οι δανειακές ανάγκες εξακολούθησαν να είναι υψηλές και τα επιτόκια των τίτλων του Δημοσίου παρέμεναν σε επίπεδα κατά 2 περίπου εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από αυτά της αντίστοιχης περιόδου του 1991, ακολουθώντας την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Η αναταραχή όμως που επικράτησε στις διεθνείς χρηματαγορές το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου του 1992, παράλληλα με τις ενισχυμένες πληθωριστικές προσδοκίες που ήταν και απόρροια των μέτρων του Αυγούστου του ίδιου έτους, δημιούργησαν προβλήματα στην διάθεση των τίτλων του Δημοσίου. Ως αποτέλεσμα, το Νοέμβριο κατέστη αναγκαία η αύξηση των επιτοκίων των τίτλων αυτών κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες, παρά την επανεμφάνιση της αποκλιμάκωσης του

πληθωρισμού. Τα επιτόκια αυτά μειώθηκαν ελαφρά (κατά μισή εκατοστιαία μονάδα) το Δεκέμβριο του 1992.

Όσον αφορά τις πηγές κάλυψης των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα, σχεδόν το 90% καλύφθηκε, όπως και στα προηγούμενα πέντε έτη, από εγχώριες πηγές χρηματοδότησης και το υπόλοιπο από εξωτερικό δανεισμό. Το μεγαλύτερο τμήμα του ελλείμματος της Κεντρικής Διοίκησης χρηματοδοτήθηκε και το 1992 με τη διάθεση τίτλων του Δημοσίου στην εγχώρια μη τραπεζική αγορά. Οι καθαρές τοποθετήσεις (νέες εκδόσεις μείον εξοφλήσεις) ιδιωτών επενδυτών σε τίτλους του Δημοσίου έφθασαν το 1992 το ποσό των 971 δισεκ. δρχ, έναντι 1.371 δισεκ. δρχ, το 1991 και κάλυψαν το 71,1% των καθαρών δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα, έναντι 68% το 1991. Οι τράπεζες και οι ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί είχαν μικρή θετική συμβολή (2,1%) στη χρηματοδότηση των δανειακών αναγκών και λόγω της μείωσης των επενδύσεων τους τίτλους του Δημοσίου κατά 237 δισεκ. δραχμές. Η Τράπεζα της Ελλάδος, τέλος, κάλυψε το 15,7% των καθαρών δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα, έναντι 5% του 1991. Η αυξημένη συμμετοχή των κεφαλαίων της κεντρικής τράπεζας κατά το 1992 αντανακλά, αφενός, την αγορά έντοκων γραμματίων προκειμένου να ενισχυθεί το χαρτοφυλάκιο της ώστε να επιτρέπει αυξημένες παρεμβάσεις στην αγορά και, αφετέρου, τη μείωση των πιστωτικών υπολοίπων στους λογαριασμούς καταθέσεων του Δημοσίου. Οι εξελίξεις αυτές, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την υποχρεωτική ή προνομιακή χρηματοδότηση του Δημοσίου από τα πιστωτικά ιδρύματα, είναι συνεπείς με την υποχρέωση της χώρας να μηδενίσει τη χρηματοδότηση αυτή έως το τέλος του 1993.

Η χρηματοδότηση του μεγαλύτερου μέρους των δανειακών αναγκών του Δημοσίου από τη μη τραπεζική αγορά κατέστη δυνατή, επειδή τα επιτόκια των εντόκων γραμματίων και άλλων τίτλων του Δημοσίου διατηρήθηκαν σε σχετικά υψηλά μέσα επίπεδα παρά την πτωτική τάση του πληθωρισμού, με εξαίρεση την περίοδο Αυγούστου - Οκτωβρίου του 1992. Η διατήρηση υψηλών πραγματικών επιτοκίων ήταν αναγκαία, όχι τόσο για την κάλυψη των χαμηλότερων καθαρών δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα το 1992 όσο για την αναχρηματοδότηση του υψηλού δημόσιου χρέους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, έναντι καθαρών πόρων ύψους 1.137 δισεκ. δρχ. για τη χρηματοδότηση μέρους του ελλείμματος του 1992, απαιτήθηκε έκδοση έντοκων γραμματίων βραχυχρόνιου χαρακτήρα του Δημοσίου ύψους 5.356 δισεκ. δραχμών. Γενικά, λόγω του βραχυχρόνιου χαρακτήρα του

δημόσιου χρέους, τα 4/5 περίπου του νέου δανεισμού αφορούν την αναχρηματοδότηση του υπάρχοντος χρέους και μόνο το 1/5 την κάλυψη των τρεχουσών δανειακών αναγκών. Η ανάγκη αναχρηματοδότησης του 40% έως 50% του συνόλου του δημόσιου χρέους κάθε χρόνο παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση υψηλών επιτοκίων και επηρεάζει αρνητικά τις αναπτυξιακές προοπτικές της οικονομίας.

Η διατήρηση όμως υψηλών πραγματικών επιτοκίων επί σειρά ετών όχι μόνο έχει αρνητικές επιπτώσεις στις ιδιωτικές επενδύσεις και στο μέσο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, αλλά και δυσχεραίνει τη σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η παρουσία πρωτογενούς πλεονάσματος, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση αρχικά για τη σταθεροποίηση και στη συνέχεια για τη μείωση αυτού του λόγου, είναι αποτελεσματική όταν το μέσο επιτόκιο δανεισμού του Δημοσίου παραμένει σταθερό ή μειώνεται. Όταν όμως η αναχρηματοδότηση του υπάρχοντος χρέους απαιτεί αύξηση των επιτοκίων, όπως συνέβη το φθινόπωρο του 1992, τότε η συμβολή των πρωτογενών πλεονασμάτων στη σταθεροποίηση του χρέους περιορίζεται.

Η δυναμική εξέλιξη του δημόσιου χρέους παραμένει σε κρίσιμη φάση, παρά την πρόοδο που έχει συντελεστεί προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής εξυγίανσης. Η διατήρηση υψηλών πραγματικών επιτοκίων σε συνδυασμό με την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, ιδιαίτερα όταν συνοδεύεται από σχετικά χαμηλό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης, δημιουργεί συνθήκες πρόσφορες για περαιτέρω αύξηση του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Ο μόνος τρόπος για να αναστραφεί η τάση αυτή, με τις παραπάνω συνθήκες επιτοκίων και πληθωρισμού, είναι η δημιουργία ακόμη υψηλότερων πρωτογενών πλεονασμάτων στον κρατικό προϋπολογισμό και η επίτευξη υψηλότερου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΚΑΙ **ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ**

Η έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για το έτος 1994 που αναφέρεται στο πρόβλημα των κυκλικών και των

διαρθρωτικών ελλειμμάτων που αντιμετωπίζουν τα κράτη - μέλη του ξεκινά από τη βασική αρχή, ότι μια οικονομία δεν λειτουργεί κάθε χρόνο στο καλύτερο δυνατόν επίπεδο που μπορεί - σύμφωνα με τις αντικειμενικές δυνατότητές της. Αν δηλαδή λάβουμε υπόψη μας τους συντελεστές παραγωγής που έχει μια χώρα (εργασία και κεφάλαιο) καθώς και τις σχέσεις παραγωγής που διέπουν την οικονομία της - δηλαδή το πώς συνδυάζει τους συντελεστές για να παράγει - τότε μπορούμε να εκτιμήσουμε πιο είναι το μέγιστο ύψος παραγωγής που μπορεί να πετύχει. Συγκριτικά, πλέον, και βλέποντας τι τελικά κατάφερε να παράγει την κάθε χρονιά η χώρα βλέπουμε την απόκλιση μεταξύ της πραγματικότητας (δηλαδή το τι κατάφερε) και της δυνατότητας που είχε. Η διαφορά αυτή ονομάζεται «άνοιγμα παραγωγής» (Output Gap) και παρουσιάζεται στην πρώτη σειρά του πίνακα που ακολουθεί.

Διαρθρωτικά και Συγκυριακά Ελλείμματα της Ελλάδας(1986-1994)

(Σε ποσοστό επί του ΑΕΠ)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Άνοιγμα παραγωγής	-2,7	-4,1	-2,7	1,1	-1,4	0,3	-0,2	-1,9	-2,3	-2,3	-1,5
2. Ανάγκες δανεισμού	-11,6	-10,9	-11,6	-14,5	-13,9	-13,0	-11,8	-13,5	-13,1	-11,6	-10,1
3. Διαρθρωτ. έλλειμμα	-10,4	-9,0	-10,4	-15,0	-13,2	-13,1	-11,7	-12,5	-11,8	-10,4	-9,3
3α Διαφορά - (2-3)	1,2	1,9	1,2	-0,5	0,7	-0,1	-0,1	1,0	1,3	-1,2	-0,8
4. Πρωτογεν. έλλειμμα	-6,9	-4,9	-6,9	-7,8	-4,7	-3,1	-1,2	-0,7	0,9	2,1	2,9

Πηγή: ΟΟΣΑ, Economic Outlook Δεκέμβριος 1994.

Το πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από την εξέταση των μεγεθών αυτής της πρώτης σειράς είναι ότι, με εξαίρεση τα χρόνια 1989 και 1991, η οικονομία μας μόνιμα λειτουργεί σε επίπεδα πιο χαμηλά από τις δυνατότητές της. Το 1989 «ξεπέρασε» τον εαυτό της (γι' αυτό εξάλλου και δημιουργήθηκαν έντονες πληθωριστικές πιέσεις) και το ίδιο - αλλά σε μικρότερο βαθμό - έγινε το 1991. Τα μεγέθη της τελευταίας τετραετίας του πίνακα επιπλέον επιβεβαιώνουν ότι:

α) Η ύφεση του 1993 και 1994 ήταν σοβαρή, καθώς η διαφορά μεταξύ δυνατοτήτων και πραγματικότητας έφτασε τα υψηλότερα επίπεδα από την εποχή του προγράμματος λιτότητας των ετών 1986 και 1987.

β) Η ύφεση θα συνεχίστηκε αμείωτη το 1995, ενώ ελάχιστα θα καλυτερεύσει η κατάσταση το 1996.

Το δεύτερο συμπέρασμα που διαφαίνεται από τη μελέτη του ΟΟΣΑ είναι ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας δεν προκύπτει, επειδή το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπόκειται στις αυξομειώσεις του κύκλου της οικονομικής συγκυρίας, αλλά πρωτίστως επειδή η διάρθρωση της οικονομίας μας αναφορικά με τη σχέση εσόδων και δαπανών είναι λαθεμένη.

Για να κατανοήσουμε το συμπέρασμα αυτό θα πρέπει πρώτα να εξηγήσουμε τι εννοούμε με συγκυριακό και τι με διαρθρωτικό έλλειμμα. Ειδικότερα:

1 Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός, ότι μια οικονομία έχει ένα μέγιστο δυνατοτήτων αναφορικά με την παραγωγή που μπορεί να πετύχει, είναι εφικτό να υπολογίσουμε ποια θα ήταν τα έσοδα και ποιες οι δαπάνες αν η οικονομία «έπιανε» τις δυνατότητες αυτές. Η διαφορά που προκύπτει τότε μεταξύ εσόδων και δαπανών είναι ακριβώς το λεγόμενο διαρθρωτικό έλλειμμα. Ένα έλλειμμα, δηλαδή, που δεν πρόκειται να μειωθεί εκτός κι αν η χώρα καταφέρει και αλλάξει ριζικά τη δομή των εσόδων της και των εξόδων της. Πολύ απλά, δηλαδή, το διαρθρωτικό έλλειμμα είναι αυτό που θα είχε μια χώρα ακόμα κι αν κατάφερνε να παράγει το μέγιστο που μπορεί.

2 Το κυκλικό ή συγκυριακό έλλειμμα, από την άλλη μεριά, είναι το έλλειμμα που προκύπτει καθώς η οικονομία ακολουθεί «σκαμπανεβάσματα» στην οικονομική δράση της. Έτσι, το συγκυριακό έλλειμμα στην ουσία κυμαίνεται γύρω από το διαρθρωτικό έλλειμμα.

Το συγκυριακό έλλειμμα αντισταθμίζεται τις αποφάσεις για φόρους, την επιρροή αποφάσεων πάνω στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση, την πορεία της κυβερνητικής πολιτικής, κ.ο.κ. Σε αντίθεση το διαρθρωτικό έλλειμμα δείχνει - ανάλογα με την πορεία του ως ποσοστό επί του ΑΕΠ - πως προχωρά η διαρθρωτική αλλαγή στην οικονομία. Αν, δηλαδή, η καλύτερευση ή χειροτέρευση της δημοσιονομικής εικόνας οφείλεται στην αντίστοιχη πορεία του κύκλου οικονομικής συγκυρίας ή αντισταθμίζεται προσπάθεια της εκάστοτε κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τα διαρθρωτικά ή δομικά προβλήματα της χώρας.

Μια προσεκτική εξέταση της πορείας των ελληνικών μεγεθών του συγκυριακού και του δημοσιονομικού ελλείμματος δείχνει λοιπόν τα εξής:

Με εξαίρεση το 1987 και το 1992, οι ανάγκες δανεισμού έχουν παραμείνει οι ίδιες, εκφραζόμενες ως ποσοστό επί του ΑΕΠ. Έτσι εδώ και μια δεκαετία περίπου οι ανάγκες δανεισμού της Κεντρικής Κυβέρνησης - χωρίς δηλαδή να λάβουμε υπόψη τα όσα σημαντικά ελλείμματα στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, μαζί με τις ΔΕΚΟ - παραμένουν γύρω στο 12% - 13% του ΑΕΠ.

Η τρίτη σειρά του πίνακα δείχνει, εξάλλου, ότι άσχετα με τις επιφανειακές προσπάθειες που έγιναν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, το διαρθρωτικό δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας δεν έχει ουσιαστικά αλλάξει από το 1986 και μετά, όταν ξέσπασε η πρώτη μεγάλη οικονομική κρίση. Ορισμένες αυξομειώσεις παρατηρούνται, βέβαια. Αλλά βλέπουμε με σαφήνεια, παραδείγματος χάριν ότι το 1990 ήταν το ίδιο με το 1991, η εικόνα βελτιώνεται το 1992, για να χειροτερέψει το 1993. Το 1994 παρουσίασε μικρή καλύτερευση ως προς διαρθρωτικό έλλειμμα, αλλά τίποτα το σημαντικό για να μιλήσει κανείς για διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις.

Το κρίσιμο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι σε μια σωστά δομημένη οικονομία το τρέχον (συγκυριακό) έλλειμμα μπορεί να παρουσιάζει αυξομειώσεις ή μπορεί, ακόμα και να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα για ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Αλλά το διαρθρωτικό έλλειμμα θα πρέπει να παραμένει σε χαμηλά επίπεδα ως ποσοστό επί του ΑΕΠ. Αντίθετα, αν η εικόνα είναι όπως αυτής της Ελλάδας στην περίοδο που παρουσιάζουμε, τότε η οικονομία υποφέρει από βασικά και κρίσιμα προβλήματα, τα οποία δεν επιλύονται από τις κυβερνήσεις για διάφορους λόγους. Στην Ελλάδα με άλλα λόγια, βλέπουμε ότι το συγκυριακό έλλειμμα παραμένει σε υψηλά επίπεδα αλλά το ίδιο συμβαίνει και με το διαρθρωτικό.

Το τελικό συμπέρασμα που εξάγεται από την παρουσίαση αυτή είναι ότι η μέχρι σήμερα πορεία της δημοσιονομικής εξυγίανσης στην Ελλάδα δεν έχει αντιμετωπίσει τα διαρθρωτικά - θεμελιακά αίτια του δημοσιονομικού ελλείμματος, αλλά έχει περιοριστεί σε ουσιαστικά «διακοσμητικές» διορθώσεις οι οποίες δεν είχαν μόνιμο αποτέλεσμα.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον πίνακα ειδικά για το 1995 και το 1996 έχουν εξαχθεί με βάση τις προβλέψεις που κάνει το Πρόγραμμα Σύγκλισης της

οικονομία, αλλά και μερικές προσαρμογές προς το «ρεαλιστικότερο» που έχουν κάνει οι υπηρεσίες του ΟΟΣΑ. Οι προβλέψεις του ΟΟΣΑ οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η διορθωτική πορεία του ελλείμματος είναι μεν θετική αλλά εξαιρετικά περιορισμένη: από το 11,8% του ΑΕΠ το 1994 το διαρθρωτικό έλλειμμα θα μειωθεί μόλις στο 9,3% του ΑΕΠ το 1996. Η ύφεση θα εξακολουθήσει να κυριαρχεί στην οικονομία καθώς το άνοιγμα παραγωγής θα είναι 2,3 και 1,5 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ και οι τρέχουσες ανάγκες δανεισμού του γενικού κρατικού προϋπολογισμού θα παραμείνουν στα εξαιρετικά υψηλά επίπεδα του 10% του ΑΕΠ περίπου. Αυτά δε συμβαίνουν μολονότι προβλέπεται η επίτευξη πρωτογενούς ελλείμματος της τάξης του 2,1% και του 2,9% του ΑΕΠ για το 1995 και 1996 αντιστοίχως.

Καταλήγοντας θα πρέπει ότι τα στοιχεία προβλέψεων του ΟΟΣΑ διαφέρουν ουσιαστικά απ' αυτά που παρουσιάζει το Πρόγραμμα Σύγκλισης ως προς τις ανάγκες δανεισμού του Δημοσίου για τη διετία 1995 και 1996. Το Πρόγραμμα Σύγκλισης θέτει ως στόχο δανειακές ανάγκες ύψους 10,7% το 1995 και μόλις 7,6% του ΑΕΠ το 1996. Ιδιαίτερα για την επόμενη χρονιά, η διαφορά είναι αρκετά μεγάλη και ενισχύει τις αμφιβολίες που έχουν εκφραστεί για την επιτυχία και ρεαλισμό του Προγράμματος Σύγκλισης. Η απόκλιση των εκτιμήσεων του ΟΟΣΑ από το Πρόγραμμα φθάνει τα 250 δισ. δρχ. το 1995 και τα 750 δισ. δρχ. το 1996.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ & ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.

Τα τελευταία έτη το ισοζύγιο πληρωμών, το οποίο απεικονίζει τις εξωτερικές συναλλαγές της οικονομίας (εισροές και εκροές συναλλάγματος), παρουσιάζει, όπως είναι γνωστό, αυξημένη ελλειμματικότητα. Πρόκειται για το πιο οξύ πρόβλημα, αλλά και το σοβαρότερο περιοριστικό παράγοντα σε κάθε επιτακτική τάση που θα εκδηλωνόταν είτε στον ιδιωτικό είτε στο δημόσιο τομέα. Γι' αυτό, η αντιμετώπιση της ανισορροπίας στις εξωτερικές σχέσεις έχει τεθεί ως πρωταρχικός στόχος της πολιτικής σταθεροποίησης που εφαρμόζεται από το 1985.

Το πρόβλημα αυτό έλαβε τις σημερινές του διαστάσεις ύστερα από μια σειρά εξελίξεων σε βασικές διαρθρωτικές σχέσεις της ελληνικής οικονομίας, καθώς και από διάφορες επιδράσεις της διεθνούς συγκυρίας. Για να εντοπίσουμε τις ανισορροπίες που σημειώθηκαν κατά καιρούς στις εξωτερικές μας οικονομικές σχέσεις είναι ανάγκη να εξετάσουμε τη διαχρονική πορεία των επιμέρους συνιστωσών του ισοζυγίου πληρωμών. Έτσι, θα μπορέσουμε να ανιχνεύσουμε και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαμορφώθηκαν οι μεταβολές αυτές, πράγμα που ίσως βοηθήσει στην ερμηνεία των τάσεων που υπάρχουν σήμερα.

Η επισκόπηση που επιχειρείται παρακάτω αφορά την περίοδο 1951 - 1986 και στηρίζεται κυρίως στις συναλλαγματικές στατιστικές της Τράπεζας της Ελλάδος. Πρέπει μόνο να σημειωθεί ότι για μερικά κονδύλια η εξέταση

περιορίζεται στη χρονική περίοδο για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα τα αντίστοιχα δεδομένα.

Εμπορικές συναλλαγές

Ένα μεγάλο μέρος των εξωτερικών μας συναλλαγών, που συνδέεται άμεσα με την εγχώρια παραγωγή, αποτελούν οι εμπορικές συναλλαγές, οι οποίες αφορούν τις εισαγωγές στη χώρα και τις εξαγωγές από τη χώρα διαφόρων αγαθών. Η εξέταση της διαχρονικής εξελίξεως των δύο αυτών μεγεθών που ακολουθεί γίνεται με βάση τη διαίρεση της μεταπολεμικής περιόδου σε τρεις υποπεριόδους που αντιστοιχούν στη φάση της ανασυγκροτήσεως: 1951 - 1960, στη φάση της αναπτύξεως: 1961 - 1973 και στη φάση του μειωμένου ανοδικού ρυθμού του ΑΕΠ: 1974 - 1986.

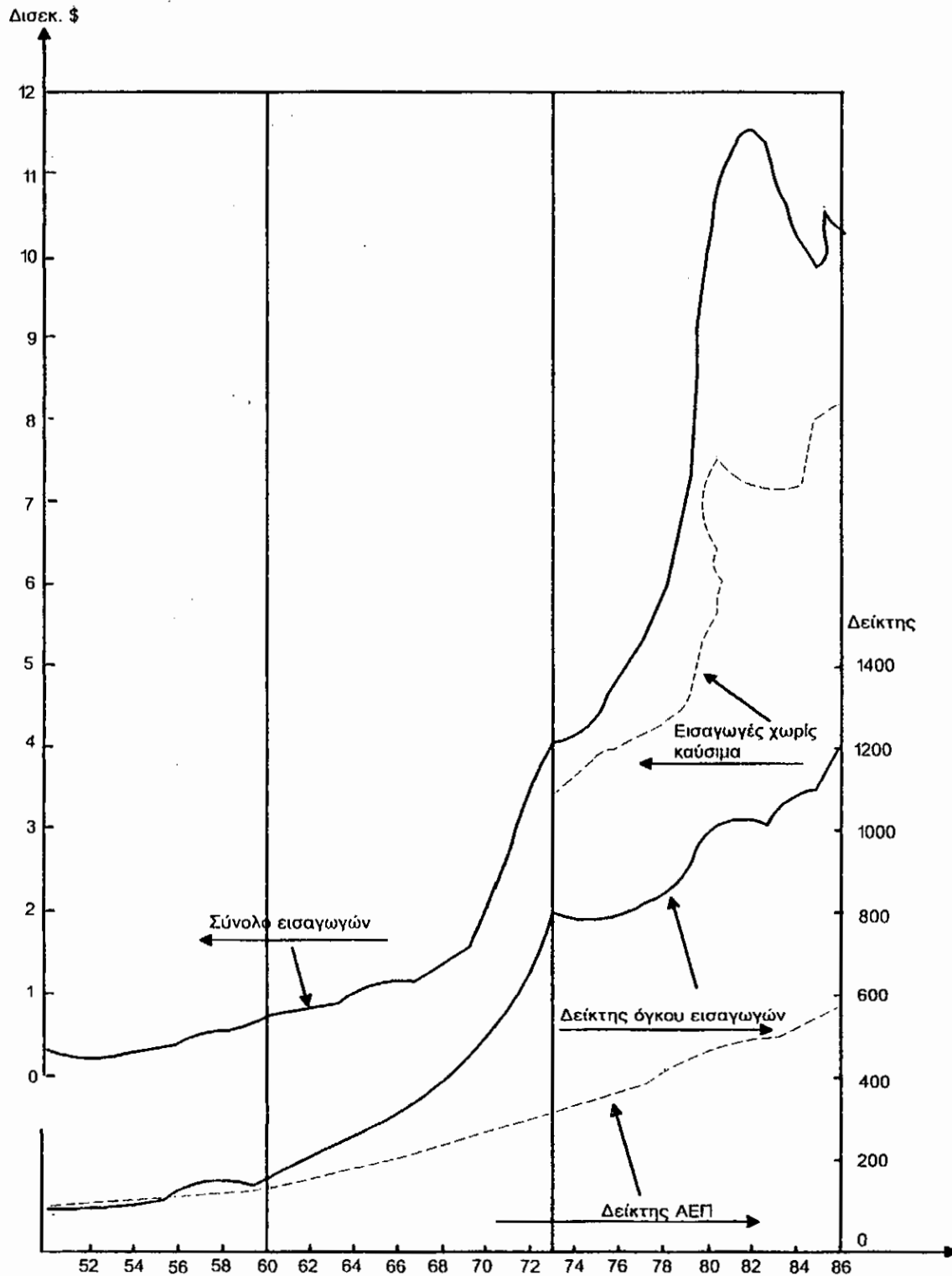
Η δαπάνη για εισαγωγές (πληρωμές και εμπορικές πιστώσεις) από 432 εκατ. δολάρια, που ήταν το 1951 έφθασε τα 10.099 εκατ. δολάρια, το 1986, δηλαδή υπερεικοσαπλασιάσθηκε μέσα στα τελευταία 35 έτη. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, η αύξηση άρχισε στην περίοδο 1960 - 1972 και εντάθηκε στην περίοδο 1973 - 1981. Η διόγκωση της δαπάνης για εισαγωγές τη δεύτερη αυτή περίοδο προήλθε εν μέρει από την άνοδο των τιμών των καυσίμων που σημειώθηκε διεθνώς κατά τις δυο πετρελαϊκές κρίσεις. Αλλά και μετά την αφαίρεση της κατηγορίας αυτής βλέπουμε ότι και οι λοιπές εισαγωγές μειώθηκαν (σε επίπεδο κατά 12% χαμηλότερο εκείνου του 1981), πλην όμως οι εισαγωγές χωρίς καύσιμα και πάλι αυξήθηκαν (σε επίπεδο κατά 6% υψηλότερο εκείνου του 1980), παρά τα περιοριστικά μέτρα που ελήφθησαν στο τέλος του 1985.

Από την πορεία του δείκτη όγκου εισαγωγών της ΕΣΥΕ προκύπτει ότι ο αυξητικός του ρυθμός ήταν πολύ μεγαλύτερος στην περίοδο 1960 - 1972 παρά στην περίοδο 1973 - 1986. Αυτό, προφανώς, σημαίνει ότι η άνοδος της αξίας των εισαγωγών που παρατηρήθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της τελευταίας αυτής περιόδου προήλθε από την άνοδο των τιμών διεθνώς. Συγκρίνοντας τώρα το δείκτη όγκου εισαγωγών προς το δείκτη του ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 1970) διαπιστώνουμε ότι σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο ο όγκος των εξαγωγών αυξανόταν με ταχύτερο ρυθμό από το ΑΕΠ. Η υπεροχή του αυξητικού ρυθμού του όγκου των εισαγωγών εκφράζεται από την ποσοστιαία σχέση των δυο δεικτών

(όγκου/ΑΕΠ), η οποία από 100,0 το 1951, αυξήθηκε σε 115,0 το 1960, σε 196,3 το 1973 και σε 215,9 το 1986.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Αξία εισαγωγών και δείκτες (1951=100) όγκου εισαγωγών και ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 1970)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Διεύθυνση Εθνικών Λογαριασμών.

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1, οι εξελίξεις της συνολικής δαπάνης για εισαγωγές συνοδεύθηκαν και από σοβαρές μεταβολές της συνθέσεώς της. Εκτός της κατηγορίας «καύσιμα και λιπαντικά» - που, όπως είδαμε, επηρεάστηκε σημαντικά από τις πετρελαϊκές κρίσεις - ταχεία αύξηση σημειώθηκε και στην ποσοστιαία αναλογία των κεφαλαιακών αγαθών, αλλά μόνο μέχρι το 1971, διότι έκτοτε είχε κάμψη. Από σημαίνει ότι οι εισαγωγές μας προσέβαλαν πιο καταναλωτικό χαρακτήρα, πράγμα που δεν είναι άσχετο με την επιβράδυνση του ρυθμού αναπτύξεως που παρατηρήθηκε τα τελευταία έτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ποσοστιαία σύνθεση της δαπάνης για εισαγωγές (σε δολάρια.)

Κατηγορίες	1956 ^(α)	1961	1966	1971	1976	1981	1986
Τρόφιμα	27,5	17,7	15,6	12,7	11,2	11,2	16,4
Πρώτες ύλες	20,5	24,8	22,5	19,8	17,0	14,2	15,9
Καύσιμα & λιπαντικά	10,7	8,4	7,1	8,1	18,4	32,1	16,7
Κεφαλαιακά αγαθά	14,5	20,6	24,6	30,8	27,8	19,5	20,7
Βιομηχανικά είδη καταναλώσεως	23,5	28,4	29,1	27,8	25,0	22,6	29,9
Ναύλοι	3,3	0,1	1,1	0,8	0,6	0,4	0,4
Σύνολο:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(α) Χωρίς τις μεταβολές των εμπορικών πιστώσεων.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Εξάλλου, οι εισπράξεις από εξαγωγές αυξήθηκαν μέσα στην περίοδο που εξετάζουμε ταχύτερα από τη δαπάνη για εισαγωγές, αφού από 102 εκατ. δολάρια. που ήταν το 1951 έφθασαν τα 4.512 εκατ. δολάρια. το 1986. Η αύξηση άρχισε από την περίοδο 1951 - 1960 και εντάθηκε στην περίοδο 1961 - 1981. Έκτοτε όμως υπήρξε στασιμότητα. Σημειωτέον ότι στην περίοδο 1973 - 1986 οι εισπράξεις από εξαγωγές - όπως και η δαπάνη για εισαγωγές - επηρεάστηκαν από την ανατίμηση των καυσίμων. Όμως, η αφαίρεσή τους δεν φαίνεται να αλλάζει την κατεύθυνση των μεταβολών των λοιπών κατηγοριών εξαγωγών. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι ολόκληρη σχεδόν η αύξηση της αξίας των εξαγωγών κατά την περίοδο 1951 - 1960 και το μεγαλύτερο μέρος της κατά την περίοδο 1961 - 1973 προήλθε από αύξηση του όγκου, ενώ το μισό περίπου της αυξήσεως κατά την περίοδο 1974 - 1986 προήλθε από άνοδο των τιμών.

Η μείωση του αυξητικού ρυθμού του όγκου των εξαγωγών μετά το 1973 και η κύμανση της αξίας τους σε χαμηλά επίπεδα μετά το 1981 οφείλονται - όπως, άλλωστε, και η αύξηση των εισαγωγών - σε μείωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στη διεθνή αγορά. Πράγματι, ενώ κατά την περίοδο 1960 - 1973 ο δείκτης κόστους εργασίας κατά μονάδα προϊόντος ως προς 19 χώρες μειωνόταν σχεδόν συνεχώς, έκτοτε παρουσίασε στασιμότητα, μόλις δε το 1986 - ύστερα από την εφαρμογή της περιοριστικής εισοδηματικής πολιτικής - μειώθηκε και πάλι και μάλιστα σε επίπεδο χαμηλότερο και εκείνου του 1973. Ένδειξη για το ότι η δυσμενής εξέλιξη των εξαγωγών μας κατά τα τελευταία έτη δεν ήταν αποτέλεσμα εξωτερικών παραγόντων (διεθνής συγκυρία) αποτελεί το γεγονός ότι η ποσοστιαία σχέση τους προς το σύνολο των παγκοσμίων εξαγωγών, από 0,9% που ήταν το 1973, μειώθηκε σε 0,6% το 1985. Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι η εξέλιξη των εξαγωγών στην περίοδο αυτή, σε σχέση με τις μεταβολές της εγχώριας παραγωγής, υποδηλώνει μεγαλύτερη εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας, αφού η ποσοστιαία σχέση των εξαγωγών προς το Α.Ε.Π. (σε τρέχουσες τιμές) αυξήθηκε από 8,8% το 1973 σε 14,4% το 1986.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ποσοστιαία σύνθεση των εισπράξεων από εξαγωγές (σε δολάρια.)

Κατηγορίες	1956	1961	1966	1971	1976	1981	1986
Τρόφιμα & ποτά	21,8	25,8	33,1	29,9	24,3	19,0	25,5
Καπνός	30,8	34,4	29,8	15,6	7,3	4,8	2,5
Πρώτες ύλες & ημικ/σμένα προϊόντα	23,7	21,5	13,7	12,0	5,6	2,7	2,7
Ορυκτά & μεταλλεύματα	8,4	6,6	6,7	7,5	6,1	6,1	3,6
Πετρελαιοειδή	-	-	0,7	1,1	3,3	16,3	11,3
Βιομηχανική προϊόντα	3,4	4,7	13,3	33,2	52,1	49,8	49,9
Λοιπά είδη	11,9	7,0	2,7	0,7	1,3	1,3	4,3
Σύνολο:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Για την αξιολόγηση της πορείας των εισπράξεων από εξαγωγές σημασία έχουν, εκτός από την εξέλιξη του συνολικού μεγέθους τους, και οι μακροχρόνιες μεταβολές που σημειώθηκαν στη σύνθεσή τους. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, η ποσοστιαία αναλογία των κατηγοριών «καπνός», «πρώτες ύλες και

ημικατεργασμένα προϊόντα» και «ορυκτά και μεταλλεύματα» από 63% το 1956 μειώθηκε σε 9% το 1986. Εκτός από τα πετρελαιοειδή αλματώδη άνοδο είχαν και τα βιομηχανικά προϊόντα, των οποίων η ποσοστιαία αναλογία από μόλις 3,4% το 1956 έφθασε το 50% το 1986.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Γεωγραφική κατανομή του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδος
ως ποσοστού του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος
(σε τρέχουσες αγοραίες τιμές)

	1961	1966	1971	1976	1981	1986
Εισαγωγές	19,3	19,7	19,0	26,9	24,1	29,0
Από τις χώρες της ΕΟΚ	9,7	10,4	9,9	11,1	12,3	16,9
Από τις λοιπές χώρες	9,6	9,3	9,1	15,8	11,8	12,1
Εξαγωγές	6,0	6,5	6,0	11,4	11,6	14,4
Από τις χώρες της ΕΟΚ	2,4	2,9	3,4	5,8	5,1	9,2
Από τις λοιπές χώρες	3,6	3,6	2,6	5,6	6,5	5,2

Πηγή: Commission of the European Communities «European Economy», July 1987.

Παρά την ταχύτερη άνοδο των εξαγωγών σε σχέση με τις εισαγωγές, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αυξήθηκε από 330 εκατ. δολάρια. το 1951 σε 6.810 εκατ. δολάρια. το και ύστερα από ορισμένες διακυμάνσεις μειώθηκε σε 5.587 εκατ. δολάρια. το 1986. Στο αποτέλεσμα αυτό συνετέλεσε φυσικά η πολύ χαμηλή ποσοστιαία σχέση εξαγωγών προς εισαγωγές, η οποία είχε καθοδική τάση από 1955 (56,7%) μέχρι το 1973 (30,4%) και, ακολούθως, ανοδική ως το 1984 (45,1%). Πρέπει βέβαια να αναφερθεί ότι με τη διαμόρφωση του εμπορικού ελλείμματος δεν είναι άσχετη και η κατά καιρούς κατανομή των συναλλαγών μας μεταξύ των διαφόρων περιοχών του κόσμου. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία εισαγωγών και εξαγωγών που εκφράζονται ως ποσοστά του ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές), στην περίοδο 1961 - 1986 ταχύτερη ήταν η επέκταση του εξωτερικού μας εμπορίου με τις χώρες της ΕΟΚ παρά με τις λοιπές χώρες (βλ. Πίνακα 3). Εντυπωσιακή ήταν η αύξηση που σημειώθηκε στο εμπόριο με την ΕΟΚ την τελευταία πενταετία (1981 - 1986), μολονότι είχε ως αποτέλεσμα να διευρυνθεί το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου με τις χώρες αυτές κατά 13%, ενώ την ίδια περίοδο το συνολικό εμπορικό έλλειμμα μειώθηκε κατά 17%.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.

Η σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ, πρώτα σαν συνεργαζόμενο μέλος από το 1962 και δεύτερο σαν πλήρες μέλος από το 1981, είχε και συνεχίζει να έχει σοβαρές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών και στο εξωτερικό χρέος της χώρας. Η μείωση και τελικά η κατάργηση των δασμών ανάμεσα στα κράτη-μέλη είχε σαν συνέπεια την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών, αλλά κατά πολύ περισσότερο των εισαγωγών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλα ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με την ΕΟΚ, όπως δείχνει ο Πίνακας 4.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου της Ελλάδας με την ΕΟΚ.

(Εκατ. δολάρια.)

Έτος	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Έλλειμμα	Έλλειμμα με ΕΟΚ % επί συνόλου
1975	2.354,3	721,3	1.563,1	51,4
1976	2.372,0	863,6	1.508,4	45,3
1977	2.875,7	1.044,9	1.830,9	46,9
1978	3.335,0	1.251,2	2.083,8	48,0
1979	4.364,6	1.612,7	2.751,9	44,5
1980	4.234,8	1.640,6	2.594,2	37,8
1981	4.759,1	1.666,2	3.092,9	46,2
1982	4.695,5	1.541,6	3.153,9	53,2
1983	4.419,0	1.610,3	2.808,7	52,1
1984	4.411,0	1.766,8	2.644,2	49,4
1985	4.950,0	1.739,0	3.211,0	50,3
1986	5.902,1	2.396,6	3.505,5	61,7
1987				
Ιαν.-Αυγ.	4.945,9	1.929,1	3.016,4	65,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαία Στατιστικά Δελτία και ΔΝΤ.

Ο ανταγωνισμός της ΕΟΚ σε βιομηχανικά προϊόντα είναι και θα παραμείνει σοβαρός, επειδή η τεχνολογία και η οργάνωση παραγωγής και διανομής των αγαθών είναι πιο αναπτυγμένες σε σύγκριση με την Ελλάδα. Ακόμα και ορισμένα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, που θεωρείται ότι η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα, πλέον, με τη συμφωνία της ΕΟΚ δεσμεύεται η Ελλάδα να εισάγει προϊόντα από χώρες που ορίζει η ΕΟΚ, έστω και αν οι τιμές

για τα ίδια προϊόντα από Τρίτες χώρες είναι πιο φτηνές. Για παράδειγμα, η ΕΟΚ επιβάλλει την εισαγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων από χώρες-μέλη της σε υψηλές τιμές, ενώ θα μπορούσαν να τα προμηθευτούν σε φτηνότερες τιμές από άλλες χώρες, όπως τις βαλκανικές γειτονικές χώρες. Το ίδιο συμβαίνει και για άλλα γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα. Όλα αυτά επιδρούν αρνητικά στο εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας και αυξάνουν το εσωτερικό της χρέος με όλες τις δυσμενείς συνέπειες για την εθνική οικονομία, τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, αλλά και την εξάρτηση της χώρας από ξένες τράπεζες.

Εάν συνεχιστούν να διατηρούνται οι αντιπαραγωγικές και παρωχημένες δομές της σημερινής οικονομίας και δεν συνοδεύεται η ρητορική ευφορία με την πρακτική εκσυγχρονισμού, θα καταντήσει η χώρα να είναι το μόνο ζωντανό Μουσείο της Ευρώπης, το οποίο μπορεί να είναι επιθυμητό μόνο για τουριστικούς σκοπούς. Δηλαδή, η χώρα των γκαρσονιών και των «καμακιών». Η πολιτική προώθησης σχεδίων «βολέματος» αντί για την πρακτική εφαρμογή σχεδίων οικονομικής ανάπτυξης οδηγεί τη χώρα σ' ένα κράτος αδράνειας, όπου καλλιεργείται η παραοικονομία και η παραπαιδεία, ενώ πολλές επιχειρήσεις και εργαζόμενες ομάδες έχουν για φιλοδοξία τους την κρατικοποίησή τους. Έτσι, οι ρητορικές γενικότητες, οι υποσχέσεις για ένα καλύτερο μέλλον και η πολιτική μυθολογίας αποτελούν «φυγή προς το μέλλον» και όχι ανάλυση και εργατικότητα στο παρόν, που χρειάζονται για τη στερέωση και πρόοδο της οικονομίας.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Παρά τις δυσμενείς επιδράσεις στην ελληνική οικονομία από τον ανταγωνισμό των αναπτυγμένων Ευρωπαϊκών χωρών, ιδιαίτερα σε βιομηχανικά προϊόντα, η ένωση της Ελλάδας με την ΕΟΚ ήταν ενδεδειγμένη, μακροχρόνια, ιδιαίτερα από άποψη μακροχρονίων επενδύσεων και βελτίωση παραγωγικότητας. Αν έμενε έξω από την ΕΟΚ, η Ελλάδα θα οδηγιόταν σε χειρότερη οικονομική κατάσταση. Και τούτο διότι το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της είναι με τις χώρες της ΕΟΚ, σε σύγκριση με λιγότερο από 10% με τις ανατολικές χώρες, γύρω στα 10% με τις χώρες του ΟΠΕΚ και πάνω από 20% με τις χώρες του τρίτου κόσμου. Επιπλέον οι δημοκρατικοί θεσμοί της χώρας σταθεροποιούνται και καλυτερεύουν από την ένωσή της με την ΕΟΚ, ενώ οι σχέσεις της με τις άλλες χώρες ισχυροποιούνται.

Όμως, το άμεσο όφελος της Ελλάδας από την ΕΟΚ είναι τα σημαντικά ποσά συναλλάγματος που λαμβάνει κάθε χρόνο για επιχορηγήσεις και άλλες πληρωμές. Στην πορεία διεθνοποίησης της Ελληνικής οικονομίας ειδικότερα μετά την είσοδό της στην ΕΟΚ, δεν δόθηκε η πρέπουσα έμφαση στη σπουδαιότητα των επενδύσεων και της προσφοράς, όπως δόθηκε στη ζήτηση και στην κατανάλωση, με αποτέλεσμα την εμφάνιση και συνέχιση τεράστιων ελλειμμάτων.

ΑΔΗΛΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Στις εξωτερικές μας συναλλαγές περιλαμβάνονται, όπως είναι γνωστό, εκτός από τις εμπορικές, και ορισμένες άλλες που, κατουσίαν, αφορούν τις εισαγωγές στη χώρα και τις εξαγωγές από τη χώρα στο εξωτερικό, υπηρεσιών και οι οποίες συνήθως αποκαλούνται «άδηλες συναλλαγές». Όπως είδαμε παραπάνω, στις εμπορικές συναλλαγές τον πρωτεύοντα ρόλο παίζουν οι εισαγωγές. Αντίθετα, στις άδηλες συναλλαγές αντίστοιχο ρόλο παίζουν οι πόροι. Έτσι, ενώ το αποτέλεσμα των εμπορικών συναλλαγών προσδιορίζεται, κατά κύριο λόγο, από την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, το αποτέλεσμα των αδηλών συναλλαγών εξαρτάται, σε σημαντικό βαθμό, από τη διεθνή συγκυρία.

Οι άδηλοι πόροι από 355 εκατ. δολάρια. που ήταν το 1951 έφθασαν τα 6.498 εκατ. δολάρια. το 1986. Ύστερα από μια περίοδο στασιμότητας με ενδιάμεσες διακυμάνσεις (1951-1961), ακολούθησε μακρά περίοδος ανόδου μέχρι το 1981. Κατόπιν, οι άδηλοι πόροι είχαν μείωση και μόλις το 1986 σημείωσαν ανάκαμψη, η οποία τους εξήρε στο επίπεδο του 1981. Σημειωτέον ότι αν δεν συνυπολογισθούν οι μεταβιβάσεις της ΕΟΚ, η μείωση των λοιπών κατηγοριών πόρων μετά το 1981 γίνεται πολύ εντονότερη, το δε επίπεδό τους το 1986 παραμένει κατά 20% χαμηλότερο εκείνου του 1981. Πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι στην περίοδο (1981-1986), η ύπαρξη στην ελληνική οικονομία αρνητικών επιτοκίων, αλλά και το κλίμα αβεβαιότητας που διαμορφώθηκε λόγω του πληθωρισμού και της συνεχούς υποτιμήσεως της δραχμής, φαίνεται ότι συνετέλεσαν σε διαρροή σημαντικών ποσών συναλλάγματος κυρίως με τον συμψηφισμό αδηλών πόρων. Αυτό σημαίνει ότι οι επίσημες στατιστικές πρέπει να υποεκτιμούν τις πραγματικές άδηλες εισροές κατά την περίοδο αυτή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ποσοστιαία σύνθεση των άδηλων πόρων (σε δολάρια)

Κατηγορίες	1956	1961	1966	1971	1976	1981	1986
Ναυτιλιακό συνάλλαγμα	19,1	28,6	28,6	28,5	28,7	28,2	15,4
Μεταναστευτικά εμβάσματα	24,1	30,1	36,8	36,3	25,2	16,7	14,9
Ταξιδιωτικό συνάλλαγμα	12,3	17,5	22,5	23,6	25,8	29,0	28,2
Αναλήψεις από καταθέσεις	-	-	-	-	4,9	6,8	9,2
Μεταβιβάσεις ΕΟΚ	-	-	-	-	-	2,3	21,4
Λοιπά	44,5	23,8	12,1	11,6	15,4	17,0	10,9
Σύνολο:	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ως ένα μειονέκτημα των άδηλων πόρων, σε σύγκριση με τις εισπράξεις από εξαγωγές, αναφέρεται συχνά η άμεση εξάρτησή τους από τις διεθνείς διακυμάνσεις, ως εκ της οποίας δεν μπορούν οι πόροι αυτοί να θεωρηθούν σταθεροί σε βραχυχρόνια βάση.

Για να δούμε τις συνθήκες κατά από τις οποίες διαμορφώθηκε η μακροχρόνια αυτή εξέλιξη του συνόλου των άδηλων πόρων πρέπει να αναφερθούμε στις επιμέρους κατηγορίες τους. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5 το ναυτιλιακό και το ταξιδιωτικό συνάλλαγμα αποτελούσαν σε όλη σχεδόν την εικοσαετία 1961 - 1981 περισσότερο από το 50% των άδηλων πόρων. Και η μεν ποσοστιαία αναλογία του ναυτιλιακού διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα σε όλη σχεδόν την περίοδο αυτή, η δε ποσοστιαία αναλογία του ταξιδιωτικού είχε αυξητική πορεία, η οποία αντικατοπτρίζει την τουριστική ανάπτυξη που σημειώθηκε στη χώρα. Μια άλλη σοβαρή πηγή άδηλων πόρων είναι τα μεταναστευτικά εμβάσματα, των οποίων όμως η συμμετοχή στο σύνολο, ήδη από το 1976, άρχισε να παρουσιάζει κάμψη, λόγω ανακοπής του τουριστικού ρεύματος και εντάσεως της παλιννοστήσεως των Ελλήνων από την Δυτική Ευρώπη. Έτσι, οι μόνες κατηγορίες άδηλων πόρων, των οποίων οι ποσοστιαίες αναλογίες αυξήθηκαν το 1986, σε σχέση με το 1981, είναι οι μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ (στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω) και οι αναλήψεις από καταθέσεις. Οι δύο

αυτές κατηγορίες αποτελούσαν το 1986 περισσότερο από το 30% του συνόλου των άδηλων πόρων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Ποσοστιαία σύνθεση των άδηλων πληρωμών (σε δολάρια.)

Κατηγορίες	1961	1966	1971	1976	1981	1986
Μεταφορές	14,8	21,2	19,8	18,4	16,8	7,5
Ταξιδιωτικό συνάλλαγμα	25,5	26,3	23,2	19,2	16,4	18,9
Υπηρεσίες Δημοσίου	16,3	16,0	10,9	8,6	7,7	5,4
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	9,6	12,0	22,8	27,9	37,3	51,8
Λοιπά	33,8	24,5	23,3	25,9	21,8	16,4
Σύνολο:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Κατά την περίοδο που εξετάζουμε, αντίθετα προς ό,τι συνέβη στις εμπορικές συναλλαγές, η δαπάνη για εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκε ταχύτερα από τις εισπράξεις από εξαγωγές υπηρεσιών, αφού από μόνο 18 εκατ. δολάρια. που ήταν το 1951 έφθασαν τα 2.615 εκατ. δολάρια. το 1986. Από τις σημαντικότερες μεταβολές στη σύνθεση των άδηλων πληρωμών είναι η ραγδαία αύξηση, ιδίως μετά το 1981, της ποσοστιαίας αναλογίας των τόκων, μερισμάτων - κερδών (βλ. Πίνακα 6), η οποία οφείλεται στην ταχεία διόγκωση του εξωτερικού μας χρέους.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών δεν έπαψε, σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, να έχει διαρθρωτικές αδυναμίες, οι οποίες όμως, ενώ μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 δεν δημιουργούσαν ιδιαίτερα προβλήματα, κατά την τελευταία δεκαετία οδήγησαν σε σοβαρή κρίση.

Στην πρώτη περίοδο, που καλύπτει και ολόκληρη τη φάση της αναπτυξιακής εντάσεως, μολονότι η σχέση εξαγωγών / εισαγωγών χειροτέρευσε και το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών αντιστοιχούσε σε ολοένα και μικρότερο μέρος του εμπορικού ελλείμματος, η εισροή ξένων κεφαλαίων όχι μόνο κάλυπτε το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών σε ικανοποιητικό βαθμό, αλλά και

συνέβαλλε στη διατήρηση ενός επαρκούς, για τις διεθνείς συναλλαγές, συναλλαγματικού αποθέματος. Δεν πρέπει, ωστόσο, να παραβλέπεται ότι, αν είχε επιδιωχθεί περιορισμός του εμπορικού ελλείμματος μέσω της συγκρατήσεως του αυξητικού ρυθμού των καταναλωτικών εισαγωγών, θα ήταν δυνατό μέρος του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών να χρησιμοποιηθεί για τη χρηματοδότηση επενδύσεων, οι οποίες θα συνέβαλλαν στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου σε μονιμότερη βάση. Πάντως, στην περίοδο αυτή, με δεδομένες τις καταναλωτικές επιλογές, γεγονός είναι ότι δεν διαταράχθηκε η εξωτερική ισορροπία, αφού για τη χρησιμοποίηση των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών χρησιμοποιήθηκαν μόνο υγιείς πόροι.

Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση οι πληθωρικές πιέσεις που δημιουργήθηκαν στην οικονομία μαζί με τη χειροτέρευση των όρων εμπορίου άρχισαν να υποσκάπτουν την εξωτερική της ισορροπία. Η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων, παρά τη συνεχή υποτίμηση της δραχμής, συγκρατούσε τις εξαγωγές και ενίσχυε τις καταναλωτικές εισαγωγές. Το πρόβλημα οξύνθηκε μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, οπότε και οι άδηλοι πόροι - παρά τις μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ - έδειξαν υποχώρηση. Έτσι, το μεν πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών αντιστοιχούσε σε ολοένα και μικρότερο μέρος του εμπορικού ελλείμματος, τα δε εισρέοντα ιδιωτικά κεφάλαια κάλυπταν ολοένα και μικρότερο μέρος του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, με αναγκαίο επακόλουθο τη συνεχώς μεγαλύτερη προσφυγή στον εξωτερικό δανεισμό και την αλματώδη διόγκωση του εξωτερικού μας χρέους. Τα μέτρα που ελήφθησαν στο τέλος του 1985 για την αντιμετώπιση της κρίσεως μερικώς μόνο απέδωσαν μέχρι τώρα, διότι, εκτός από το γεγονός ότι στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών συνέβαλαν και εξωγενείς παράγοντες, το εμπορικό ισοζύγιο εξακολουθεί να παρουσιάζει μεγάλες αδυναμίες, οι δε εισροές ιδιωτικών κεφαλαίων είναι ακόμη ανεπαρκείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

α) Λειτουργία των Δημοσίων Επιχειρήσεων

Η δημόσια επιχείρηση παράγει αγαθά ή υπηρεσίες που διαθέτονται με ορισμένη τιμή ανά μονάδα και αποκλείονται από την κατανάλωσή τους όσοι δεν καταβάλλουν την ορισθείσα τιμή (δαιρετή κατανάλωση και δυνατότητα εφαρμογής της αρχής του αποκλεισμού). Αποτελεί, λοιπόν, επιχειρηματικό οργανισμό ο οποίος υπόκειται, εν μέρει έστω, στον έλεγχο της αγοράς (επιχειρηματική διάταξη) και μεταξύ των σκοπών της περιλαμβάνεται και η οικονομική της επιβίωση μακροχρόνια. Επιπλέον όμως η δημόσια επιχείρηση αποτελεί, εξολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία, κρατική ιδιοκτησία και αποτελεί εν δυνάμει μέσον της κρατικής πολιτικής. Ως μέσον, λοιπόν, της κρατικής πολιτικής αποτελεί και κρατικό οργανισμό, ο οποίος υπόκειται σε κρατική εποπτεία και κρατικό έλεγχο (κρατική διάσταση). Τέλος, η δημόσια επιχείρηση της κατηγορίας στην οποία αναφερόμαστε έχει ως βασικό σκοπό την προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας. Άρα έχει και κοινωνική ευθύνη και κατά συνέπεια πρέπει να υπόκειται και σε κοινωνικό έλεγχο (κοινωνική διάσταση).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η κοινωνική ευθύνη είναι έννοια διαφορετική από εκείνη της κρατικής ευθύνης της δημόσιας επιχείρησης. Είναι έννοια ευρύτερη και αναφέρεται στην ευθύνη της στους καταναλωτές των αγαθών ή υπηρεσιών της, στους εργαζόμενους σε αυτήν, καθώς και στη συμβολή της στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη και στον κοινωνικό μετασχηματισμό. Γενικά, επικεντρώνεται στο κατά πόσο η δημόσια επιχείρηση συμβάλλει στην προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας. Δεδομένου

όμως ότι η έννοια της κοινωνικής ευημερίας είναι γενική, η κοινωνική ευθύνη παραμένει έννοια αόριστη, αν δεν συνδέεται με συγκεκριμένους κανόνες ή κριτήρια διερεύνησής της. Η τριπλή διάσταση της δημόσιας επιχείρησης συνιστά την αιτία των προβλημάτων όσον αφορά τις αρχές και τα κριτήρια λειτουργίας της, καθώς και τις σχέσεις της με το κράτος. Το σημαντικότερο πρόβλημα της δημόσιας επιχείρησης είναι η σύνθεση του επιχειρηματικού με το κρατικό και το κοινωνικό στοιχείο. Η ιδιωτική επιχείρηση, η οποία χαρακτηρίζεται μόνον από την επιχειρηματική διάσταση, δεν αντιμετωπίζει παρόμοια προβλήματα.

Η αποδοχή της υπεροχής της επιχειρηματικής, της κρατικής ή της κοινωνικής διάστασης της δημόσιας επιχείρησης, έναντι των υπολοίπων δύο, οδηγεί σε διαφορετικές θέσεις όσον αφορά τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει επίσης η διάκριση των ελλειμμάτων των δημόσιων επιχειρήσεων σε «φυσικά» δηλαδή εκείνα που απορρέουν από τη δυσμενή οικονομική συγκυρία και την ανεπαρκή ή αναποτελεσματική διαχείριση των επιχειρήσεων, και «τεχνητά», δηλαδή εκείνα που απορρέουν από την κρατική παρέμβαση στις δημόσιες επιχειρήσεις (θα περιλαμβάναμε στα «τεχνητά» ελλείμματα εκείνα που συνδέονται αποκλειστικά με τον κρατικό και κοινωνικό τους χαρακτήρα), καθώς και οι προτάσεις όσον αφορά τους τρόπους κάλυψης των δύο αυτών κατηγοριών ελλειμμάτων.

Όμως το πρόβλημα ίσως είναι περισσότερο περίπλοκο από ότι φαίνεται, δεδομένου ότι η κρατική παρέμβαση στη δημόσια επιχείρηση είναι τόσο πολυδιάστατη, ώστε δεν είναι πάντοτε ευχερής η ακριβής διάκριση μεταξύ «φυσικών» και «τεχνητών» ελλειμμάτων. Εξάλλου, ακόμη και η γενικότερη οικονομική συγκυρία επηρεάζεται από την ακολουθούμενη οικονομική πολιτική. Σημειώνουμε ότι ο μη εκ των προτέρων επακριβής προσδιορισμός των χαρακτηριστικών των «φυσικών» και «τεχνητών» ελλειμμάτων, είναι δυνατό να δημιουργήσει την τάση στο τυχόν αναποτελεσματικό μανάτζμεντ μιας δημόσιας επιχείρησης να αποδίδει ελλείμματα που οφείλονται στην αναποτελεσματικότητα του στην εξυπηρέτηση των ευρύτερων κοινωνικών σκοπών που θα υποστηρίζει ότι επιδιώκει ή πράγματι θα επιδιώκει η συγκεκριμένη δημόσια επιχείρηση, δηλαδή να χαρακτηρίζει «τεχνητά» καθαρά «φυσικά» ελλείμματα. Συμφωνούμε με την πρόταση της κατάρτισης δύο προϋπολογι-

σμών, του κοινωνικού και του επιχειρησιακού, πιστεύοντας ότι θα συμβάλει στην ακριβέστερη οριοθέτηση των «φυσικών» και «τεχνητών» ελλειμμάτων.

Επισημαίνουμε ότι τα τυχόν ελλείμματα των δημόσιων επιχειρήσεων που εξυπηρετούν κοινωνικοοικονομικούς σκοπούς δεν πρέπει να αποδίδονται κατ' ανάγκην στην αναποτελεσματικότητά τους, ούτε και τα τυχόν πλεονάσματά τους στην αποτελεσματικότητά τους. Οι επιχειρήσεις της κατηγορίας αυτής αποτελούν κατά κανόνα φυσικά μονοπώλια και με την υιοθέτηση μιας κατάλληλης τιμολογιακής πολιτικής θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν κέρδη, ακόμη και λειτουργώντας αναποτελεσματικά. Γι' αυτό επικεντρώνουμε την ανάλυσή μας περισσότερο στη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας, παρά στα ελλείμματα των δημόσιων επιχειρήσεων. Με τον όρο «αποτελεσματικότητα» της δημόσιας επιχείρησης αποδίδουμε γενικά το βαθμό επιτυχίας των επιδιωκόμενων από αυτήν στόχων με το ελάχιστο δυνατό κόστος παραγωγικών πόρων.

Κατά τη γνώμη μας, η τυχόν αναποτελεσματικότητα της δημόσιας επιχείρησης και εν μέρει τα τυχόν ελλείμματά της, δεν οφείλονται τόσο στην πολλαπλότητα των επιδιωκόμενων από αυτήν σκοπών, στη συνήθως ανεπαρκή εξειδίκευση των στόχων της και στην κατά κανόνα ανυπαρξία ισχυρών κινήτρων που να συνδέουν το μάνατζμεντ με την επίδοση της επιχείρησης. Είναι πλέον ευρύτερα αποδεκτό ότι δεν είναι η μορφή της ιδιοκτησίας (κρατική ή μη) που επηρεάζει τη σχετική αποτελεσματικότητα μιας επιχείρησης, αλλά μάλλον ο βαθμός έκθεσής της στον ανταγωνισμό.

Έχουμε υποστηρίξει την άποψη ότι, τουλάχιστον στην περίπτωση της χώρας μας, ο σημαντικότερος παράγων που περιορίζει την αποτελεσματικότητα των δημόσιων επιχειρήσεων και συμβάλλει στη δημιουργία διαχειριστικών ελλειμμάτων είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μάνατζμεντ τους και κυρίως η ανομοιογένειά του (στο μάνατζμεντ θα περιλαμβάναμε το Διοικητικό Συμβούλιο, το Γενικό Διευθυντή ή το Διοικητή, τα μέλη του Εποπτικού Συμβουλίου καθώς και τα λοιπά διευθυντικά στελέχη της δημόσιας επιχείρησης). Κατά την κρατούσα οικονομική θεωρία γίνεται αποδεκτό ότι υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ των φορέων της κρατικής πολιτικής και του μάνατζμεντ της δημόσιας επιχείρησης, καθώς και ότι το μάνατζμεντ της δημόσιας επιχείρησης, όπως υποστηρίζεται και στην περίπτωση και της ιδιωτικής επιχείρησης, αποτελεί μια ομοιογενή ομάδα, η οποία δύναται πα-

ράλληλα, ή ορισμένες φορές και σε αντίθεση, με τους στόχους της επιχείρησης να επιδιώκει την προαγωγή ορισμένων καθαρά ατομικών σκοπών. Αλλά και στην τελευταία αυτήν περίπτωση αποδίδεται στο μάνατζμεντ μια ομοιογένεια στόχων.

Το μάνατζμεντ όμως της δημόσιας επιχείρησης δεν είναι μια ομοιογενής ομάδα, τα μέλη της οποίας συνεργάζονται με πλήρη ομάδα, τα μέλη της οποίας συνεργάζονται με πλήρη αρμονία, αλλά μάλλον ένα ετερογενές σύνολο, τα μέλη του οποίου αντιπροσωπεύουν διάφορες κοινωνικοπολιτικές ομάδες, όπως η κυβέρνηση, τα πολιτικά κόμματα, η γραφειοκρατία, η τεχνοκρατία, το εργατικό της δυναμικό, οι καταναλωτές των αγαθών ή υπηρεσιών της, οι προμηθευτές της, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, κ. ά. Επιπλέον, τα κίνητρα που διέπουν τη συμπεριφορά κάθε μέλους του μάνατζμεντ της δημόσιας επιχείρησης δεν είναι αποκλειστικά ατομικά, όπως για παράδειγμα η μεγιστοποίηση του εισοδήματος ή του μεγέθους του οργανισμού, αλλά και εκείνα της κοινωνικής ομάδας την οποία εκπροσωπεί το συγκεκριμένο μέλος. Συνέπεια της ανομοιογένειας αυτής είναι τα μέλη του μάνατζμεντ να μην έχουν πολύ ισχυρά κίνητρα για συνεργασία μακράς διάρκειας. Επιπλέον, επειδή τα μέλη του μάνατζμεντ της δημόσιας επιχείρησης ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, είναι δύσκολη και η εξειδίκευση και αποδοχή κάποιων κινήτρων τόνωσης της συνεργασίας αυτής.

Η ανομοιογένεια του μάνατζμεντ αναγνωρίστηκε θεσμικά από το Ν.1365/83 που αφορούσε την «κοινωνικοποίηση» των δημόσιων επιχειρήσεων. Με τον όρο αυτό εννοείται η συμμετοχή στη διοίκηση, στη χάραξη της στρατηγικής, στον προγραμματισμό και τον έλεγχο των δημόσιων επιχειρήσεων, των εκπροσώπων του κράτους, των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης, των εργαζομένων και των κοινωνικών φορέων, οργανώσεων που εξυπηρετούνται ή επηρεάζονται από τις δημόσιες επιχειρήσεις, και από τους μετόχους, εφόσον η δημόσια επιχείρηση είναι μετοχική εταιρία. Η τριμερής (εκπρόσωποι του Δημοσίου, των εργαζομένων και των κοινωνικών φορέων) ή τετραμερής (εφόσον υπάρχουν μέτοχοι) συμμετοχή, αποτέλεσε τη θεσμοθέτηση του ανομοιογενούς μάνατζμεντ.

Μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει πως η δημόσια επιχείρηση αποτελεί πεδίο σύγκρουσης μεταξύ διαφόρων κοινωνικοπολιτικών ομάδων και

συγκεκριμένα μεταξύ των φορέων της κυβερνητικής πολιτικής, των πολιτικών κομμάτων, των εργαζομένων και των κοινωνικών φορέων και οργανώσεων που εξυπηρετούνται ή επηρεάζονται από τις δραστηριότητές της. Συχνά δεν υπάρχει συμφωνία ούτε ως προς τους κανόνες διεξαγωγής της σύγκρουσης αυτής. Δεν μπορεί, λοιπόν, παρά οι έντονες συγκρούσεις μεταξύ των μελών του μάνατζμεντ να αποτελούν σύνηθες φαινόμενο στη δημόσια επιχείρηση. Οι συγκρούσεις αυτές εκδηλώνονται συνήθως με καθυστερήσεις στη λήψη αποφάσεων και με την ανατροπή ακόμη και πρόσφατων αποφάσεων, οι οποίες όχι σπάνια καταγγέλλονται ως ζημιογόνες για την επιχείρηση.

Το σημαντικότερο, ίσως, χαρακτηριστικό της διαφοράς μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής επιχείρησης είναι η πολλαπλότητα των επιπέδων του μάνατζμεντ της πρώτης. Η δημόσια επιχείρηση δεν είναι μια αυτόνομη οικονομική μονάδα, όπου όλες οι αποφάσεις που αναφέρονται στον προγραμματισμό, τη διεύθυνση και τον έλεγχο των δραστηριοτήτων για την επιτυχία των στρατηγικών ή λειτουργικών σκοπών της επιχείρησης, δηλαδή όλες οι αποφάσεις οι σχετικές με το μάνατζμεντ της, λαμβάνονται μέσα στην επιχείρηση, όπως συμβαίνει στην περίπτωση μιας τυπικής ιδιωτικής επιχείρησης. Στην περίπτωση της δημόσιας επιχείρησης, οι στρατηγικής σημασίας αποφάσεις που την αφορούν λαμβάνονται από τους αρμόδιους κυβερνητικούς φορείς (οι οποίοι συχνά έχουν συγκρουόμενες απόψεις), ενώ δεν είναι σπάνια η κρατική επέμβαση ακόμη και σε δευτερεύοντα λειτουργικά και διαχειριστικά ζητήματα. Αυτή η πολλαπλότητα των επιπέδων του μάνατζμεντ της δημόσιας επιχείρησης είναι ένας παράγων που αυξάνει την ανομοιογένειά του και προκαλεί τάσεις αύξησης της κυβερνητικής του εξάρτησης.

Η ανομοιογένεια του μάνατζμεντ δημιουργεί προβλήματα σταθερότητας και συνέχειάς του και οξύνει το πρόβλημα της αστάθειας ως προς τους επιδιωκόμενους από τη δημόσια επιχείρηση στόχους, δεδομένου ότι εξαιτίας των σχέσεων αυτών, οι μεταβολές της γενικότερης οικονομικής πολιτικής προκαλούν άμεσες αντίστοιχες μεταβολές και στους στόχους της δημόσιας επιχείρησης, που εκδηλώνονται συνήθως με μεταβολές της τιμολογιακής της πολιτικής, της πολιτικής επενδύσεων της, καθώς και με διάφορες δομικές και θεσμικές μεταβολές, όπως είναι οι μεταβολές του συστήματος ε-

λέγχου, του συστήματος εργασιακών σχέσεων, του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, του βαθμού έκθεσης στον ανταγωνισμό, της οργανωτικής δομής της δημόσιας επιχείρησης, κ.ά.

Το ανομοιογενές, λοιπόν, και σε συχνές μεταβολές υποκειμένο μάνατζμεντ της δημόσιας επιχείρησης τείνει να προκαλεί ασταθείς ισορροπίες ως προς τους επιδιωκόμενους από αυτήν στόχους, με αποτέλεσμα τη συχνή μεταβολή τους. Οι ασταθείς ισορροπίες, στις οποίες συμβάλλει και η ανεπαρκής εξειδίκευση των στόχων της δημόσιας επιχείρησης, είναι κατά τη γνώμη μας η βασική αιτία της αναποτελεσματικότητας, στο μέτρο που αυτή αποτελεί χαρακτηριστικό της δημόσιας επιχείρησης, δεδομένου ότι, γενικά, η συχνή μεταβολή των στόχων μιας επιχείρησης και επομένως και των κριτηρίων λειτουργίας της, αφού οι επιδιωκόμενοι στόχοι προσδιορίζουν και τα κριτήρια λειτουργίας της, περιορίζει την αποτελεσματικότητά της. Η συζήτηση επί των αρχών και των κριτηρίων λειτουργίας της δημόσιας επιχείρησης προϋποθέτει μια, σχετική έστω, σταθερότητά τους.

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η ιδιωτικοποίηση δεν συμβάλλει κατ' ανάγκην στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων επιχειρήσεων, ιδιαίτερα για όσες διατηρούν τον κοινωφελή χαρακτήρα τους. Η απελευθέρωση των τιμών με την οποία συνδέεται κατά κανόνα, μετά ίσως από κάποια μεταβατική περίοδο, τείνει μεν να οδηγεί στην επιτυχία οικονομικών πλεονασμάτων, δεν εγγυάται όμως την αύξηση της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων.

Οι βασικές κατευθύνσεις για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και ως ένα βαθμό για τον περιορισμό των ελλειμμάτων των δημόσιων επιχειρήσεων, είναι η ενίσχυση της ουσιαστικής τους αυτονομίας έναντι του κράτους, η μεγαλύτερη έκθεσή τους στον ανταγωνισμό και αυτό που αποκαλούμε «θεσμοθέτηση» του μάνατζμεντ του δημόσιου τομέα, δηλαδή να συνειδητοποιηθεί από τους φορείς της κυβερνητικής πολιτικής ότι τα άτομα που επιλέγονται στις διοικήσεις των δημόσιων επιχειρήσεων να έχουν τις κατάλληλες γνώσεις και ικανότητες, να έχουν αυτονομία στη λήψη αποφάσεων και να τους παρέχονται επαρκή κίνητρα παραγωγικότητας. Όσον αφορά το κράτος, θα πρέπει να περιοριστεί στην άσκηση του ελέγχου και της εποπτείας των δημοσίων επιχειρήσεων όσον, αυτό είναι δυνατόν για να μην

ξεφύγουμε δηλαδή από την κοινωνική ευθύνη, την κοινωνική διάσταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των εταιριών αυτών.

β) Οι προβληματικές επιχειρήσεις

Μεταξύ των μεγάλων πληγών και ένας ακόμη λόγος υπερδανεισμού της ελληνικής οικονομίας συγκαταλέγονται και οι λεγόμενες «προβληματικές» επιχειρήσεις, οι οποίες, τελευταία, δικαιολογημένα συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των οικονομικών σχολιαστών. Ως προβληματικές θεωρούνται οι επιχειρήσεις εκείνες που στερούνται προοπτικών βιωσιμότητας. Μια τέτοια κατάσταση εκδηλώνεται με διάφορα χαρακτηριστικά, τα οποία, πάντως, είναι ευρύτερα από τα συμπτώματα προβληματικότητας που καθαρίζονται από το Ν. 1386/1983.

Στη χώρα μας οι πρώτες μεγάλες προβληματικές επιχειρήσεις στον ιδιωτικό τομέα εμφανίστηκαν κατά το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας. Σημειωτέον ότι μέχρι το Δεκέμβριο του 1983 είχαν επίσημα δηλώσει προβληματικότητα τουλάχιστον 100 επιχειρήσεις. Πολλές από αυτές υπήχθησαν για εξυγίανση, βάσει του παραπάνω Ν. 1386/1983, στον Οργανισμό Ανασυγκροτήσεως Επιχειρήσεων (Ο.Α.Ε.). Η εξυγίανση συνίστατο, ουσιαστικά, στην αναστολή εξοφλήσεως των χρεών τους και στην αλλαγή των διοικήσεών τους. Πάντως, ύστερα από δώδεκα (12) έτη λειτουργίας, ο σκοπός για τον οποίο ιδρύθηκε ο ΟΑΕ δεν φαίνεται να πραγματοποιήθηκε, αφού στο τέλος του 1988 οι συσσωρευμένες ζημιές των επιχειρήσεων έφθασαν τα 146,3 δισεκ. δρχ. παρά το γεγονός ότι τα χρέη των περισσότερων επιχειρήσεων μετοχοποιήθηκαν ή πάγωσαν όλα αυτά, πάντα, σε βάρος του Έλληνα φορολογούμενου. Σήμερα, εκτός από τις επιχειρήσεις του ΟΑΕ, στην κατηγορία των προβληματικών ανήκουν και πολλές υπερχρεωμένες επιχειρήσεις των τραπεζών του δημόσιου τομέα, καθώς και ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις που ελέγχονται μετοχικά από το ίδιο το κράτος. Η λειτουργία όλων αυτών των επιχειρήσεων που στηρίζεται στην απορρόφηση πόρων του κοινωνικού συνόλου συνεπάγεται στρέβλωση των συνθηκών ανταγωνισμού, δεδομένου ότι σε ορισμένους παραγωγικούς κλάδους υπάρχουν επιχειρήσεις προνομιούχες, λόγω της υπαγωγής τους στο καθεστώς των προβληματικών και μη προνομιούχες που αγωνίζονται μόνες τους

στην αγορά. Αλλά και από την πλευρά των απασχολουμένων, υπάρχουν μισθωτοί προνομιούχοι, που εργάζονται στις μη προστατευόμενες επιχειρήσεις.

Συγκεκριμένα αυτό φαίνεται καθαρά σε δύο πρόσφατες περιπτώσεις πρώτον στην περίπτωση των Ναυπηγείων και δεύτερον στην περίπτωση των τσιμέντων. Στην πρώτη περίπτωση είχαμε τα Ναυπηγεία Ελευσίνας με τα Ναυπηγεία Σκαραμαγκά. Τα Ναυπηγεία Ελευσίνας ανήκαν μέχρι το 1975 στον όμιλο Ανδρεάδη (Εμπορική Τράπεζα) αλλά από τη στιγμή που κρατικοποιήθηκε η Τράπεζα κρατικοποιήθηκαν και οι εταιρίες που ανήκαν σ' αυτήν. Τον Ιούλιο του 1992 πέρασαν στον όμιλο Μ.Κ. Περατικού, ενώ τα Ελληνικά Ναυπηγεία (Σκαραμαγκά) παρέμειναν από το 1985 που αγοράστηκαν από το Νιάρχο, μέχρι σήμερα σε κρατικό έλεγχο. Ως γνωστόν τα Ναυπηγεία Ελευσίνας έπαυσαν τις εργασίες. Η πλευρά Περατικού υποστηρίζει ότι τα Ναυπηγεία Σκαραμαγκά όντας υπό κρατικό έλεγχο είχαν τη δυνατότητα να προσφέρουν τιμές κάτω του κόστους. Ο Περατικός ισχυριζόταν ότι αυτή η τιμολογιακή πολιτική δεν επέτρεψε για αρκετό χρονικό διάστημα την πραγματοποίηση στοιχειώδους επιχειρηματικού κέρδους από την επιχείρηση.

Ακόμη και στην περίπτωση των Τσιμέντων μεταξύ ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ που ήταν μέχρι πρόσφατα σε κρατικό έλεγχο και ιδιωτικοποιήθηκε και του Τιτάν. Εδώ έχουμε το λεγόμενο αθέμιτο ανταγωνισμό. Η ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ με τα τόσα προβλήματα της με τα ελλείμματά της και τις οφειλές της παραδίδεται στους Ιταλούς με λευκό ποινικό μητρώο, κανένα χρέος, καμία οφειλή όσον αφορά τουλάχιστον τις οφειλές προς τράπεζες και δημόσιο και ερωτάται κανείς ποια είναι η θέση των τσιμέντων Τιτάν, που λόγω της με «προνομιούχου» θέση τους να μην υπάγονται δηλαδή στις προβληματικές επιχειρήσεις αγωνίζονται μόνες τους μέσα στην αγορά; Το ερώτημα γίνεται πιο έντονο ακόμα και στην περίπτωση των Τσιμέντων Χαλκίδας τα οποία εξυπηρετούν τα δάνειά τους, δεν πληρώνουν ΔΕΗ και ΙΚΑ, παίρνουν Δάνεια και υπολογίζουν στο κόστος τους μόνο τις πρώτες ύλες, μέρος των αναλωσίμων της παραγωγής, τα εργατικά και τις μεταφορές, δηλαδή με λίγα λόγια δεν παρουσιάζει τα όσα χρωστά από τη μη εξυπηρέτηση των δανείων στον Ισολογισμό.

Το δυστύχημα είναι ότι στη χώρα μας δεν υπάρχει πολιτική γύρω από τις προβληματικές, διότι ο προβληματισμός περιορίζεται γύρω από το ιδιο-

κτησιακό καθεστώς π.χ. των Ναυπηγείων και όχι στις συνθήκες βιωσιμότητας των μονάδων αυτών συγκεκριμένα για τα Ναυπηγεία δεν υπάρχει η τεχνολογική υποδομή, από τη δεκαετία του 1960 που φτιάχτηκαν δεν έχει γίνει σχεδόν καμία τεχνολογική ανάπτυξη. Δηλαδή, η παραγωγικότητα στα Ελληνικά Ναυπηγεία σήμερα, για τον τομέα των νέων κατασκευών είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη των ανταγωνιστών. Πιο συγκεκριμένα ενώ η παραγωγικότητα ανταγωνιστών κυμαίνεται από 20 έως 50 εργατοώρες ανά τόνο επεξεργασίας χάλυβα στην Ελλάδα κυμαίνεται από 150 έως 200. Η αύξηση της παραγωγικότητας σε διεθνές επίπεδο επιβάλλει την υλοποίηση μεγάλων επενδυτικών προγραμμάτων σε μηχανολογικό εξοπλισμό.

Η διατήρηση των προβληματικών αυτών επιχειρήσεων από τον ΟΑΕ και τις τράπεζες του δημοσίου, πέραν των στρεβλώσεων που επιφέρει στην αγορά, καθιστά αδύνατη την εξασφάλιση ικανοποιητικού management και, ταυτόχρονα, όχι μόνο αδρανοποιεί πόρους που θα μπορούσαν να διατεθούν για νέες επενδύσεις, αλλά δεσμεύει συνεχώς και νέα υψηλού κόστους κεφάλαια, που προέρχονται από δανεισμό, συνήθως με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου, χωρίς καμιά προοπτική εξυπηρέτησεως. Επιπλέον, η ΕΟΚ έχει έντονα επισημάνει την αρνητική της θέση σχετικά με το καθεστώς που καθιέρωσε ο Ν. 1386/1983, αλλά και γενικότερα, σχετικά με την έκταση των παρεμβάσεων σε προβληματικές επιχειρήσεις καθ' οιονδήποτε τρόπο.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές επιβάλλεται να επιδιωχθεί η μεταβολή του καθεστώτος που διέπει σήμερα τις προβληματικές επιχειρήσεις, ώστε και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας να απαλλαγεί από ένα τεράστιο βάρος, αλλά και οι ίδιες οι επιχειρήσεις να εξυγιανθούν, στο βαθμό βέβαια που αυτό είναι εφικτό. Στον ΟΑΕ και στις τράπεζες του δημοσίου πρέπει να παραμείνουν μόνο οι επιχειρήσεις που, με συγκεκριμένα κριτήρια, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «στρατηγικής σημασίας», δηλαδή επιχειρήσεις που παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον για την εθνική οικονομία.

Όμως, οι επιχειρήσεις αυτές είναι σκόπιμο να αποσπασθούν από το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών και να περιέλθουν σε φορέα μορφής Holding, ελεγχόμενο μετοχικά από το δημόσιο. Κρίνεται μάλιστα ότι είναι προτιμότερο, αντί ενός ενιαίου φορέα Holding, να δημιουργηθούν περισσότεροι, κατά κλάδους δραστηριότητας, προκειμένου να εξασφαλισθεί μεγαλύτερη ευελιξία και εξειδίκευση στο management. Ενδεικτικά προτείνεται Holding για τις

ναυπηγοεπισκευαστικές μονάδες Holding για τις μονάδες στο χώρο της εθνικής άμυνας. Εννοείται ότι η πρόταση αυτή δεν αποκλείει την περίπτωση να επιδιωχθεί στο μέλλον μερική ή ολική αναδιάρθρωση της μετοχικής συνθέσεως των επιχειρήσεων αυτών.

Οι λοιπές προβληματικές επιχειρήσεις πρέπει να αποδοθούν στον ιδιωτικό τομέα για εξυγίανση. Είναι δε πολύ σημαντικό το ότι η ανάγκη αυτή έγινε, επιτέλους, κατανοητή από την κοινωνία. Οι εργαζόμενοι έχουν πεισθεί ότι είναι πιο συμφέρον γι' αυτούς να απασχολούνται σε μια επιχείρηση που έχει προοπτικές μακρόχρονης βιωσιμότητας και αποδίδει στην οικονομία, παρά να παραμένουν σε μια επιχείρηση που χρειάζεται εξωτερικά στηρίγματα για να επιβιώσει. Επειδή όμως σε ένα τέτοιο εγχείρημα δεν μπορεί να αποκλεισθεί η περίπτωση αυξήσεως της ανεργίας, η επαναπασχόληση των εργατών που θα απολύονταν πρέπει να αντιμετωπισθεί με κατάλληλη πολιτική, η οποία είναι δυνατό να αντιμετωπισθεί με κατάλληλη πολιτική, η οποία είναι δυνατό να συνδυασθεί και με σοβαρή οικονομική ενίσχυση από την ΕΟΚ. Για την εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής θα μπορούσε να συσταθεί ένα Ειδικό Ταμείο ή ένας Ειδικός Λογαριασμός στον ΟΑΕΔ που θα καλύπτει τις δαπάνες, όχι απλώς επιδοτήσεως των απολυομένων, αλλά μετεκπαιδεύσεως και επανεντάξεώς τους σε νέες θέσεις εργασίας.

Τέλος, ιδιαίτερη σημασία για την επιτυχία και αποτελεσματικότητα της μεταβίβασης των προβληματικών επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα έχει ο τρόπος προγραμματισμού της, αλλά και οι διαδικασίες που θα ακολουθήσουν για το σκοπό αυτό. Οι τελευταίες αφορούν, αφενός την εκτίμηση της αξίας των προς μεταβίβαση επιχειρήσεων και αφετέρου τους μηχανισμούς προκλήσεως ενδιαφέροντος και ενημερώσεως των υποψηφίων αγοραστών, καθώς και συγκεντρώσεως και αξιολογήσεως των προσφορών τους. Στα θέματα αυτά έχει συγκεντρωθεί επαρκής διεθνής πείρα, υπάρχουν δε στην αγορά σοβαροί οργανισμοί που εξειδικεύονται σε τέτοιες εργασίες, οι οποίοι θα μπορούσαν να αναλάβουν μέρος ή και το σύνολο των διαδικασιών μεταβίβασης. Βέβαια, οι βασικές αρχές στις οποίες θα πρέπει να στηρίζονται οι σχετικές επιλογές και αποφάσεις είναι από το ένα μέρος η διαφάνεια και από το άλλο η επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού τιμήματος. Και, επιτέλους, ας υπάρξει μια διακομματική επιτροπή τουλάχιστον από τα κόμματα που είναι υπέρ της αποκρατικοποίησης, που να αναλάβει αυτό το έργο, για

να μην υπάρχει κανένας που να μιλήσει για διαφάνεια και αναξιοπιστία των μερών. Έτσι θα αποφύγουμε το δυσάρεστο φαινόμενο της αλληλοκατηγορίας, των εκβιασμών και των επαναπροσδιορισμών και των επαναλήψεων των διαφόρων συμβάσεων διότι ως γνωστόν όλα αυτά είναι κατά της χώρας μας και αμαυρώνουν την αξιοπιστία, την φερεγγυότητα και τη δυναμικότητα μας σαν χώρας και σαν έθνος.

γ) Ο εξωτερικός δανεισμός των δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων

Η Ελλάδα είναι γνωστό ότι δέχεται πολλές πιέσεις από τους παραδοσιακούς της συμμάχους όσον αφορά θέματα εξωτερικής πολιτικής. Εκείνο που δεν είναι γνωστό είναι συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ενώσεως να βάλουμε τάξη στα δημόσια οικονομικά μας και να περιορίσουμε τα υπερβολικά ελλείμματα. Αναφερόμαστε κυρίως στην όλο και πιο εκτεταμένη προσφυγή ελληνικών επιχειρήσεων στο δανεισμό σε ξένο συνάλλαγμα. Το φαινόμενο αυτό, άγνωστο ή πολύ περιορισμένο μέχρι πριν λίγα χρόνια έχει πάρει ξαφνικά μεγάλη έκταση και αναπτύσσεται με πολλαπλασιαστικούς ρυθμούς. Το τελευταίο διάστημα αρκετές τράπεζες έχουν επεσημάνει με ανησυχία τις σχετικές εξελίξεις. Στην Ιονική Τράπεζα, για παράδειγμα, πολλοί πελάτες μετατρέπουν τα δάνεια σε δραχμές, σε δάνεια σε συνάλλαγμα και ότι τα ποσά έχουν σχεδόν διπλασιασθεί. Επίσης, η Εθνική Τράπεζα τα τελευταία δύο χρόνια έχει σχεδόν διπλασιάσει τα δάνεια σε συνάλλαγμα σε ελληνικές επιχειρήσεις, ενώ στις άλλες Τράπεζες έχουν τριπλασιασθεί ή τετραπλασιασθεί. Να σημειωθεί εδώ ότι τα νούμερα αυτά καταγράφουν ένα μέρος μόνο των εξελίξεων γιατί ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μεγάλων, προσφεύγουν απ' ευθείας - δηλαδή χωρίς τη μεσολάβηση των ελληνικών Τραπεζών στη διεθνή χρηματαγορά, για δανεισμό!

Εάν οι εξελίξεις αυτές γενικευθούν και πάρουν μεγαλύτερη ακόμη, όπως αναμένεται, έκταση, τότε ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής παραγωγής, θα είναι υποθηκευμένο στις ξένες τράπεζες και η πρόοδος του θα προσδιορίζεται από εξωελληνικά κέντρα λήψεως αποφάσεων. Θα πρόκειται για μια ιδιότυπη ομηρεία οι συνέπειες της οποίας μπορούν να αποδειχθούν ιδιαίτερα κρίσιμες για τη χώρα μας.

Βεβαίως η ένσταση που θα διατυπωθεί είναι ότι οι φόβοι αυτοί είναι παράλογοι και στερούνται ουσίας αφ' ης στιγμής η χώρα μας με τη θέληση της συντριπτικής πλειοψηφίας του ελληνικού λαού αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και προσυπέγραψε τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, που οδηγεί στην οικονομική και νομισματική ένωση της Ευρώπης. «Δεν αποτελούμε πια μέρος μιας ενιαίας αγοράς και δεν έχουν καταργηθεί τα οικονομικά σύνορα; Τι διαφορά υπάρχει ανάμεσα σε μια ελληνική και σε μια ξένη τράπεζα;» μπορεί να αναρωτηθεί κάθε καλόπιστος Έλληνας που έχει πάρει τοις μετρητοίς όσα ακούει κάθε μέρα!

Και όμως ενώ πράγματι είμαστε, σα χώρα και σαν οικονομία σε μια πορεία σύγκλισης προς την Ενωμένη Ευρώπη, το διάστημα που μας χωρίζει ακόμη από το ποθητό τέρμα είναι γεμάτο σκοπέλους και κινδύνους! Ούτε κοινό νόμισμα έχουμε ακόμη, ούτε προπαντός την ίδια οικονομική κατάσταση με τους εταίρους μας και οι διαφορές αυτές είναι κρίσιμης σημασίας για το μέλλον των επιχειρήσεων μας.

Συγκεκριμένα, όλοι ελπίζουμε ότι η κατάσταση της δικής μας οικονομίας θα εξελιχθεί προς το καλύτερο. Ότι για παράδειγμα θα πετύχουμε τους στόχους για αυξημένα δημόσια έσοδα και συγκρατημένες δαπάνες και ότι τελικά το έλλειμμα του προϋπολογισμού θα συγκρατηθεί γύρω στο 9,5% του ΑΕΠ. Ότι, επίσης, θα εφαρμοσθεί με αυστηρότητα το πρόγραμμα σύγκλισης και ο πληθωρισμός κυμαν-θεί κοντά στο 8%. Αν όλα αυτά γίνουν είναι προφανές ότι η δραχμή θα παραμείνει ένα σκληρό νόμισμα και συνεπώς οι επιχειρήσεις που δανείζονται σε ξένο συνάλλαγμα δε θα έχουν κανένα πρόβλημα στο να εξοφλήσουν τα χρέη τους. Αν, όμως, σημειωθούν σοβαρές αποκλίσεις στο κυβερνητικό πρόγραμμα, τότε τι θα γίνει; Τρεις φορές στο παρελθόν η δραχμή έχει υποτιμηθεί και επί χρόνια ολόκληρα διολισθαίνει με ταχύτατους ρυθμούς. Πάντως, απ' ότι φαίνεται, απ' την παρούσα κατάσταση τέτοιοι κίνδυνοι δεν είναι σήμερα ορατοί ή απειλητικοί. Όταν όμως μιλάμε για το μέλλον πρέπει να πάρουμε όλα τα μέτρα και να προσπαθήσουμε να αποκλείσουμε και τον πιο μακρινό κίνδυνο. Γιατί αν κάτι δεν πάει καλά και η δραχμή υποχρεωθεί να αλλάξει βίαια τις ισοτιμίες της, οι εκατοντάδες επιχειρήσεις που σήμερα δανείζονται σε ξένο νόμισμα θα βρεθούν κυριολεκτικά στον αέρα. Όσες μάλιστα από αυτές δεν κάνουν εξαγωγές και συνεπώς δεν έχουν δικό τους συνάλλαγμα θα

καταρρεύσουν από τη μια στιγμή στην άλλη σε χάρτινοι πύργοι αφού τα χρέη τους θα έχουν αυξηθεί τρομακτικά.

Να λοιπόν που δεν είναι παράλογοι οι φόβοι ότι με τον παράλογο εκτεταμένο ξένο δανεισμό οι ελληνικές επιχειρήσεις υποθηκεύονται σε ξένα κέντρα που δεν ελέγχονται από τις αποφάσεις της Κυβερνήσεώς μας. Και πέραν της ακραίας περιπτώσεως της υποτιμήσεως της δραχμής, ο δανεισμός αυτός δημιουργεί εξαρτήσεις που εκδηλώνονται πιεστικά σε πολλές περιπτώσεις.

Αν όμως οι κίνδυνοι από τον αθρόο δανεισμό σε ξένο νόμισμα ελληνικών επιχειρήσεων είναι πολλαπλοί και σοβαροί, το πρόβλημα είναι τι κάνει η υπεύθυνη Κυβέρνηση και ποια μέτρα παίρνονται από τους αρμόδιους για να τεθούν υπό έλεγχο οι εξελίξεις! Είναι προφανές ότι η στροφή των ελληνικών επιχειρήσεων προς τον ξένο δανεισμό είναι συνέπεια των υψηλών επιτοκίων του δανεισμού σε δραχμές. Πράγματι έναντι επιτοκίων 25-28% με το οποία δανείζουν οι ελληνικές τράπεζες, οι ξένες προσφέρουν από 6-19%, δηλαδή τρεις και τέσσερις φορές λιγότερα.

Η πρώτη αντίδραση λοιπόν των αρμοδίων πρέπει να στραφεί στην περαιτέρω ενίσχυση της σταθεροποιητικής πολιτικής, ώστε να πέσει ο πληθωρισμός και να περιορισθούν οι δανειακές ανάγκες του Δημοσίου, διότι αυτοί οι δύο παράγοντες είναι που κρατάνε υψηλά τα επιτόκια. Από εκεί και πέρα όμως πρέπει να πεισθεί και το τραπεζικό καρτέλ να μειώσει τα επιτόκια. Και υπάρχουν περιθώρια για κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

Πάντως, η Τράπεζα της Ελλάδος σε πρόσφατο Οικονομικό Δελτίο σημείωνε ότι: «Τα περιθώρια μείωσης των επιτοκίων χορηγήσεων ορισμένων τραπεζών είναι σημαντικά μεγαλύτερα, δεδομένου ότι υπάρχουν δυνατότητες περιορισμού της διαφοράς μεταξύ επιτοκίων καταθέσεων - χορηγήσεων με συμπίεση του λειτουργικού κόστους των τραπεζών».

δ) Αίτια διόγκωσης του Δημοσίου χρέους και τρόποι αντιμετώπισής τους

Ο έλεγχος του δημόσιου χρέους και του παράγοντα που προκαλεί τη διόγκωσή του, δηλαδή των δημοσίων ελλειμμάτων, αποτελεί τοσημαντικότερο ίσως σκοπό της οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας τα τελευταία έτη, όχι μόνο γιατί ο περιορισμός των δημοσιονομικών αυτών

μεγεθών αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση μετάβασης στο τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Επιτροπής (Ο.Ν.Ε.), αλλά και γιατί το δημόσιο χρέος, τόσο ως απόλυτο μέγεθος όσο και ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.) έχει λάβει τόσο μεγάλες διαστάσεις, ώστε, όχι σπάνια, να υποστηρίζεται πλέον η άποψη ότι το μέγεθος αυτού στη χώρα μας προσεγγίζει τα όρια της αντοχής της οικονομίας. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι το 1981 το χρέος της χώρας μας σε σχέση με τα άλλα κράτη-μέλη, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. ήταν μόλις 34,2%, δηλαδή η Ελλάδα κατατασσόταν έννατη μεταξύ των δώδεκα, το 1993 το ποσοστό είχε ανέλθει στο 117% και ήταν το δεύτερο υψηλότερο μετά το Βέλγιο 137%.

Για να κατανοήσουμε αυτή τη διόγκωση του Δημοσίου χρέους θα πρέπει να αναλύσουμε τα αίτια δημιουργίας του. Και το πρώτο ερώτημα που τίθεται είναι: από τι προκαλείται το Δημόσιο χρέος; Το Δημόσιο χρέος προκαλείται από τα δημόσια ελλείμματα, δεδομένου ότι τα τελευταία χρηματοδοτούνται είτε με δανεισμό από την κεντρική τράπεζα, ο οποίος ισοδυναμεί με έκδοση νέου χρήματος, είτε με πώληση κρατικών χρεωγράφων στον ιδιωτικό τομέα, η οποία ισοδυναμεί με αύξηση του δημοσίου χρέους, είτε με εξωτερικό δανεισμό.

Η μακρόχρονη εμφάνιση μεγάλων δημόσιων ελλειμμάτων έχει σοβαρές δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες αναφέρονται: Πρώτον, στη χρηματοδοτική «εκτόπιση» του ιδιωτικού από το δημόσιο τομέα, δεδομένου ότι σημαντικό τμήμα της αποταμίευσης κατ' ανάγκην κατευθύνεται στη χρηματοδότηση των δημόσιων ελλειμμάτων και όχι στη χρηματοδότηση των επενδύσεων. Δεύτερον, στην αύξηση των πραγματικών επιτοκίων, αφού, δεδομένης της ανεπάρκειας της συνολικής αποταμίευσης, το Δημόσιο, προκειμένου να προσελκύσει αποταμιευτικούς πόρους, ασκεί κατ' ανάγκην αυξητικές πιέσεις στα επιτόκια. Τρίτον, στη δημιουργία υπερτιμημένων συναλλαγματικών ισοτιμιών με αποτέλεσμα τη διεύρυνση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, δεδομένου ότι ο εξωτερικός δανεισμός, ο οποίος στη χώρα μας προσεγγίζει το 30% του συνολικού, ασκεί ανατιμητικές πιέσεις στο νόμισμα της χώρας-οφειλέτη, αποθαρρύνοντας έτσι τις εξαγωγές και ενθαρρύνοντας τις εισαγωγές, συμβάλλοντας κατά συνέπεια στη διεύρυνση των ελλειμμάτων.

του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και «εκτοπίζοντας» κατ' αυτόν τον τρόπο τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας εκείνων των κλάδων της οικονομίας οι οποίοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στο διεθνή ανταγωνισμό. Τέταρτον, στην αύξηση του βαθμού εξάρτησης της χώρας από εξωγενείς ως προς αυτήν παράγοντες όπως είναι η διεθνής ύφεση, οι διακυμάνσεις των τιμών στο διεθνές εμπόριο και οι απότομες μεταβολές των επιτοκίων στη διεθνή κεφαλαιαγορά, εξάρτηση η οποία είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μεγαλύτερος είναι ο εξωτερικός δημόσιος δανεισμός.

Είναι, λοιπόν, προφανής η ανάγκη περιορισμού των κημόσιων ελλειμμάτων στη χώρα μας. Πού, όμως, οφείλονται τα δημόσια ελλείμματα; Τα δημόσια ελλείμματα προϋποθέτουν ότι οι δημόσιες δαπάνες είναι υψηλότερες από τα δημόσια έσοδα. Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μια μακροχρόνια τάση διευρυνόμενης απόκλισης μεταξύ δαπανών και εσόδων, με αποτέλεσμα την εμφάνιση συνεχώς διευρυνόμενων ελλειμμάτων και τη συνεχή διόγκωση του δημόσιου χρέους. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν αυξητικά το μέγεθος των δημόσιων ελλειμμάτων στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας είναι οι εξής:

Πρώτον, ο γραφειοκρατικός τρόπος παραγωγής στο δημόσιο τομέα, κύρια χαρακτηριστικά του οποίου είναι αφενός η καταναμητική αναποτελεσματικότητα (το επίπεδο του παραγόμενου προϊόντος του δημόσιου τομέα δεν είναι τα κοινωνικά επιθυμητό) και αφετέρου το αναποτελεσματικό μανάτζμεντ κόστους (το κόστος παραγωγής είναι υψηλότερο από εκείνο που απαιτεί η αποτελεσματική χρησιμοποίηση των πόρων), το οποίο οδηγεί σε υψηλότερους προϋπολογισμούς από εκείνους που θα ήταν τεχνικά δυνατοί. Ο γραφειοκρατικός τρόπος παραγωγής του Δημοσίου οδηγεί σε χαμηλούς ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας στον τομέα αυτό, οι οποίοι συνοδεύονται από αύξηση των δημόσιων δαπανών, αφού, για να διατηρήσει ο δημόσιος τομέας ένα σταθερό σχετικό μερίδιο παραγόμενου προϊόντος, πρέπει να αυξάνει συνεχώς τις χρησιμοποιούμενες από αυτόν σχετικές ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών κεφαλαίου και εργασίας.

Δεύτερον, η ενίσχυση του αναδιανεμητικού ρόλου του κράτους. Από το έτος, 1974, οπότε άρχισε η διεύρυνση των δημόσιων ελλειμμάτων, άρχισε να

ενισχύεται και ο αναδιανεμητικός ρόλος του κράτους, ο οποίος εντάθηκε κατά την περίοδο 1981-89. Οι μεταβιβάσεις, οι οποίες το 1973 αποτελούσαν μόλις το 8,3% του ΑΕΠ, την περίοδο 1974-80 αυξήθηκαν από 9,6 σε 11,0%, ενώ την περίοδο 1981-89 αυξήθηκαν από 14,5 σε 16,8% του ΑΕΠ. Η ενίσχυση, λοιπόν, του αναδιανεμητικού ρόλου του κράτους αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα διεύρυνσης των δημόσιων δαπανών και κατά συνέπεια εμφάνιση δημόσιων ελλειμμάτων.

Τρίτος παράγων ο οποίος συνέβαλε στη διεύρυνση των δημόσιων ελλειμμάτων στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας είναι η τεράστια διόγκωση της παραοικονομίας κατά τη μετά το 1974 περίοδο, αλλά ιδιαίτερα μετά το 1982. Έχει εκτιμηθεί ότι η παραοικονομία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1973-81 αυξήθηκε από 19,9% σε 23,5% του επίσημου ΑΕΠ, ενώ κατά την περίοδο 1982-88 από 25,5% σε 31,6%. Σήμερα, κατά τις συντηρητικότερες εκτιμήσεις, η παραοικονομία θεωρείται ότι ανέρχεται στο 40% του ΑΕΠ, ενώ κατ' άλλες ότι υπερβαίνει το 50%. Η παραοικονομία ασκεί σημαντικότερες επιδράσεις στη δημοσιονομική πολιτική της χώρας και τούτο είναι προφανές, δεδομένου ότι ένα από τα σημαντικότερα αίτια, ίσως μάλιστα και το σπουδαιότερο, ύπαρξης και μεγέθυνσης της παραοικονομίας είναι η φοροδιαφυγή και η εισφοροδιαφυγή.

Οι επιδράσεις της παραοικονομίας δεν περιορίζονται μόνο στην πλευρά των δημόσιων εσόδων, αλλά εκτείνονται και στην πλευρά των δημόσιων δαπανών, εξαιτίας των πιέσεων που δημιουργεί για αύξηση των μεταβιβαστικών πληρωμών. Η παραοικονομία, δηλαδή, ασκεί τις εξής επιδράσεις στο πρωτογενές δημόσιο έλλειμμα: Πρώτον, επηράζει θετικά τις δημόσιες δαπάνες και περιορίζει τα δημόσια έσοδα και, δεύτερον, επηρεάζει αρνητικά το ΑΕΠ. Εάν η παραοικονομία είναι εκτεταμένη, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, οι δύο αυτές επιδράσεις της επηρεάζουν σημαντικά το σχετικό μέγεθος του δημόσιου ελλείμματος.

Οι παραπάνω παράγοντες, χωρίς αμφιβολία, επηρεάζουν σημαντικά το μέγεθος του δημόσιου ελλείμματος στη χώρα μας και κατά συνέπεια συμβάλλουν στη διόγκωση του δημόσιου χρέους. Σημαντικότερες, όμως, επιδράσεις στη διεύρυνση των δημόσιων ελλειμμάτων και τη διόγκωση του δημόσιου εσωτερικού και εξωτερικού χρέους θεωρούμε ότι άσκησε η πολιτική συμπεριφορά. Όπως είναι γνωστό τα έτη διεξαγωγής εκλογών, το

έτη 1981, 1985, 1989-90 και 1993 συμπίπτουν με τα ανώτατα ποσοστά των καθαρών (ΚΔΑ) και ακαθάριστων δανειακών αναγκών (ΑΔΑ) του δημοσίου στο ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, το 1981 οι ΚΔΑ ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν στο 11,3% του ΑΕΠ από 5,1% που ήταν το 1980, για να μειωθούν στη συνέχεια το 1982 στο 9,6%. Αντίστοιχα, οι ΑΔΑ το 1981 αυξήθηκαν στο 13,4% του ΑΕΠ, για να μειωθούν στη συνέχεια στο 11,7%. Το 1985 οι ΚΔΑ αυξήθηκαν στο 15,9% του ΑΕΠ (ενώ οι ΑΔΑ στο 19,0%) από 11,7% (από 14,3%) που ήταν το 1984, για να μειωθούν το 1986 στο 12,4% (16,6%). Τα έτη 1989 και 1990 οι ΚΔΑ αυξήθηκαν στο 19,8% (ενώ οι ΑΔΑ στο 26,1%) και 19,4% (26,18%) αντίστοιχα, για να μειωθούν στη συνέχεια στο 15,2% το 1991 (αντίθετα παρατηρείται αύξηση των ΑΔΑ στο 26,5%). Τέλος, το 1993 οι ΚΔΑ αυξήθηκαν στο 15,9% του ΑΕΠ από 10,4% που ήταν το 1992, ενώ οι ΑΔΑ αυξήθηκαν στο 28,8% από 27,7% που ήταν το 1992.

Είναι, λοιπόν, προφανές ότι κατά τη δεκαετία του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 παρατηρούνται έντονοι εκλογικοί - δημοσιονομικοί κύκλοι ή πολιτικοί - δημοσιονομικοί κύκλοι, δηλαδή τα δημόσια ελλείμματα, ως ποσοστά του ΑΕΠ, αυξάνονται πριν από τις εκλογές εκείνες τις οποίες η κυβέρνηση δε θεωρεί βέβαιο ότι θα κερδίσει. Έτσι, λοιπόν, μπορεί να υποστηριχτεί η άποψη ότι τα δημόσια ελλείμματα, δεν είναι τόσο το αποτέλεσμα τυχαίων διαταραχών, διαρθρωτικής αστάθειας ή κυβερνητικών σφαλμάτων κατά την άσκηση της οικονομικής πολιτικής, αλλά μάλλον το αποτέλεσμα των προσπαθειών των κυβερνήσεων να συνδυάσουν την ελαχιστοποίηση της απώλειας ψήφων τους (ή τη μεγιστοποίηση του αριθμού των ψήφων τους) στις επερχόμενες εκλογές, με την υλοποίηση των ιδεολογικών ή κομματικών τους προγραμμάτων. Η αποδοχή της ύπαρξης πολιτικών - δημοσιονομικών κύκλων υποδηλώνει την αποδοχή της θέσης ότι οι ίδιες οι κυβερνήσεις, αντιμετωπίζοντας ένα «μυωπικό» εκλογικό σώμα και εφαρμόζοντας μια πελατειακή πολιτική, όχι μόνο δεν είναι πρόθυμες να περιορίσουν το σχετικό μέγεθος των δημοσίων ελλειμμάτων, αλλά έχουν και κίνητρα να δημιουργούν πολιτικοοικονομικούς κύκλους.

Η επισήμανση των σημαντικότερων προσδιοριστικών παραγόντων της δημιουργίας των δημοσίων ελλειμμάτων στη χώρα μας και κατά συνέπεια της διεύρυνσης του δημόσιου χρέους της, υποδεικνύει και τις γενικές κατευθύνσεις της πολιτικής αντιμετώπισης του προβλήματος. Ο έλεγχος,

λοιπόν, του προβλήματος μακροχρόνια προϋποθέτει: Πρώτον, βελτίωση της διαδικασίας παραγωγής του δημόσιου τομέα, κυρίως με τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών του γραφειοκρατικού τρόπου παραγωγής του (έλεγχος του προϋπολογισμού τρόπου παραγωγής του (έλεγχος του προϋπολογισμού και της διενέργειας των δαπανών), γεγονός το οποίο μπορεί να επιτευχθεί με την καθιέρωση ενός συστήματος κινήτρων - αντικινήτρων στο μάνατζμεντ του δημόσιου τομέα. Η αύξηση κινήτρων στο μάνατζμεντ του δημόσιου τομέα. Η αύξηση της παραγωγικότητας του δημόσιου τομέα. Η αύξηση της παραγωγικότητας του δημόσιου τομέα και ειδικότερα η αύξηση της παραγωγικότητας των απασχολούμενων στο δημόσιο τομέα είναι δυνατό να επιτευχθεί με τη βελτίωση των μεθόδων οργάνωσης και διοίκησής του, τη χρησιμοποίηση νέας τεχνολογίας καθώς και με τη βελτίωση της ποιότητας και των ρυθμών χρήσης των παραγωγικών συντελεστών του και ιδιαίτερα της εργασίας (εκπαίδευση, μετεκπαίδευση και εξειδίκευση των απασχολούμενων στο Δημόσιο).

Μια δεύτερη κατεύθυνση της ακολουθητέας πολιτικής είναι ο περιορισμός της παραοικονομίας, της οποίας, όπως έχουμε σημειώσει, ένα από τα σημαντικότερα αίτια είναι η φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή. Έχουμε εκτιμήσει ότι το 1991 μόνον από τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης θα μπορούσαν να εισπραχθούν από 500 δισ. δρχ. έως 1 τρισ. δρχ., που αντιστοιχούσαν στο 13,7 - 27,3% των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού ή στο 14,7 - 29,4% των συνολικών φορολογικών εσόδων του έτους εκείνου. Όσον αφορά τις προτάσεις για τον έλεγχο της παραοικονομίας δεν μπορεί να στηρίζεται σε βραχυχρόνια μέτρα εισπρακτικού χαρακτήρα, αλλά είναι δυνατός μόνο με τη χάραξη και εφαρμογή μιας μακροχρόνιας πολιτικής, η οποία θα έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό των προϋποθέσεων της ύπαρξης και μεγέθυνσής της: Η πολιτική αυτή θα πρέπει να αποσκοπεί στη βελτίωση του φορολογικού συστήματος (βελτίωση της διάρθρωσής του, βελτίωση της οργάνωσης των φοροτεχνικών υπηρεσιών του κράτους, βελτίωση του συστήματος βεβαίωσης και είσπραξης των φόρων και βελτίωση του συστήματος βεβαίωσης και είσπραξης των φόρων και βελτίωση του βαθμού λογιστικής οργάνωσης των επιχειρήσεων), στη βελτίωση του νομιμοπιστωτικού συστήματος, στον περιορισμό των στρεβλωτικών κρατικών παρεμβάσεων στις διαδικασίες της

παραγωγής και της κατανάλωσης και, τέλος, στη βελτίωση του επιπέδου της φορολογικής ηθικής.

Μια τρίτη βασική κατεύθυνση στην αντιμετώπιση των δημόσιων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους φαίνεται ότι είναι η μεταβολή της πολιτικής συμπεριφοράς, τόσο των πολιτικών όσο και του εκλογικού σώματος. Από την παραπάνω ανάλυση φάνηκε ότι όσο διατηρούνται οι πελατειακές σχέσεις μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών, η εξάλειψη των πολιτικών-δημοσιονομικών κύκλων ή εκλογικών - δημοσιονομικών κύκλων είναι δύσκολη, τουλάχιστον χωρίς σημαντικές εξωγενείς (Κοινοτικές) παρεμβάσεις. Η μεταβολή της πολιτικής συμπεριφοράς προϋποθέτει τη μεταβολή της συμπεριφοράς και των δύο μερών. Οι πολιτικοί θα πρέπει να μην αντιδρούν παθητικά στις προτιμήσεις, αντιλήψεις ή προτεραιότητες των ψηφοφόρων, αλλά να προσπαθούν να τις μεταβάλλουν, γεγονός που προϋποθέτει ότι οι κυβερνήσεις θα δίνουν μεγαλύγερη έμφαση στην υλοποίηση των προγραμμάτων τους από ό,τι στα πολιτικά τους οφέλη, όπως τουλάχιστον θα τα αντιλαμβάνονται στο παρόν. Εξάλλου, οι ψηφοφόροι, δια μέσου της βελτίωσης της κοινωνικής - πολιτικής τους ενημέρωσης, θα είναι σε θέση να διαπιστώνουν ευκολότερα πότε οι κυβερνήσεις δημιουργούν πολιτικούς-δημοσιονομικούς κύκλους προκειμένου να αυξήσουν, όπως πιθανόν να πιστεύουν, τις πιθανότητες επανεκλογής και να τις «τιμωρούν» με τη ψήφο τους. Έτσι, θα μπορούσαν να διακοπούν οι εκλογικοί-δημοσιονομικοί κύκλοι, οι οποίοι, όπως σημειώσαμε, εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να είναι ιδιαίτερα έντονοι στη χώρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ Ε.Ε. & ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΗΣ

α) Μια πρώτη αξιολόγηση της μέχρι τώρα πορείας

Ο σκοπός της σύγκλισης των ευρωπαϊκών οικονομιών ως προϋπόθεση συμμετοχής τους στο τρίτο και τελικό στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) παραμένει. Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μάαστριχ και τα προσαρτημένα σ' αυτή δύο σχετικά πρωτόκολλα για τα κριτήρια σύγκλισης και τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα, θεσπίζονται τέσσερα κριτήρια βάσει των οποίων θα αξιολογηθεί η ύπαρξη υψηλού βαθμού διατηρήσιμης οικονομικής σύγκλισης μεταξύ των κρατών-μελών, τα οποία και αποτελούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις μετάβασης στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ τα κριτήρια αυτά είναι τα εξής:

α) Το κράτος-μέλος πρέπει να παρουσιάζει μέσο ρυθμό πληθωρισμού (δείκτη τιμών καταναλωτή) για περίοδο ενός έτους πριν από την εξέταση ο οποίος δεν πρέπει να υπερβαίνει τον αντίστοιχο ρυθμό των τριών το πολύ κρατών-μελών με την καλύτερη σχετική επίδοση κατά περισσότερο από 1,5%. β) Το κράτος-μέλος δεν έχει υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα. Θα θεωρείται ότι ένα κράτος-μέλος έχει υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα αν (i) ο λόγος μεταξύ προβλεπόμενου ή υφιστάμενου δημοσιονομικού ελλείμματος και ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (GPD) σε τιμές αγοράς υπερβαίνει το 3% και (ii) ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το GPD σε τιμές αγοράς υπερβαίνει το 60%. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα κριτήρια αυτά παρέχουν περιθώρια για πολιτική κρίση, δεδομένου ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον η τιμή κατά το χρόνο εξέτασης αλλά και η τάση των δύο αυτών λόγων. Έτσι, κατά την εξέταση του λόγου του δημοσιονομικού ελλείμματος προς το GPD θα λαμβάνεται υπόψη κατά πόσον ο λόγος αυτός πα-

ρουσιάζει ουσιαστική και συνεχή κάμψη, καθώς και αν η τυχόν υπέρβαση της τιμής αναφοράς του είναι εξαιρετική και προσωρινή, ενώ κατά την εξέταση του λόγου του δημόσιου χρέους προς το GPD θα λαμβάνεται υπόψη το κατά πόσον ο λόγος αυτός μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς του με ικανοποιητικό ρυθμό. γ) Το μέσο ονομαστικό μακροπρόθεσμο επιτόκιο στο κράτος-μέλος δεν πρέπει να υπερβαίνει το αντίστοιχο επιτόκιο των τριών το πολύ κρατών-μελών με τις καλύτερες επιδόσεις κατά περισσότερο από 2%. δ) Το κράτος-μέλος πρέπει να έχει τηρήσει τα κανονικά περιθώρια διακύμανσης του μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών του ΕΝΣ επί δύο τουλάχιστον χρόνια, χωρίς σοβαρές εντάσεις και χωρίς υποτίμηση έναντι του νομίσματος οιαδήποτε άλλου κράτους-μέλους.

Επισημαίνεται ότι πέρα από τα βασικά αυτά κριτήρια, για την αξιολόγηση της σύγκλισης θα ληφθούν υπόψη και ορισμένα δευτερεύοντα, όπως η ολοκλήρωση των αγορών, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το μοναδιαίο κόστος εργασίας και άλλα. Δεδομένου ότι τα βασικά κριτήρια που παρουσιάστηκαν παραπάνω και ιδιαίτερα ο περιορισμός του πληθωρισμού, των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους αποτελούν κατά την τελευταία τριετία και προφανώς θα αποτελέσουν και στο μέλλον βασικούς σκοπούς της οικονομικής πολιτικής της χώρας μας, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον η διερεύνηση του κατά πόσον έχουν επιτευχθεί οι σκοποί αυτοί, δηλαδή κατά πόσον η χώρα μας ανταποκρίνεται στα κριτήρια σύγκλισης, ποιες τυχόν ήταν οι προγραμματισμένες τιμές τους και ποιο ήταν το κόστος της επίτευξής τους. Το τελευταίο κριτήριο δε θα μας απασχολήσει, δεδομένου ότι η Ελλάδα δεν μετέχει στο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του ΕΝΣ.

Παρατηρούμε ότι κατά την περίοδο 1989-93 όχι μόνον δεν επιτεύχθηκε ονομαστική σύγκλιση της Ελλάδας προς την Ε.Ε., αλλά ούτε και πραγματική, στην περίπτωση που θα υποστηριζόταν ότι η τελευταία αποτελούσε άδηλο σκοπό της οικονομικής πολιτικής της χώρας μας. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο περιορισμός των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους αποτελούσαν τους βασικούς σκοπούς της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης κατά την περίοδο 1990-93. Αρχικά εξειδικεύτηκαν στο σταθεροποιητικό πρόγραμμα ή μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης 1990-92, το οποίο ως κυλιόμενο κάλυψε στη συνέχεια τις περιόδους 1991-93 και 1992-94. Ιδιαίτερα, σύμφωνα με το

δημοσιονομικό πρόγραμμα 1991-93 προβλεπόταν η μείωση των δανειακών αναγκών της κεντρικής κυβέρνησης το 1993 στο 3,2% του GDP, ενώ σύμφωνα με το δημοσιονομικό πρόγραμμα 1990-92 προβλεπόταν η μείωση του δημόσιου χρέους το 1992 στο 71.5% του GDP. Η αποτυχία της οικονομικής αυτής πολιτικής αποδεικνύει ότι τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν (αυξήσεις αμοιβών, ιδιαίτερα στο δημόσιο τομέα, πολύ κάτω από τον πληθωρισμό - το 1992 μάλιστα είχαμε πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα -, επιβολή φόρου τόκων καταθέσεων, προγράμματα αποκρατικοποίησης, μέτρα περιστολής της φοροδιαφυγής κ.τ.λ.) για την υλοποίηση των σκοπών της δεν ήταν αποτελεσματικά.

Αντίθετα, η παρατεταμένη περίοδος κατά την οποία η οικονομική πολιτική της χώρας μας αποσκοπούσε αποκλειστικά στη σταθεροποίηση της οικονομίας, είχε τα αποτελέσματα που και οι ίδιοι οι οργανισμοί της Ένωσης είχαν επισημάνει, δηλαδή δημιούργησαν αντιπληθωριστικές τάσεις στην οικονομία. Αγνοήθηκαν οι προτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να αντιμετωπιστούν τουλάχιστον με την ίδια σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζονται τα ονομαστικά κριτήρια σύγκλισης οι στόχοι της επίτευξης μιας υπεύθυνης ανάπτυξης καθώς και η επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας.

Η αναποτελεσματικότητα της πολιτικής ονομαστικής καθώς και της πολιτικής πραγματικής σύγκλισης, στο μέτρο που θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η τελευταία αποτελούσε σκοπό της οικονομικής πολιτικής, οφείλεται ως ένα βαθμό και στο ό,τι οι πολιτικές αυτές δεν συνδυάστηκαν με κάποια πολιτική διαρθρωτικής σύγκλισης, δηλαδή κάποια πολιτική διαρθρωτικής προσαρμογής η οποία να συνδέσει στενότερα τους διάφορους κλάδους της οικονομίας της χώρας μας με τους αντίστοιχους της Ε.Ε., καθώς και με κάποια πολιτική σύγκλισης συμπεριφοράς όσον αφορά τις σχέσεις εργασίας, το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, τα πρότυπα αποταμίευσης και επενδύσεων, το επίπεδο φορολογικής ηθικής, τη διαδικασία παραγωγής του δημόσιου τομέα κ.τ.λ.

Διαπιστώνεται ότι κατά την περίοδο 1990-93 βασική κατεύθυνση της οικονομικής πολιτικής της χώρας μας ήταν η σταθεροποίηση της οικονομίας, δια μέσου της οποίας αναμενόταν ότι θα εξυπηρετούντο και τα κριτήρια της σύγκλισης. Η σταθεροποίηση εθεωρείτο μάλλον προϋπόθεση της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης, η οποία έτσι αποτελούσε δευτερεύοντα σκοπό της οικονομικής πολιτικής. Το κατά πόσον η οικονομική ανάπτυξη θα αποτελούσε σημαντικό μέσο για

την επίτευξη της απαραίτητης δημοσιονομικής προσαρμογής, δεδομένου ότι αφενός διευρύνει τη φορολογική βάση και επομένως συμβάλλει στη μείωση του απόλυτου μεγέθους των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και αφετέρου οδηγεί στην αύξηση του GPD και επομένως μειώνει το σχετικό μέγεθος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους ως προς το GPD, δεν αποτελούσε φαίνεται αντικείμενο διερεύνησης. Αγνοήθηκε, λοιπόν, ότι το αποτελεσματικότερο μέσο τόσο για τον έλεγχο των δημοσιονομικών ελλειμμάτων όσο και για την επιτυχία της πραγματικής σύγκλισης μακροχρόνια είναι η διαμόρφωση μιας κατάλληλης αναπτυξιακής πολιτικής. Φάνηκε ότι η σταθεροποιητική πολιτική, με τα μέσα μάλιστα που εφαρμόστηκε στη χώρα μας (έμφαση στα φορολογικά μέσα και κυρίως στην έμμεση φορολογία), όχι μόνο δεν πέτυχε την ονομαστική σύγκλιση αλλά και οδήγησε τη χώρα στην οικονομική στασιμότητα. Όσον αφορά την πραγματική σύγκλιση, είναι πλέον φανερό ότι η πολιτική της συνεχούς λιτότητας δεν οδηγεί σ' αυτήν. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ενώσεως στην οποία το επίπεδο των πραγματικών αμοιβών ανά απασχολούμενο μειωνόταν καθ' όλη την περίοδο 1990-93.

Πέρα από το ότι δεν δόθηκε η απαιτούμενη έμφαση στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη, άλλη σημαντική αδυναμία της οικονομικής πολιτικής της χώρας μας είναι ότι διαμορφώθηκε αγνοώντας τις αδυναμίες ορθολογικοποίησης των δημόσιων εσόδων και των δημόσιων δαπανών καθώς και την εκτεταμένη παραοικονομία. Θα πρέπει να επισημανθεί εδώ ότι ο έλεγχος της παραοικονομίας είναι αναγκαίος για την επιτυχία της όποιας εισοδηματικής ή σταθεροποιητικής πολιτικής. Στην Ελλάδα τόσο οι φορείς της οικονομικής πολιτικής όσο και ορισμένοι οικονομολόγοι δεν έχουν σταθερές θέσεις όσον αφορά το φαινόμενο της παραοικονομίας, η οποία συχνά θεωρούν ότι ασκεί θετικές επιδράσεις στη συνολική οικονομική δραστηριότητα και μόνον όταν εμφανίζονται σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα τη βλέπουν ως πρόβλημα, με αποτέλεσμα και η αντίστοιχη φορολογική ηθική να είναι χαλαρή.

Εξάλλου, δεν πρέπει να αγνοείται ότι όταν η χώρα εισέρχεται σε προεκλογική περίοδο και η ακολουθούμενη πολιτική στη χώρα μας χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη «πολιτικών-δημοσιονομικών κύκλων», δηλαδή τα δημόσια ελλείμματα αυξάνονται πριν από τις εκλογές εκείνες τις οποίες η κυβέρνηση δε θεωρεί βέβαιο ότι θα κερδίσει. Ως γνωστόν η κυβέρνηση που βρίσκεται στην εξουσία είναι

φύση αδύνατον να ικανοποιήσει τα αιτήματα όλων των τάξεων που την έχουν ψηφίσει, επόμενο είναι να χάσει εκλογική δύναμη, γι' αυτό το λόγο μιλάμε για «πολιτικούς-δημοσιονομικούς κύκλους». Στην περίπτωση της χώρας μας, εξαιτίας των συχνών επαναλήψεων του φαινομένου, οι πολιτικοί-δημοσιονομικοί κύκλοι έχουν πλέον ενσωματωθεί στις προσδοκίες της κοινωνίας, με αποτέλεσμα και πολύ αυστηρά προγράμματα λιτότητας να καθίστανται αναποτελεσματικά, αφού έχει πλέον διαμορφωθεί από τα άτομα η πεποίθηση ότι η όποια σταθεροποιητική πολιτική δεν πρόκειται να συνεχιστεί για ολόκληρη τη φάση του εκλογικού κύκλου.

Από την πρώτη αυτή αξιολόγηση της μέχρι τώρα πορείας της σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας προς αυτήν της Ενώσεως είναι φανερό ότι για την επίτευξη της αναγκαίας σύγκλισης πρέπει να επαναπροσδιοριστούν οι κατευθύνσεις της οικονομική πολιτικής στη χώρα μας και να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην επιτάχυνση της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης. Η νέα οικονομική πολιτική θα πρέπει να συνδυάζει τη σταθερότητα με την οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη, κυρίως με αύξηση των δημόσιων επενδύσεων τόσο στους τομείς του φυσικού κεφαλαίου (μεταφορές, επικοινωνίες, κ.τ.λ.) όσο και του ανθρώπινου κεφαλαίου (παιδεία, επαγγελματική κατάρτιση) καθώς και με τη λήψη μέτρων τόνωσης των ιδιωτικών επενδύσεων, ιδιαίτερα εκείνων που θα συμβάλουν στο διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Η αναπτυξιακή αυτή πολιτική αποτελεί ίσως το αποτελεσματικότερο μέσο βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας μακροχρόνια, δεδομένης της συνεχώς αυξανόμενης ελευθερίας διακίνησης των συντελεστών παραγωγής και κυρίως του κεφαλαίου. Η πολιτική αυτή θα συμβάλει στην πραγματική σύγκλιση της οικονομίας της χώρας μας προς αυτήν της Ενώσεως και ας μην αγνοείται ότι μακροχρόνια οι αναπτυγμένες χώρες θα αποκομίσουν τα μεγαλύτερα οφέλη από την ΟΝΕ, αφού η ολοκλήρωση της αγοράς της Ενώσεως μειώνει τους φραγμούς μεταξύ των χωρών, και έτσι μειώνει και την προστασία των λιγότερο αποτελεσματικών περιοχών της Ενώσεως, αυξάνοντας ταυτόχρονα τη σημασία των οικονομιών κλίμακας και εμβέλειας, γεγονός που θα δημιουργήσει πλεονεκτικές περιοχές στον τομέα των επενδύσεων και της καινοτομίας και θα αυξήσει της ανισότητες.

β) Το ζήτημα της δημοσιονομικής πειθαρχίας για την εισδοχή στο τρίτο στάδιο της ONE

Δεδομένου ότι η για οποιουδήποτε λόγους και για μια παρατεταμένη περίοδο δημιουργία μεγάλων δημόσιων ελλειμμάτων εκ μέρους μιας χώρας-μέλους της Ε.Ε., κατά τη διάρκεια του παρόντος μεταβατικού σταδίου της ONE ή και μετά την εισδοχή της στο τρίτο στάδιο, οδηγεί σε διόγκωση του δημόσιου της χρέους, ίσως και πέρα από τα όρια αντοχής της οικονομίας, μπορεί να υποστηριχτεί η θέση ότι στα πλαίσια μιας νομισματικής ένωσης, η εθνική δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να διέπεται από αυστηρούς κανόνες ή περιορισμούς. Το βασικό σχετικό επιχείρημα είναι ότι η χώρα η οποία τυχόν θα βρίσκεται στην κατάσταση εκείνη κατά την οποία το δημόσιο χρέος της θα έχει διογκωθεί υπερβολικά, θα δημιουργεί εξωτερικές οικονομικές επιβαρύνσεις για τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Ε.Ε. Και τούτο, γιατί, εξαιτίας του συνεχώς διογκούμενου δημόσιου χρέους της ένεκα των διαδοχικά δημιουργούμενων δημόσιων ελλειμμάτων της, θα είναι υποχρεωμένη να προσφεύγει συνέχεια στην ενιαία αγορά κεφαλαίων της Ε.Ε., προκειμένου να αντλεί τα αναγκαία για τη χρηματοδότηση των δημόσιων ελλειμμάτων της κεφάλαια. Η επανειλημμένη αυτή προσφυγή της συγκεκριμένης χώρας στην ενιαία κεφαλαιαγορά, θα δημιουργήσει τάσεις ανόδου των επιτοκίων στην Ε.Ε., γεγονός που θα προκαλέσει αύξηση των δημόσιων των δαπανών εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους των υπόλοιπων χωρών.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την παραπάνω επιχειρηματολογία, η υπερβολική διόγκωση του δημόσιου χρέους μιας χώρας θα τείνει να δημιουργεί εξωτερικές δημοσιονομικές επιβαρύνσεις στις υπόλοιπες, με την έννοια ότι θα τείνει να προκαλεί αύξηση των δαπανών εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους τους, ακόμη και στο παρόν μεταβατικό στάδιο, γεγονός που θα δημιουργεί πιέσεις, ώστε οι χώρες αυτές να ακολουθούν μια περισσότερο περιοριστική δημοσιονομική πολιτική. Σύμφωνα, λοιπόν, με την επιχειρηματολογία αυτή, η δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ελέγχου των δημόσιων ελλειμμάτων είναι ιδιαίτερης σημασίας για την Ε.Ε. Επισημαίνεται ότι οι πιθανές αυξητικές πιέσεις στα επιτόκια εξαιτίας της υπερβολικής διόγκωσης του δημόσιου χρέους ορισμένων χωρών, δε φαίνεται ότι θα είναι η μοναδική αιτία δημιουργίας εξωτερικών οικονομικών επιβαρύνσεων για τις υπόλοιπες. Οι τυχόν αυξήσεις των επιτοκίων κατά το τρίτο στάδιο της ONE, θα δημιουργούν πιέσεις στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για

χαλάρωση της Κοινοτικής νομισματικής πολιτικής, γεγονός που θα τείνει να προκαλεί έξαρση του πληθωρισμού.

Η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε παραπάνω φαίνεται ότι αποτέλεσε τη θεωρητική βάση στην οποία η Συνθήκη του Μάαστριχ θεμελίωσε τη διατύπωση του κριτηρίου της δημοσιονομικής κατάστασης ως βασικού όρου εισδοχής στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Δηλαδή, προκειμένου μια χώρα να εισέλθει στο τελικό στάδιο της ΟΝΕ, θα εξετάζεται ο βαθμός της δημοσιονομικής της πειθαρχίας με βάση το κατά πόσον το προβλεπόμενο ή υφιστάμενο δημοσιονομικό της έλλειμμα και το δημόσιο της χρέος, ως ποσοστά του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της σε τιμές αγοράς, υπερβαίνουν ή όχι το 3% και το 60% αντίστοιχα. Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι η διερεύνηση του κριτηρίου της δημοσιονομικής κατάστασης φαίνεται να παρέχει περιθώρια στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, δεδομένου ότι κατά την εξέταση του λόγου του δημοσιονομικού ελλείμματος προς το GDP θα λαμβάνεται υπόψη κατά πόσον ο λόγος αυτός παρουσιάζει ουσιαστική και συνεχή κάμψη, καθώς και αν η τυχόν υπέρβαση της τιμής αναφοράς του είναι εξαιρετική και προσωρινή, ενώ κατά την εξέταση του λόγου το δημόσιου χρέους προς το GDP θα λαμβάνεται υπόψη το κατά πόσον ο λόγος αυτός μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς του με ικανοποιητικό ρυθμό. Οι τελευταίοι όροι αφήνουν προφανώς κάποιους βαθμούς ελευθερίας στην άσκηση της εθνικής δημοσιονομικής πολιτικής. Υπάρχουν, δηλαδή, κάποιες δικλίδες αυτονομίας της δημοσιονομικής πολιτικής, αρκεί οι δημιουργούμενες υπερβάσεις των δημοσιονομικών κριτηρίων να μη συνιστούν μόνιμες καταστάσεις.

Η παραπάνω επιχειρηματολογία έχει δεχτεί έντονη κριτική. Η υπόθεση των εξωτερικών δημοσιονομικών επιβαρύνσεων υπονοεί ότι η Κοινοτική αγορά κεφαλαίων δε θα λειτουργεί αποτελεσματικά, γιατί στην περίπτωση που η αγορά κεφαλαίων θα λειτουργεί αποτελεσματικά, η διόγκωση του δημόσιου χρέους μιας χώρας η οποία θα έχει εισέλθει στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ πέρα απ' τα όρια αντοχής της, μάλλον δεν θα τείνει να προκαλεί αυξήσεις των επιτοκίων στις υπόλοιπες. Εάν η αγορά κεφαλαίων λειτουργεί αποτελεσματικά, θα αναγνωρίζεται ότι πρόβλημα δημόσιου χρέους αντιμετωπίζει μια συγκεκριμένη χώρα. Κατά συνέπεια, στο επιτόκιο δανεισμού της χώρας αυτής, όπως εξάλλου συμβαίνει γενικά, θα περιλαμβάνεται μια «πριμοδότηση κινδύνου», με αποτέλεσμα η συγκεκριμένη χώρα να δανείζεται με το επιτόκιο i . Εάν η Κοινοτική αγορά κεφαλαίων λει-

τουργεί αποτελεσματικά, δε θα πρέπει να γίνεται λόγος για ενιαίο επιτόκιο δανεισμού στην Ε.Ε., αλλά για διαφορετικά επιτόκια για τις επιμέρους χώρες, στα οποία θα ενσωματώνονται πριμοδοτήσεις κινδύνου διαφορετικού ύψους που θα αντικατοπτρίζουν τη δημοσιονομική κατάσταση της κάθε συγκεκριμένης χώρας. Βεβαία, στα πλαίσια του παρόντος μεταβατικού σταδίου της ΟΝΕ, η σύγκλιση των μακροπρόθεσμων ονομαστικών επιτοκίων αποτελεί ένα από τα κριτήρια του Μάαστριχ και η τιμή τους δε μπορεί να μεταβληθεί πολύ.

Εξάλλου, μετά την πλήρη ΟΝΕ, η από πλευράς μιας χώρας-μέλους ή ορισμένων χωρών-μελών της Ε.Ε. αύξηση του δημόσιου δανεισμού θα τείνει να ασκεί περιορισμένες μόνο επιδράσεις στα επιτόκια, αφού η ΟΝΕ, βραχυχρόνια τουλάχιστον, μάλλον θα αμβλύνει τους περιορισμούς του δημόσιου δανεισμού, δεδομένου ότι θα καθιστά ευκολότερη την εξεύρεση των αναγκαίων κεφαλαίων, αφού αυτά θα αντλούνται από μια πολύ μεγαλύτερη αγορά κεφαλαίων, ενώ εξάλλου, δεδομένης της καθιέρωσης ενιαίου νομίσματος, οι επιδράσεις του δημόσιου δανεισμού στη συναλλαγματική ισοτιμία θα είναι περιορισμένες ή μηδαμινές, παράγοντες που θα ασκούν δυσμενείς επιδράσεις στην επίτευξη και τη διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Ένα δεύτερο επιχείρημα που έχει προβληθεί υπέρ του κριτηρίου της δημοσιονομικής κατάστασης κατά το μεταβατικό στάδιο της ΟΝΕ είναι ότι ορισμένες κυβερνήσεις έχουν την τάση να δανείζονται υπερβολικά, ιδιαίτερα σε προεκλογικές περιόδους. Είναι γεγονός ότι σε ορισμένες χώρες, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα, εμφανίζονται έντονοι εκλογικοί - δημοσιονομικοί κύκλοι, η ύπαρξη των οποίων μαρτυρεί ότι τα δημόσια ελλείμματα δεν είναι μόνον το αποτέλεσμα αντικυκλικής πολιτικής, τυχαίων διαταραχών, διαρθρωτικών αδυναμιών ή αναποτελεσματικής κυβερνητικής πολιτικής, αλλά και η συνέπεια των προσπαθειών των κυβερνήσεων να συνδυάσουν τη μεγιστοποίηση των ψήφων τους στις επερχόμενες εκλογές με την εφαρμογή των ιδεολογικών τους πρόγραμμα των. Στην έκταση που ισχύει αυτό, η δημοσιονομική πειθαρχία στην οποία αποσκοπεί το κριτήριο της δημοσιονομικής κατάστασης, μάλλον καθίσταται αναγκαία.

Στο μέτρο που γίνεται αποδεκτό ότι η δημοσιονομική πειθαρχία με την έννοια της αποφυγής της δημιουργίας δημόσιων ελλειμμάτων μακροχρόνια τα οποία η οικονομία να μην είναι σε θέση να αντέξει, πρέπει να αποτελεί βασικό σκοπό της οικονομικής πολιτικής, το ζήτημα είναι, πώς, στα πλαίσια του παρόντος μετα-

βατικού σταδίου, αλλά και της πλήρους ΟΝΕ, εξασφαλίζεται αποτελεσματικότερα η πειθαρχία αυτή. Μια προσέγγιση για την εξασφάλιση της δημοσιονομικής πολιτικής πειθαρχίας, η οποία υιοθετήθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχ με βάση την Έκθεση Delors, κατά το μεταβατικό στάδιο της ΟΝΕ, είναι η καθιέρωση δεσμευτικών δημοσιονομικών κανόνων με τους οποίους θέτοντας ανώτατα όρια όσον αφορά τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος. Η καθιέρωση συγκεκριμένων δεσμευτικών κανόνων συνδέεται με ορισμένα πλεονεκτήματα, από τα οποία τα σημαντικότερα είναι τα εξής: Πρώτον, συνιστούν ένα περισσότερο βιώσιμο μηχανισμό επιβολής πειθαρχίας σε φορείς της κυβερνητικής πολιτικής, οι οποίοι υπό άλλες συνθήκες πιθανό να χρησιμοποιούσαν τα μέσα της οικονομικής πολιτικής για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων. Δεύτερον, περιορίζουν το κόστος συναλλαγής (κόστος συνομιλιών και διαπραγματεύσεων) μεταξύ των κρατών. Τρίτον, αυξάνουν το βαθμό προβλεψιμότητας των πράξεων των φορέων της κυβερνητικής πολιτικής και κατά συνέπεια συμβάλλουν στην αύξηση των δυνατοτήτων του ιδιωτικού τομέα να λαμβάνει αποφάσεις όσον αφορά την κατανομή των πόρων έχοντας επαρκή πληροφόρηση.

Όσο περισσότερο, λοιπόν, οι φορείς της οικονομικής πολιτικής χρησιμοποιούν τη δημοσιονομική πολιτική για τη δημιουργία εκλογικών - δημοσιονομικών κύκλων η προβαίνουν σε αιφνίδιες μεταβολές της δημοσιονομικής πολιτικής, τόσο περισσότερο καθίσταται αναγκαία η καθιέρωση δεσμευτικών δημοσιονομικών κανόνων. Βέβαια, οι ενιαίοι δεσμευτικοί δημοσιονομικοί κανόνες συνδέονται και με ορισμένα μειονεκτήματα, από τα οποία το σημαντικότερό τους είναι ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τις υπάρχουσες διαφορές τους χαρακτηριστικά και κατά κανόνα καθορίζονται αυθαίρετα, χωρίς να έχουν επαρκή θεωρητική θεμελίωση.

Μια δεύτερη προσέγγιση του ζητήματος είναι η ανάθεση της εξασφάλισης της δημοσιονομικής πειθαρχίας στο μηχανισμό της αγοράς και συγκεκριμένα στο μηχανισμό της χρηματοπιστωτικής αγοράς. Η βασική αρχή της προσέγγισης αυτής είναι ότι η εκ μέρους μιας χώρας-μέλους της Ε.Ε. εμφάνιση υπερβολικών δημόσιων ελλειμμάτων θα τείνει να οδηγεί σε αύξηση της «πριμοδότησης αφερεγγυότητας», η οποία συνδέεται με το δημόσιο δανεισμό της συγκεκριμένης χώρας. Εάν η χώρα αυτή παρουσιάζει συνεχή υπερβολικά δημόσια ελλείμματα, η «πριμοδότηση αφερεγγυότητας» της θα αυξάνει με αυξανόμενο ρυθμό, ώσπου

τελικά θα γίνει τόσο υψηλή, ώστε θα καταστήσει υπερβολικά υψηλό το κόστος του δημόσιου δανεισμού, γεγονός που θα συμβάλλει στην επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας στη συγκεκριμένη χώρα.

Ο σημαντικότερος προσδιοριστικός παράγων της «πιθανότητας αφερεγγυότητας» μιας χώρας είναι το μέγεθος του υφιστάμενου δημόσιου χρέους της. Όσο αυξάνεται το μέγεθος του δημόσιου χρέους, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα αφερεγγυότητας και κατά συνέπεια και η «πριμοδότηση αφερεγγυότητας». Όσο αυξάνεται η «πριμοδότηση αφερεγγυότητας», τόσο περισσότερο αυξάνεται το επιτόκιο των κρατικών χρεογράφων προκειμένου να αποζημιωθούν οι δανειστές του Δημοσίου για την αυξημένη πιθανότητα αφερεγγυότητας. Τελικά, η «πριμοδότηση αφερεγγυότητας» θα καταστεί τόσο υψηλή, ώστε η συγκεκριμένη χώρα δεν θα μπορεί να εξασφαλίσει τα αναγκαία γι' αυτήν δάνεια, παρά μόνο με υπερβολικά υψηλά επιτόκια. Τα υψηλά επιτόκια θα αποθαρρύνουν τελικά την αύξηση του δημόσιου δανεισμού και κατά συνέπεια θα συμβάλλουν στην επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τη μέχρι τώρα εμπειρία δε φαίνεται ότι τα επιτόκια δανεισμού των διαφόρων χωρών ενσωματώνουν πριμοδοτήσεις αφερεγγυότητας οι οποίες εκφράζουν ικανοποιητικά τις μεταξύ τους διαφορές ως προς το μέγεθος του υφιστάμενου δημόσιου χρέους τους. Οι δυνάμεις της αγοράς δε φαίνεται ότι μπορούν να ασκήσουν σημαντικές επιδράσεις στο ζήτημα της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Για παράδειγμα, αν και το Βέλγιο έχει υψηλότερο δημόσιο χρέος σε σύγκριση με την Ελλάδα (το 1993 το ακαθάριστο χρέος της γενικής κυβέρνησης στο Βέλγιο έφτανε στο 138,4% του GDP, ενώ στην Ελλάδα το 115,2%), παρόλα αυτά τα επιτόκια είναι υψηλότερα στην Ελλάδα (το μακροχρόνιο πραγματικό επιτόκιο του Δημοσίου στο Βέλγιο ήταν 4,5%, ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ήταν περίπου 9,0%). Αυτός, εξάλλου, ήταν ο προτεινόμενος από την Έκθεση Delors λόγος που καθιστούσε αναγκαία την υιοθέτηση δεσμευτικών δημοσιονομικών κανόνων.

Η επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας διαμέσου του μηχανισμού της αγοράς στηρίζεται στις εξής προϋποθέσεις: Πρώτον, πρέπει να υπάρχει ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων. Δεύτερον, η αγορά πρέπει να έχει επαρκή πληροφόρηση όσον αφορά το ύψος και τη σύνθεση των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας-οφειλέτη, ώστε να είναι δυνατό να εκτιμηθεί ικανοποιητικά η δυνατότητά της να

εξυπηρετήσει το δημόσιο χρέος της. Τρίτον, η αγορά πρέπει να έχει πειστεί ότι δεν υπάρχει κάποιος εξωτερικός εγγυητής (χώρα ή οργανισμός), ο οποίος να έχει αναλάβει ρητά ή σιωπηρά την υποχρέωση να πληρώσει το χρέος της συγκεκριμένης χώρας σε περίπτωση δική της αδυναμίας. Εάν υπάρχει τέτοιος εγγυητής, τότε το καταβαλλόμενο επιτόκιο θα αντικατοπτρίζει μάλλον την αξιοπιστία του εγγυητή παρά της χώρας-οφειλέτη. Τέταρτον, δεν θα υπάρχει η δυνατότητα «εκχρηματισμού» του δημόσιου χρέους της συγκεκριμένης χώρας. Πέμπτον, το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα πρέπει να είναι αρκετά ισχυρό, ώστε να μπορεί να αντέξει τη χρεοκοπία ενός μεγάλου οφειλέτη, όπως είναι μια χώρα.

Οι παραπάνω προϋποθέσεις δε φαίνεται να είναι ιδιαίτερα περιοριστικές. Θεωρούνται, όμως, ανεπαρκείς για την επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας διαμέσου του μηχανισμού της αγοράς και προτείνει επιπλέον τις εξής: Πρώτον, η «πριμοδότηση αφερεγγυότητας» πρέπει να αντανakλά επακριβώς το βαθμό της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Με άλλα λόγια, δεν πρέπει να υπάρχουν εννοιολογικά και στατιστικά προβλήματα, τα οποία να προκαλούν αποκλίσεις μεταξύ της πραγματικής δημοσιονομικής κατάστασης της συγκεκριμένης χώρας και εκείνης που αντανakλάται στο επιτόκιο διαμέσου της «πριμοδότησης αφερεγγυότητας». Δεδομένων των δυσκολιών με τις οποίες συνδέεται η ακριβής εκτίμηση της δημοσιονομικής κατάστασης μιας χώρας, προϋπόθεση αυτή δεν ικανοποιείται εύκολα. Δεύτερον, η σχέση μεταξύ της δημοσιονομικής κατάστασης και του επιτοκίου των κρατικών χρεογράφων πρέπει να είναι τέτοια, ώστε το επιτόκιο δανεισμού της συγκεκριμένης χώρας να αντανakλά πάντοτε ικανοποιητικά τη δημοσιονομική της κατάσταση. Και τρίτον, η πολιτική διαδικασία στη συγκεκριμένη χώρα πρέπει να είναι τέτοια, που αν η χώρα αντιμετωπίζει σημαντικές αυξήσεις του κόστους δανεισμού της, οι φορείς της κυβερνητικής της πολιτικής θα έχουν την πολιτική θα έχουν την πολιτική βούληση αλλά και την ικανότητα να αντιδράσουν άμεσα και κατά τον περισσότερο κοινωνικά επιθυμητό τρόπο, περικόπτοντας για παράδειγμα το μέγεθος των δημόσιων δαπανών, ανεξάρτητα από τη φάση του πολιτικού κύκλου στην οποία βρίσκονται. Ανεξάρτητα, δηλαδή, από το αν το συγκεκριμένο έτος είναι προεκλογικό ή μετεκλογικό. Η ύπαρξη εκλογικών-δημοσιονομικών κύκλων, δημιουργεί πολλά ερωτηματικά ως προς τις δυνατότητες επίτευξης της προϋπόθεσης αυτής.

Πάντως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα επιτόκια επηρεάζονται και από ορισμένους άλλους παράγοντες πέρα από τη δημοσιονομική κατάσταση, όπως είναι η επιτυχία ή η αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής διαχείρισης, η αβεβαιότητα που υπάρχει για την επίτευξη των στόχων της δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς και η αξιοπιστία της γενικότερης οικονομικής πολιτικής.

Τέλος, μια τρίτη προσέγγιση για την εξασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, είναι η καθιέρωση κάποιας μορφής «πολυμερούς εποπτείας», η οποία να στηρίζεται σε ένα περισσότερο διακριτικό πλαίσιο κανόνων, οι οποίοι να είναι δυνατό να λαμβάνουν υπόψη τις τυχόν υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των κρατών όσον αφορά τις πολιτικοοικονομικές συνθήκες (στην περίπτωση της Ελλάδας, για παράδειγμα, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εκτεταμένα σύνορα με Τρίτες χώρες και οι αυξημένες δαπάνες άμυνας). Η «πολυμερής εποπτεία» ως θεσμός εξασφάλισης του στενότερου συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των χωρών-μελών της Ενώσεως και σύγκλισης των οικονομικών τους επιδόσεων καθιερώθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχ, δεν φαίνεται όμως να έχει τύχει ιδιαίτερης προβολής από την Ε.Ε., αλλά και τις εθνικές κυβερνήσεις, ως ικανοποιητικός μηχανισμός εξασφάλισης της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Στα πλαίσια του μηχανισμού αυτού οι οικονομικά ισχυρές χώρες της Ε.Ε. θα μπορούσαν να δράσουν ως μοχλός επιτάχυνσης της διαδικασίας οικονομικής μεγέθυνσης στις οικονομικά αδύνατες. Θεωρούμε ότι ο μηχανισμός πολυμερούς εποπτείας είναι ο περισσότερο οικονομικά και πολιτικά αποδεκτός. Αυτό βέβαια εξαρτάται και από τον τρόπο εφαρμογής του. Θα πρέπει να βρεθούν τρόποι, ώστε η πολυμερής εποπτεία να είναι αποτελεσματική και να έχει την πρακτική δυνατότητα να αναγκάζει τα κράτη-μέλη να πειθαρχούν στο σύνολο των κανόνων και των στόχων που θα έχουν τεθεί.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΠΩΣ ΘΑ ΞΕΦΥΓΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Οι ατυχείς πειραματισμοί και ο κλωνισμός της εμπιστοσύνης στο μέλλον στέρεψε την πηγή των επενδύσεων, που τροφοδοτεί την ανάπτυξη και την αντικατέστησε με την αιμορραγία του κρατικού δανεισμού που τη σκοτώνει.

Προκειμένου να ξεφύγουμε από την κρίση απαιτείται η εξεύρεση τρόπου επαναδραστηριοποίησης της αναπτυξιακής μηχανής των επενδύσεων. Επίσης, απαιτείται μείωση του πληθωρισμού με αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην αξία του νομίσματος και στην ικανότητα του κράτους να χρηματοδοτεί υγιώς τις δαπάνες του. Προϋποθέσεις γι' αυτό αποτελούν η διασφάλιση αποτελεσματικής λειτουργίας τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, η εξυγίανση της λειτουργίας του μηχανισμού της αγοράς, η τόνωση του ανταγωνισμού όπου μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά και ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας υποδομής. Επίσης, απαιτείται εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών με σταδιακή πτώση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ, η διατήρηση σταθερού και αξιόπιστου πλαισίου οικονομικής πολιτικής, η μείωση των αντανάπτυξιακών παρεμβάσεων φορέων του δημοσίου τομέα και η αύξηση της αποτελεσματικότητας των δημοσίων επιχειρήσεων.

Με την πρόοδο της τεχνολογίας, και την ένταση του ανταγωνισμού με την ευρωπαϊκή ενοποίηση, οι έντονα αύξουσες αποδόσεις κλίμακας που χαρακτήριζαν πολλούς κλάδους έχουν μειωθεί. Για το λόγο αυτό υπάρχουν περιθώρια ιδιωτικοποιήσεων σε επιχειρήσεις που είναι δυσβάστακτες για την τσέπη του Έλληνα φορολογούμενου και ιδιαίτερα σε επιχειρήσεις που ανήκουν στον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (Ο.Α.Ε.).

Όσον αφορά το πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας βασίζεται σε δύο άξονες. Τη συνέχιση και ενίσχυση των διαρθρωτικών και θεσμικών μεταβολών στις αγορές και το δημόσιο τομέα που συντελούνται τα τελευταία χρόνια και την ολοκλήρωση της μακροοικονομικής προσαρμογής. Σύμφωνα με τους όρους της Ευρωπαϊκής οικονομικής σύγκλισης η τελευταία επιτυγχάνεται με τη συνεχιζόμενη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της νομισματικής χρηματοδότησης, καθώς και με τη σταθεροποίηση της ισοτιμίας της δραχμής. Αν δεν διαταραχθεί η εμπιστοσύνη στη συνέχιση αυτής της οικονομικής πολιτικής, εκτιμάται ότι θα υπάρξει ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων και του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ, έτσι ώστε στο άμεσο μέλλον να ικανοποιεί η ελληνική οικονομία όλους σχεδόν τους όρους που προβλέπει η συνθήκη του Μάαστριχτ.

Στο δημοσιονομικό σκέλος, το πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας δεν προβλέπει αυξήσεις φορολογικών συντελεστών ή νέα φορολογικά μέτρα. Στηρίζεται στη διατήρηση και παγίωση ενός συστήματος φορολογίας, όπου προβλέπεται η αύξηση των φορολογικών εσόδων, ως ποσοστό του ΑΕΠ, μέσω της διεύρυνσης της φορολογικής βάσης από διαχειριστικές μεταρρυθμίσεις και άλλες συνεχιζόμενες προσπάθειες για μείωση της φοροδιαφυγής.

Στο νομισματικό του σκέλος το πρόγραμμα σύγκλισης προβλέπει ενίσχυση του αντιπληθωριστικού χαρακτήρα της νομισματικής και συναλλαγματικής χρηματοδότησης, τη σταδιακή σταθεροποίηση της ισοτιμίας της δραχμής και την έγκαιρη ένταξή της στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Επίσης, προβλέπεται η σταδιακή κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών στις βραχυχρόνιες κινήσεις κεφαλαίου, και η εκχώρηση μεγαλύτερης οικονομικής και πολιτιστικής ανεξαρτησίας στην Τράπεζα της Ελλάδος, στα πλαίσια και στα χρονικά περιθώρια που προβλέπει η συνθήκη του Μάαστριχτ.

Το αναπτυξιακό σκέλος του προγράμματος σύγκλισης βασίζεται στην αύξηση του ποσοστού των δημοσίων επενδύσεων στο ΑΕΠ, την περαιτέρω ποιοτική βελτίωση της κατανομής των δημόσιων επενδυτικών πόρων και την ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων, μέσω της επενέργειας της μείωσης της φορολογίας των επιχειρηματικών κερδών, της μείωσης των φόρων που βαρύνουν τον τραπεζικό δανεισμό. Επίσης, προβλέπεται η διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ιδιωτικών επιχειρήσεων με τις διαρθρωτικές μεταβολές και τις επενδύ-

σεις υποδομής, η σταδιακή και διατηρήσιμη μείωση των πραγματικών επιτοκίων, που θα επέλθει από τη μείωση των δανειακών αναγκών του δημοσίου καθώς και από τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό και εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος. Κύρια προϋπόθεση του προγράμματος σύγκλισης είναι η συγκράτηση των αυξήσεων του κόστους εργασίας σε ρυθμούς που να διασφαλίζουν αφενός αύξηση των πραγματικών αποδοχών των εργαζομένων, αλλά, ταυτόχρονα, μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνουν ορισμένες διευκρινήσεις σχετικά με τη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Το σχετικό μοναδιαίο κόστος εργασίας, ή οι σχετικές τιμές των προϊόντων σε κοινό νόμισμα, όπως ορίζεται η διεθνής ανταγωνιστικότητα, δεν είναι τίποτα άλλο παρά το αντίστροφο της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών των εργαζομένων. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σημαίνει ότι τα εισαγόμενα γίνονται ακριβότερα από τα εγχώρια προϊόντα, και στο βαθμό που οι εργαζόμενοι καταναλώνουν και εισαγόμενα, μειώνεται η αγοραστική δύναμη των μισθών τους. Άρα υπάρχει μια αντίφαση όταν λέγεται από πολλούς να μη μειωθούν μεν οι πραγματικοί μισθοί, αλλά να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα με μεγαλύτερη διολίσθηση ή υποτίμηση.

Βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας μπορεί να προέλθει μόνον όταν η διαφορά της αύξησης των μισθών από τον πληθωρισμό δεν υπερβαίνει το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους, ο ένας με γρήγορη διολίσθηση ή υποτίμηση (που είναι εξ ορισμού πληθωριστικός) και ο άλλος είναι σε συγκρατημένες αυξήσεις μισθών (μη πληθωριστικός). Από το 1975 και μετά έχουμε δοκιμάσει τον πληθωριστικό τρόπο με διολισθήσεις και υποτιμήσεις. Αυτό που επακολούθησε ήταν μεγάλες μισθών, που τροφοδοτούσαν τον πληθωρισμό, οδηγούσαν σε νέες διολισθήσεις και υποτιμήσεις και ούτω καθεξής. Οι βελτιώσεις της ανταγωνιστικότητας που πετύχαμε ήταν μικρές και προσωρινές, ενώ μας έμεινε σε μόνιμη βάση ο πληθωρισμός. Στο άμεσο μέλλον υπάρχει η δυνατότητα να επιδιωχθεί ο άλλος τρόπος, λόγω του ότι υπάρχουν νέες συλλογικές διαπραγματεύσεις.

Η τωρινή πολιτική στοχεύει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με μη πληθωριστικό τόπο. Λόγω της χαμηλότερης διολίσθησης μειώνεται ο εισαγόμενος πληθωρισμός, κάτι που συνεπάγεται ότι οι αυξήσεις μισθών που απαιτούνται για τη διατήρηση μελλοντικά της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων είναι μικρότε-

ρες. Από την άλλη, μεγάλες αυξήσεις τιμών οδηγούν σε μείωση της ανταγωνιστικότητας. Κατά τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, οι εκπρόσωποι των εργαζομένων και των εργοδοτών έχουν τη δυνατότητα να συμφωνήσουν, αν θέλουν, τέτοιες αυξήσεις μισθών που να οδηγήσουν σε αυξήσεις τιμών χαμηλότερες από τον εισαγόμενο πληθωρισμό, και έτσι να υπάρξει βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στα επόμενα χρόνια. Αν δε θέλουν κάτι τέτοιο, τότε μοιραία θα οδηγηθούμε σε χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας και αύξηση της ανεργίας. Μόνο μέσω αύξησης των πραγματικών αποδοχών μικρότερης από την αύξηση της παραγωγικότητας είναι δυνατή η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Αν οι κοινωνικοί εταίροι δεν είναι διατεθειμένοι να συναποδεχθούν κάτι τέτοιο μέσω χαμηλών αυξήσεων μισθών γιατί θα το δεχθούν μέσω μεγάλης διολίσθησης ή υποτίμησης της δραχμής που θα αυξήσει τον πληθωρισμό;

κύριο συστατικό του προγράμματος είναι η προσδοκώμενη ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων. Αυτές είναι που σε τελική ανάλυση εξασφαλίζουν τη διατηρησιμη ανάπτυξη. Μέσα σε ένα αναπτυξιακό περιβάλλον είναι δυνατή η βελτίωση της οικονομικής θέσης όλων, τόσο των μισθωτών, όσο και των επιχειρήσεων, και αυτό είναι βασικό συστατικό του προγράμματος. Η πτώση του πληθωρισμού εξασφαλίζεται από τη σταδιακή πτώση των ελλειμμάτων, την περιοριστική νομισματική και συναλλαγματική πολιτική και την ένταξη της δραχμής στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών.

Οι πολιτικές που εμπεριέχονται στο πρόγραμμα είναι αναγκαίες συνθήκες για την ανάκαμψη των επενδύσεων και την πτώση του πληθωρισμού και των ποσοστών των ελλειμμάτων και του χρέους στο ΑΕΠ. Ωστόσο δεν είναι και ικανές συνθήκες, καθώς το Πρόγραμμα Σύγκλισης δεν είναι παρά ένα ενδεικτικό μακροοικονομικό πρόγραμμα για μια ελεύθερη οικονομία, στην οποία οι ιδιωτικές επενδύσεις δεν μπορούν να προγραμματισθούν. Προκειμένου οι πολιτικές αυτές να γίνουν και ικανές συνθήκες για τις επενδύσεις και την ανάπτυξη είναι απαραίτητο να εμπεδωθεί η προσδοκία ότι το πρόγραμμα θα ακολουθηθεί με συνέπεια, τουλάχιστον στις γενικές του γραμμές, και ότι δεν θα ανατραπεί. Χωρίς αξιοπιστία, κανένα πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής δεν είναι δυνατόν να επιτύχει, όσο τεχνοκρατικά άρτιο κι αν είναι κατά τα άλλα.

Σε τελική ανάλυση η επιτυχία ή όχι της εξόδου της ελληνικής οικονομίας από την κρίση θα εξαρτηθεί από μια σειρά από αστάθμητους παράγοντες, με κύριο μετα-

ξύ αυτών τις προσδοκίες για τις πολιτικές εξελίξεις και την πολιτική που θα ακολουθηθεί αν τυχόν υπάρξουν πολιτικές αλλαγές. Η εκτροπή προσδοκιών ανατροπής βασικών συστατικών στοιχείων του προγράμματος σύγκλισης αρκούν για να δυσκολευθεί σημαντικά η προσπάθεια εξόδου από την κρίση και να αποτραπεί η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά περιθώρια. Για παράδειγμα, τυχόν προσδοκίες για ακύρωση των ιδιωτικοποιήσεων με σημαντική ζημία των επενδυτών μπορεί να προκαλέσει αποτυχία των σχετικών διαδικασιών. Τυχόν προσδοκίες για ανατροπή της αυστηρής συναλλαγματικής πολιτικής μπορούν να αποσταθεροποιήσουν το ισοζύγιο πληρωμών και την ισοτιμία της δραχμής πολύ πριν εκείνοι οι οποίοι υπόσχονται την ανατροπή της πολιτικής φθάσουν στο σημείο να έχουν τη δυνατότητα να το κάνουν. Τυχόν προσδοκίες για ανατροπή του φορολογικού και του γενικότερου δημοσιονομικού καθεστώτος μπορούν να αποθαρρύνουν τις επενδύσεις τουλάχιστον μέχρι να αποσαφηνιστεί η κατάσταση. Η αυξημένη αβεβαιότητα που προκαλείται από τις διακηρύξεις αυτές αυξάνει το επασφάλιστρο κινδύνου στα επιτόκια και επιβραδύνει την πτώση του πληθωρισμού μέσω της διαδικασίας προσδιορισμού μισθών και τιμών.

Μακροχρόνια η εμπέδωση αξιοπιστίας εξασφαλίζεται μέσω ανθεκτικών οικονομικών θεσμών. Ακομμάτιστη και αποτελεσματική δημόσια διοίκηση, δημοκρατικά, αξιοκρατικά και οικονομικά ανεξάρτητα κόμματα, αποτελεσματικοί μηχανισμοί δημόσιας ασφάλειας και ανεξάρτητη δικαιοσύνη ώστε να εξασφαλίζεται η εφαρμογή των υφισταμένων νόμων, ανταγωνιστικές αγορές, αποτελεσματική κεφαλαιαγορά και τραπεζικό σύστημα, κ.λπ. Χρειάζονται θεσμοί στην οικονομική πολιτική που να βρουν τη χρυσή τομή μεταξύ συνέχειας και ανανέωσης.

Βραχυχρόνια, όμως, δεν έχουμε άλλη επιλογή από το να αφεθούμε στο αίσθημα ευθύνης των ηγετικών στελεχών όλων των πολιτικών κομμάτων αλλά και των υπολοίπων οργανωμένων κοινωνικών φορέων, δηλαδή των εργοδοτικών οργανώσεων και των εργατικών συνδικάτων. Το να εμπεδωθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των «κοινωνικών εταίρων» (ή «αντιπάλων») πλευρών είναι και να διασφαλισθούν τα θεμιτά συμφέροντα και των δύο (ή περισσότερων) πλευρών είναι η σημαντικότερη προϋπόθεση μιας διατηρήσιμης αναπτυξιακής διαδικασίας. Η εποχή του 1950 και του 1960, όπου το τίμημα της οικονομικής ανάπτυξης ήταν ο περιορισμός των πολιτικών ελευθεριών θα πρέπει να θεωρείται ότι έχει περάσει ανεπιστρεπτί. Στις σημερινές συνθήκες για να επιτύχει η αναπτυξιακή διαδικασι-

α, θα πρέπει να υπάρξει ένα κλίμα ελάχιστης κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης, που θα επιτρέψει κλίμα οικονομικής συνεργασίας, ώστε να ευνοηθούν οι επενδύσεις. Μέσα από τη συνακόλουθη ανάπτυξη θα κερδίσουν τόσο οι εργοδότες, όσο και οι εργαζόμενοι. Η κοινωνική συναίνεση και η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών φορέων θα επιτρέψει την εμπέδωση των διαρθρωτικών μεταβολών στην αγορά εργασίας, στο δημόσιο τομέα, στο φορολογικό σύστημα, στις επιδοτήσεις και στις δημόσιες επιχειρήσεις, και θα εξαλείψει τις προσδοκίες ότι τυχόν αλλαγή κυβέρνησης θα τις ανατρέψει τελείως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κ.Ε.Π.Ε., Η Ανάπτυξη της Ελλάδας - Παρελθόν, Παρόν και Προτάσεις Πολιτικής, (Αθήνα 1990).
2. Δ.Κ. ΜΑΡΟΥΛΗ, Εξελίξεις στο Διεθνές Χρηματοπιστωτικό Σύστημα και η Ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Αγοράς, Επιπτώσεις για την Ελλάδα, (Αθήνα 1992).
3. Δ.Κ. ΜΑΡΟΥΛΗ, Το Ελληνικό Ισοζύγιο Πληρωμών: Επιπτώσεις από την Ένταξη και την Ενοποίηση της Εσωτερικής Αγοράς της Ε.Ο.Κ., (Αθήνα 1991).
4. Δ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Η ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας και η Ευρωπαϊκή Πρόκληση, (Αθήνα 1988).
5. ΕΥΑΓΓ. ΑΒΕΡΩΦ ΤΟΣΙΤΣΑ, Οικονομία: Ώρα Μηδέν, (Αθήνα 1986).
6. Τ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΗΣ, Η Ένταξη στην Ε.Ο.Κ. και οι Επιπτώσεις στο Βιομηχανικό και Εξαγωγικό Εμπόριο, (Αθήνα 1988).
7. ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ, Η Ολοκλήρωση της Ε.Ο.Κ. και ο Ρόλος της Ελλάδας, (Αθήνα 1985).
8. ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ, Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδος και οι επιπτώσεις του επί της εθνικής οικονομίας, (Εκδόσεις Εστίας).
9. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΔΡΑΚΑΤΟΣ, Δυσχέρειες εξόδου της Ελληνικής Οικονομίας από την κρίση, (Εκδόσεις Παπαζήση).
10. ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. ΒΑΒΟΥΡΑΣ, Προβλήματα οικονομικής πολιτικής, (Εκδόσεις Παπαζήση).
11. Περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΗ, Μηνιαία οικονομική επιθεώρηση, Φεβρουάριος 1995.
- Γ. ΑΛΟΓΟΣΚΟΥΦΗΣ, «Ένα βήμα... πριν από τη χρεοκοπία είναι το Δημόσιο», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 25 Φεβρουαρίου 1993.
12. Οικονομικός Ταχυδρόμος, 12 Ιανουαρίου 1995.
13. ΚΩΝ/ΝΟΣ Γ. ΔΡΑΚΑΤΟΣ, Οι προβληματικές επιχειρήσεις (Επιλογή, Φεβρουάριος 1990).
14. ΣΑΒΒΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ναυπηγεία Ελευσίνας, (Οικονομικό Περιοδικό «Κεφάλαιο»).
15. Οικονομικός Ταχυδρόμος, 19 Ιανουαρίου 1995.
16. Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2 Δεκεμβρίου 1993.
17. Ναυτεμπορική, Η Οικονομική Πολιτική και η ανάκαμψη της Οικονομίας (Κυριακή 19 Φεβρουαρίου 1995).